

אמרי עובדיה

חוברת לקראת חג

השבועות תשפ"ה

נכתב ונערך ע"י:

הרב **עובדיה יוסף שליט"א**

בן הרב יעקב יוסף זצ"ל

מעלת היום של חג השבועות

המעלה הגדולה שיש בחג שבועות על פני שאר החגים, שהזהר הקדוש (חלק ג' דף צו ע"א), אומר שהוא אמצעי השלם ונעלה מן הכל, ויש להסביר מעלתו בשני דברים, א. כמש"כ בשער הכוונות שבחינת ההארות הגדולים של שבת מתחילים רק אחר המנחה שהוא עידן רעוא דרעוין שמחמת הארת אריך אנפין בז"א, אבל בשבועות מתחילה כבר מתפלת שחרית, (ולכן צריך אדם להתפלל שחרית בנץ ולא לאחר מיכן). סדר העליות בשבועות הם: בלחש דשחרית הוא ישראל סבא ותבונה, והוא גם נפש רוח (כמו ערבית של ליל שבת), ובחזרה אבא ואמא נשמה, (כמו מוסף של שבת), ובמוסף כמו מנחה של שבת ויותר מזה, ובלחש חיה ובחזרה יחידה. ובכתר מגיעים לכתר שבכתר. ב. ולפ"ז הרי לנו מעלה נוספת, וכמש"כ בנהר שלום, והוא שבשבת מאירים אריך אנפין רק בנפש רוח, אבל בחג שבועות בכל הנפש רוח נשמה חיה יחידה.

ולפי זה יוצא שהיא הארה גדולה של לפני ה' תטהרו שמאירה ביה"כ שבו "עיצומו של יום מכפר", דהיינו הארת קוצו של י' שהיא הארת הכתר שמעל ליו"ד שהוא חכמה, כמש"כ בלקוטי תורה לאדה"ז שם. אבל ביה"כ הוא רק בסוף היום מכפר (כדאיתא בשבועות יט), ולכן רק בחזרת הנעילה יש הארת הכתר, משא"כ בחג השבועות שההארה מתחילה כבר מהבוקר.

ועפ"ז מובן מה שכתוב בזוה"ק בראשית (דף ט) שאין מקטרג בחג השבועות כמו שאין ביום הכיפורים, [ומה שהגמרא אומרת השטן שרק שס"ד ימים, יש לומר שהיות ובשבועות העניין הוא רק ביום ולא בלילה, לכן עד הבוקר יש שטן, ולכן לא החשיבוהו], והדבר מובן גם ממש"כ בשער הכוונות שתספרו חמישים יום הוא מאימא עילאה שנותנת חמשה חסדים לז"א, כפול עשר הם חמשים, ובשער הכוונות בדרושי יוה"כ באריכות ביאר שכל הכפרה היא מאימא עילאה שהוא בחינת האם רובצת על האפרוחים. ע"ש.

ועל פי זה יובן מש"כ בתלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ראש השנה (פרק ד הלכה ח), ר' משרשיא בשם ר' אידי, בכל הקרבנות כתיב חטא, ובעצרת אין כתיב חטא אמר להן הקדוש ברוך הוא מכיון שקיבלתם עליכם עול תורה מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימכם. ע"כ. פירושו שבפרשת אמור בקרבן שתי הלחם אמנם כתוב "שעיר חטאת", אבל זה מה שמובא יחד עם קרבן התמיד, אבל בקרבן מוסף כתוב בפרשת פנחס "שעיר עיזים לה" ולא כתוב לחטאת. ולאחר מיכן הראוני שכ"כ הרוקח (סימן רצה), שהסעודות בחג "ולכו"ע בעינן נמי לכם", הם שישאל שמהם שמוחל הקדוש ברוך הוא עונותיהם, כדאיתא בירושלמי, ע"ש.

ויש לבאר היטב על פי מה שכותב בשו"ת הלכות קטנות ח"ב (סי' קלה-ו), שהטעם שכל האוכל בתשיעי כאילו התענה תשיעי ועשירי, הוא כי אם היה מותר לאכול ביה"כ, היינו צריכים לאכול מאכלי עידונים על השמחה הגדולה של כפרת עוונות, וכדאיתא במשנה בסוף תענית לא היו ימים טובים לישראל כיוה"כ, שיש בו מחילה וסליחה וכפרה, ויום שנתנו בו לוחות אחרונות, ורק אי אפשר לאכול בגלל התענית, על כן צריך לאכול יום קודם, וכל הכנה לדבר גדול תחשב גם הוא לצדקה, וכן להיפוך בתשעה באב, שאם היה מותר לאכול היו אוכלים לחם עם אפר, לכן מצוה לעשות כן כרבי יהודה בר אלעאי (בתענית ל) שמובא בשו"ע סי' תקנב, ע"ש.

נשאלת השאלה מהו כיון שקבלתם עליכם "עול תורה", והלא כל השנה כולה לימוד תורה מכפר כדאיתא בגמרא במסכת סוטה בדף ה: כאילו הקריב כל הקרבנות כולם, ובפרט אם לומד תורה לשמה, שהוא מטהר אפילו פגם שהוא בשורש כמו בני תשע מדות, וכמו שכתב רבי יעקב אבוחצירא זצ"ל, אלא המיוחדות בשבועות היא כיון שאפילו ביה"כ שמכפר הכוונה הוא שיש בחינת חטא, ויש בחינת כפרה, וכן הוא בלימוד תורה של כל השנה, משא"כ בחג השבועות, שהוא כפרה מסוג שנעלמת בחינת החטא, "כאילו לא חטאתם מימכם". והוא פלא גדול ביותר.

לפני מתן תורה אנחנו קוראים בפרשת במדבר

ויתילדו על משפחותם לבית אבותם, איתא במדרש (יל"ש רמז תרפד), שבשעה שקבלו ישראל את התורה נתקנאו אומות העולם לקבלת העלון במייל, לתרומות/הנצחות ניתן לפנות למייל

בהן ... סתם פיהן הקב"ה אמר להן הביאו לי ספר יוחסין שלכם... כשם שבני מביאין. ע"כ. והענין תמוה היאך תליא קבלת התורה ביחוס משפחה והלא קי"ל ממזר ת"ח קודם לכה"ג עם הארץ. אלא איתא במדרש פרשת תרומה (שמו"ר לג, א). משל למלך שהיתה לו בת יחידה, בא אחד מן המלכים ונטלה וכו' כך אמר הקב"ה לישראל נתתי לכם את התורה לפרוש הימנה איני יכול, לומר לכם אל תטלוה איני יכול, אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו. ע"ש. נמצא שהקב"ה נתן את התורה רק למי שיוכל לדור עמו וידוע שאין השכינה שורה אלא על משפחות מיוחדות שבישראל, כדאיתא בקידושין ע: וזוהי כוונת המדרש בעת שנתקנאו אוה"ע בישראל שניתנה להם התורה, סתם הקב"ה את פיהם ואמר להם הביאו לי ספר יוחסין שלכם לפי שאין השכינה יכולה לדור עם עם שאינו מיוחס. הגאון בעל שב יעקב, (כרם שלמה שנה ז קונטרס ז).

מתי היה זמן מתן תורה

יש להקדים הקדמה שכתבו בשו"ת הריב"ש (סימן צו), שהטעם שחג מתן תורה בו' בסיון, אע"פ שבאמת מתן תורה היה בו' בסיון, הוא כי לא תלה הכתוב חג שבועות ביום מתן תורה, אלא ביום חמשים לעומר, ובזמן מתן תורה חדש ניסן היה חסר ולכן הגיעו לו' בסיון, אבל עתה חדש ניסן תמיד מלא, דהיינו שיש לנו שני ימים של ראש חדש אייר, ולכן מגיעים רק ליום ו' בסיון, והוא לכו"ע בין לרבנן בין לרבי יוסי, [ומשה הוסיף יום אחד שהיה נ"א ימים כי לא היה קרבן העומר כמש"כ הריב"ש], ולא כמש"כ בשו"ת דברי נחמיה, וכמו שהעלה בלקוטי שיחות ח"ג (פרשת אמור הערה 10), וברשימות בחלק ג סי' מה (עמוד 12). [אמנם ראיתי בדברים אחדים (דרוש ה לשבת כלה דף סא), שהביא שהעיקר כרבנן שבימים ו' בסיון היה מתן תורה, ע"ש. וכן הוא בחידושי הצמח צדק בשבת פט, רצ"ע].

ומעתה יוצא גבי ספירת העומר של ישראל במדבר שבימים ראש חדש החלו את הספירה של השבוע השביעי, משא"כ לדידן התחלת הספירה של השבוע השביעי הוא מערב ר"ח. ובזה יובן החידוש הבא.

ויסעו מרפידים - וברש"י (שמות יט, ב), למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו, והלא כבר כתב שברפידים היו חונים, בידוע שמשם נסעו, אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה ביאתן למדבר סיני בתשובה, אף נסיעתן מרפידים בתשובה: בלקט אמרי קדש חג השבועות ברישיה איתא משם המהרי"ד מבעלז, מדוע איתא שבאו להר סיני בתשובה דוקא בר"ח, וביאר שלפי מש"כ באוה"ח הקדוש שענין ספירת העומר הוא מפני שדומה לספירת זבה של שבעה נקיים, לכאורה כיון שאמרינן ביום השביעי מקצת היום ככולו (ע' יומא ו), ממילא יכלו לקבל את התורה כבר בר"ח סיון, וכיון שלא קיבלו הבינו שיש חשש שמא תסתור ולכן לא אמרינן לדינא מקצת היום ככולו, וחזרו שוב בתשובה, כיון שתשובתם הראשונה לא מקובלת, מפני שלא היתה באופן שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא, וכמש"כ בעבודת ישראל מקאזניץ באבות פ"ה מ"ח. **וירד משה מן ההר אל העם (יט יד)**, וברש"י, מלמד שלא היה משה פונה לעסקיו אלא מן ההר לעם, ולכאורה איזה עסקים היו לו למשה רבנו, אלא הכוונה שלא היה פונה לעסקיו היינו להכין עצמו לקבלת התורה כערך דרגתו הגבוה, אלא הלך מן ההר אל העם, ללמד את העם ולהכינם לקבלת התורה, וזה היה שבחו של משה רעיא מהימנא שהניח את עבודת עצמו, ועשה רק הצריך לישראל, (דברי ישראל), ונודע על מש"כ ההפלאה וכן מובא משם הבעש"ט על דברי חז"ל "אם הרב דומה למלאך ה' צבאות תורה יבקשו מפיהו", שפירושו שלא מהלך אלא עומד ונשאר במדרגתו כמלאך בגלל מסירותו לתלמידים. **והרבי מליובאוויטש אמר שיחה בבכיות גדולות**, על השבח הגדול ביותר של משה בסוף פרשת וזאת הברכה, ולכל היד החזקה אשר עשה משה לעיני כל ישראל, ששבר את הלוחות ואמר לו הקב"ה יישר כחך ששיברת, שהמעלה הגדולה של משה, שהלא אם היו נשארים הלוחות לא היתה תקומה לישראל, ורק בגלל שבירת הלוחות נשארו ישראל, והלא בלוחות הראשונים שמשא אחזם ידע מעלתם הגדולה, חרות ממלאך המות ויצה"ר, ולומדים ולא שוכחים, וכו', ואפ"ה ויתר על כל המעלות בשביל שגשמיותם של ישראל לא

תפגע, ומשה עצמו נפגע מזה, ולא זכה ללוחות הראשונות, (וגם נפטר לבסוף), והכל שוה בשביל שלעם ישראל לא יהיה נזק.

הסיבה לבכיות לענ"ד כי גם הרבי הפקיר את עצמו, ואת לימודו שהיה רוצה הרבה יותר ללמוד בשביל ישראל.

ויהי קולות וברקים וענן כבד על ההר וקול שופר חזק מאוד, כתב רבינו בחיי, שאף שכתב רבינו חננאל שהם קולות המלאכים וכן הברקים היו המלאכים שהם אש מ"מ אין מקרא יוצא מידי פשוטו, שהיו ברקים ורעמים, וקשה מעתה מדוע הזכיר תחילה את הקולות לפני הברקים, בשעה שלפי הסדר צריכים להיות קודם ברקים, והנראה שבאמת הברקים היו קודם, רק שלא רצה הכתוב לסמוך את הקולות אל קול השופר, והיה נראה כאילו היו שוים או קרובים זה לזה במעלה ולכך הקדים הפסוק את הקולות בכדי להרחיקם מקול השופר, לפרש שיש הפרש גדול ביניהם, כהפרש שיש בין דבר גופני לדבר שכלי.

פרחה נשמתן

במאמרים של אדמו"ר מהר"ש מבואר שמה שאמרו חז"ל על הפסוק וכל העם רואים את הקולות, שראו את הנשמע ושמעו את הנראה, שהכוונה היא מפני שפרחה נשמתן, מטעם שכל כח השמיעה והראיה הם נמצאים במח, ומאירים לכלי האוזן והעין בכדי לשמוע ולראות, [והראיה הגדולה לזה היא של"ע אם אדם מקבל אירוע מוחי לא שומע או לא רואה, למרות שכלי האוזן או העין לא נפגעו פיזית בכלל], ובמתן תורה פרחו נשמתן פירושו שהתעלו בחושיהם, ולכן ראו ושמעו דרך המח ישירות ולא דרך כלי האוזן או העין. והוא נפלא ביותר.

מצוות הגבלה למה כפולה

בפרק יט פסוקים כג והלאה, רואים ממש לקראת מתן תורה נאמר רד העד בעם פן יחסרו לראות ונפל ממנו רב, ויאמר משה אל ה' לא יוכל העם לעלת אל הר סיני אתה העדתה בנו לאמר הגבל את ההר וקדשתו, ויאמר אליו ה' לך רד ועלית אתה ואהרן עמך, וגו'. מדוע הקב"ה שוב מצוה על מצוות הגבלה, ובמדרש רבה מובא שה' רצה להוריד את משה מהר סיני שלא יאמרו שהוא נתן את התורה, ולא היה נעים לומר למשה לרדת, לכן שלחו שוב להגבלה, וכשלא רצה, שלחו לקרא לאהרן, וכשהוא ירד החל מתן תורה, ע"ש. ובמקור ברוך (מסרט ויז'ניץ), הביא שהוא בשביל לבלבל את השטן שיחשוב שעדין לא מתחיל מתן תורה, ע"ש.

וישנו הסבר נפלא בזה בקהלת משה (דף ג עמוד ב), משם הר"ש מאונסרופולי לענין אוהרת הגבלת ההר, מדוע נכפל, וביארו מפני שבתחילה חשב משה שהוא לא יעלה להר ודינו ככל ישראל, כיון שיהיו בהר גם מחנות צבא ה' המלאכים, וכבר רצו להורגו, ואם משה לא עולה כ"ש ישראל, אבל אחרי שה' אמר לו שיעלה על כן צריך באמת מצוות הגבלה מחדש, ודפח"ח.

מהו בנינו ערבים בעדינו

איתא מדרש תהלים (שוחר טוב; בובר, מזמור ח), דבר אחר בני אם ערבת לרעך. (משלי ו, א), בישראל הכתוב מדבר, בשעת מתן תורה, שהיו ערבים זה לזה, כיצד כשבקש הקדוש ברוך הוא ליתן תורה לישראל, אמר להם תנו לי ערבים שאתם מקיימין את התורה, אמרו לו הרי אבות העולם ערבים בנו, אמר להם חייכם הן חייבין לי, הלאי שיעמדו הם בעצמם, משל למי שהיה צריך ללוות, אמרו לו הבא ערב וטול כמה שאתה מבקש, הלך והביא מי שחייב אצלו, אמר לו הבאת מי שחייב לי, הלאי שיעמוד בעצמו, לך והבא שאינו חייב לי וטול, כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, אבות העולם הבאתם לי, ערבים שיש לי עליהם כמה חובות, אלא תנו לי ערבים שאינן חייבים לי, מנין שכן כתוב לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת [כי אתנו אנחנו אלה פה היום כלנו חיים] (דברים ה, ג), אמרו לו ומי אלה שאינם חייבים לך, אמר להם התינוקות, [מיד הביאו התינוקות] שבמעיי אמן, ומשדי אמן, ועמדו כריסן כזוכית, וראו להקב"ה מתוך כריסן, ומדברים עמו, אמר להן הקדוש ברוך הוא ערבים אתם את אבותיכם, שאם אתן להם את התורה שהן מקיימין אותה, ואם לאו אתם נתפסין עליהם, אמרו לו הן, אמר להם אנכי ה' אלהיך אמרו לו הן, אמר להן לא יהיה לך אלהים אחרים אמרו לו הן, ועל כל דבור ודבור היו משיבין עליהן על הן הן, ועל לאו לאו, אמר להן מפיכם אני נותן את התורה, שנאמר מפי עוללים ויונקים יסדת עז (תהלים ח, ג), ואין עוז לקבלת העלון במייל, לתרומות/הנצחות ניתן לפנות למייל

אלא תורה, שנאמר ה' עז לעמו יתן (תהלים כט יא), לפיכך כשיבטלו את התורה חס ושלום בניהם נתפסים עליהם, שנאמר נדמו עמי מבלי הדעת [וגו' אשכח בניך גם אני] (הושע ד ו), ומהו גם אני, אמר הקדוש ברוך הוא כביכול אף אני משתכח שהיו התינוקות מברכין אותי, שנאמר גם אני.

ובתורה שלימה (סי' תיב), שהרעיון שבמאמר זה י"ל שבשעת נתינת התורה רצה המקום ערבות שיקיימוה ואמרו שיש להם זכות אבות, כלומר שכח אבותיהם אברהם יצחק ויעקב בהם, והמקום רצה ערבים שאין חייבים לו כלום, כלומר רצה זכות עצמם מכיון שעתה יש להם דין גרים וכקטנים שנולדו דמי וכבראיה חדשה. והביאו לו התינוקות מדדי אמותיהן והמעוברות, כלומר אותן שנולדו אחרי שקבלו עליהם מלכות שמים, שהבורא יודע שהולידו אותם בקדושת התורה ובכוונה טהורה שיהיו בנים למקום, והתורה ניתנה בכח גם לילדים כמו שנאמר את אשר ישנו פה ואת אשר איננו פה, וישנו פה כולל גם הילדים. ובפירוש הרא"ש שם איתא, לכן יש לו לאדם להיות תמיד חרד וירא לקיים את התורה כי בעונותינו ממושכנים מאדם על הבנים הקטנים, ואיש את רעהו יאמר חזק, כי המלאכה לא היתה לעולם דיים, ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים. ע"כ.

והרבי מליובאוויטש בליקוטי שיחות חלק ב (שבועות אות יא), ביאר שעיקר הענין של ערבות בתורה, הוא על עסק התורה עצמה, ולא על קיום המצוות, והראיה שבנינו ערבים בעדינו הוא קאי בעיקר על ענין של הלימוד, שהרי מהתורה אין חובת חינוך אלא רק מדרבנן, אבל על לימוד תורה הוא מגיל קטן, ולכן אביו מלמדו תורה בן חמש למקרא וכו'. ע"ש. ובזה מובן ההקשר לפרשת בחקתי, שתהיו עמלים בתורה דוקא, מלבד ענין המצוות.

"עשרת הדברים" והלא יש יותר מעשרה מצוות עשה ולא תעשה, בעשרת הדברות, כי הדיבור לא יהיה, יש בו כמה ל"ת, וכן בפרשת ואתחנן לא תחמד ולא תתאוה שהוא ב' מצוות, והנראה לומר שהוא עשרה פרשיות, ולא עשרה מצוות.

ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם את בריתי והייתם לי סגולה מכל העמים וגו' (שמות יט, ה). פירש רש"י: "ועתה, אם עתה תקבלו עליכם, יערב לכם מכאן ואילך, שכל התחלות קשות". לכאורה קשה, אם "כל התחלות קשות", הרי כל אימת שמתחיל האדם קשה הוא, בין עתה בין לאחר זמן ומהו אם כן היתרון בזה שיקבלו עתה, וביאר אדמו"ר מהר"י מבעלז שכל אימת שהאדם מתחיל להתעלות בקדושה, מתעוררת מיד התנגדות גדולה מצד היצר הרע העומד בדרכו לשטן לו, ומערים עליו קשיים גדולים ונסיגות שונים כי זה לעומת זה עשה האלקים, ותמיד כח הסט"א מתעורר להתגבר נגד הקדושה (ראה זוה"ק וישב קצ), ולכן "כל התחלות קשות". אך העצה לכך היא, שתחלה יקבל האדם על עצמו במחשבה לעשות את רצון הש"ת, ועל מחשבה והחלטה טובה אין ההתנגדות גדולה כל כך, כי המלאכים לא יודעים מחשבות (ראה זוה"ק וירא קא: וב'נצוצי אורות' שם אות ב; של"ה הק' עשרה מאמרות מאמר שני (מהדר' מכו' יד' רמה' אות סט, בהג"ה, אות ה), וכיון שמחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה (קידושין מ), הרי מחשבתו הטובה נחשבת להתחלה, ומעתה כאשר יבוא להוציא את מחשבתו מן הכח אל הפועל, כבר אינו נמצא בהתחלה, ולכן אינו קשה כל כך כשיבוא למעשה. וזוהי הכונה ברש"י: "אם עתה תקבלו עליכם" על תורה ומצוות בלב ובמחשבה, לפני שתבואו לידי נסיון "יערב לכם מכאן ואילך" כשתבואו אח"כ לידי מעשה, ומסביר רש"י הטעם לכך שעליכם לקבל תחלה בלב ובמחשבה, הוא כיון "שכל התחלות קשות" מחמת התנגדות מצד היצר הרע, ואילו במחשבה אין ההתנגדות גדולה כל כך כאמור.

והוא יסוד גדול מה שיצה"ר לא יודע מחשבות, ובכח המחשבה אפשר תמיד להתגבר עליו, וכך שמעתי ממר"ז שביאר שכתבו המפרשים על דברי המדרש בילקוט שמעוני (פרשת בחקותי רמז תרע, תתצ), חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך. אמר דוד לפני הקב"ה, רבונו של עולם בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני אני הולך, לבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, וה"ד ואשיבה רגלי אל עדותיך. ע"כ.

שהיה אומר זאת להסיח דעתו של יצה"ר שלא ידע שכוונתו לילך וללמוד, ולא יערים עליו קשיים, שהרבה עיסוקים היו לדוד בתור מלך.

פרשת בהעלותך (פרק יא, י), על מה דאיתא בגמרא (שבת יב ב) אל ישאל אדם צרכיו בלשון ארמי שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי. כתב וז"ל, והקשו התוספות תימה, הלא אף מחשבה שבלב יודעין, עיין שם. ונדחקו המפרשים בהתוספות דמנא ליה דאף מחשבה שבלב יודעים. ואפשר לומר דבאמת אין המלאכים יודעין מחשבה שבלב רק באופן זה, דהנה המלאכים הממונים על התפלה הם מעלין את תפלת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא ועושים עטרה על ראשו והם צריכין להבחין בין תפלה כשרה וצלולה ובין תפלה הנמצא בה מחשבה פסולה חלילה, כי תפלה זו לא תעלה לריח ניחוח לה', ולכאורה לדברי האומר דאין יודעין מחשבה שבלב איך יודעין להבחין, אלא שצריך לומר שנתן להם השם יתברך כח שיריחו בתפילות באיזו בחינה שהיתה, והיינו האדם המשמר עצמו מכל דבר רע כל היום, מחניפות ושקרים וליצנות וכעס וגאות ושנאה ותחרות ומשאר דברים המפסידים העבודה, ולזה הוא עוסק בתורה ובגמילות חסדים ובעסק המצות, והיה כאשר יבוא אותו האדם להתפלל אזי כל בחינה מאיזה מצוה שעשה נותנת ריח טוב בתפלה ההיא, כמו שהתבלין נותנין ריח טוב בתבשיל. וחלילה כשעושה להיפך ניתן ריח רע בתפלה, והמלאכים המקבלים התפלות מריחים באותה תפלה, ובחינת כל מצוה ומצוה יש לה ריח לעצמה, וכן כל חטא ועון יש להם ריח לעצמם, ועל ידי זה יודעין המלאכים להבחין בתפלות. נמצא שעל ידי התפלות הם יודעים מחשבות האדם, אם טוב ואם רע, אבל בלא זה אינם יודעים מחשבות האדם. ובזה מובן מה שמצינו אצל ישמעאל שאמרו המלאכים לפני השם יתברך זה שעתידי כו', ואתה מעלה לו הבאר (בר"ר נג, יד), ונמצא שידעו אף המחשבה העתידה לבא על ידי בחירת האדם, ומכל שכן מחשבה שהיתה כבר שיהיו יודעים. והשבתי לו שגם זה לא ידעו, אלא על ידי תפלת אברהם עליו השלום שהתפלל (בראשית יז, יח) לו ישמעאל יחיה לפניך. שבוודאי אברהם אבינו עליו השלום שהשיג כל התורה, והיה נביא, וידע שעתידי ישמעאל להרע לישראל, אלא שהתפלל על ישמעאל מחמת שבחר לישראל עול גלות ולא גהינם. ובאותה תפלה שהתפלל על ישראל הכניס אותה מחשבה אף שעתידי להרע לישראל, מוטב שיסבלו עול גלות והתפלל שיחיה, ועל ידי זה ידעו המלאכים אותה המחשבה העתידה להיות כנ"ל. עכ"ד. ויש להוסיף שלכן כתבו התוספות לענין תפלה בלשון ארמי שיוודע מחשבות, מאחר והוא מתפלל, ובתפלה מתגלה למלאכים כוונתו, ודוק.

מדוע דוקא במתן תורה בעיני נמי לכם

בגמרא בפסחים (סח, ב) מבואר שאף שבשאר ימים טובים ישנה מחלוקת, שלדעת ר' אליעזר או כולו לה' או כולו לכם, ולדעת ר' יהושע חלקהו חציו לה' וחציו לכם. בעניין חג השבועות, המכונה עצרת, אמר ר' אליעזר הכל מודים דבעיני נמי לכם. מאי טעמא? יום שניתנה בו תורה הוא. וכך פוסקים המגן אברהם ואדמו"ר שאסור להתענות בו תענית חלום. ונשאלת השאלה, אדרבה, ביום כזה שהוא מרום ורוחני היה נראה לומר שיהיה כולו לה'. בתשובה לכך נאמרו כמה תירוצים א. בעל התניא מפרש, שביום זה הקב"ה בחר בנו מכל האומות (בדומה לדברי האריז"ל בברכות ק"ש של שחרית שבאומרו "ובנו בחרת מכל עם ולשון, וקרבנו מלכנו לשמך הגדול" - יכוין למתן תורה). ובחירת הקב"ה במתן תורה היה בגופם של ישראל, ולא בנשמה. שמבחינת נשמה הרינו עם ישראל כבר מזמן אברהם אבינו, בברית בין הבתרים. ובזמן מתן תורה בחר בנו גם בגוף, ולכן הוא לשון "בחירה", שאינו אלא על שני דברים שוים בקומה ומראה, ונשמת ישראל והנכרים אין קשר ודמיון בניהם, משא"כ גופות ישראל הדומה בחומריהם לגופות אומות העולם, שבזה שייך לשון בחירה, ולכן צריך לענג את הגוף. [וזה מעלת תחיית המתים נשמות בגוף אחר כל העליה הגדולה שבגן עדן אלפי שנים שצריכים לחזור לגוף שבו יש את בחירה ואור הסובב כל עלמין]. ב. הבית הלוי מפרש, על פי הגמרא בשבת (פח, ב), "אריב"ל בשעה שעלה משה למרום, אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע לקבלת העלון במייל, לתרומות/הנצחות ניתן לפנות למייל

מה לילוד אשה בינינו? אמר להן לקבל תורה בא. אמרו לפניו, חמורה גנוזה, שגנוזה לך תשע מאות ושבעים וארבעה דורות קודם שנברא העולם, אתה מבקש ליתנה לבשר ודם? וענה להם משה וכי למצרים ירדתם? אב ואם יש לכם? ". הנה הסיבה שזכינו לקבל את התורה היא רק בזכות הגוף. ג. החתם סופר מבאר, על דרך הפשט, שאנו צריכים להראות שמחה בעבודת ה', על ידי השמחה בגוף. ולכן לא כתוב מצות שמחה בחג שבועות ומתן תורה, כי עבד נאמן לאדונו ואי אפשר לצוותו לשמוח בעבודתו, רק אנחנו לבד עושים זאת מצידנו ולכן מצוה שיהיה תענוג לגוף בחג זה. עוד עיין לקמן מענין זמן האכילה בבוקר מזה.

עוד צריך לידע שמבואר במכילתא, שההארה הגדולה בה זכינו בשעת מתן תורה שבחג השבועות, חוזרת בכל שנה ושנה בקריאת התורה. ולכן אמר הרב אלישיב שזמן הקריאה הוא סגולה לחולים שיתרפאו, כפי שהיה בעת מתן תורה. והרבי מליובאוויטש, תיקן להביא ילדים לבית הכנסת לשמיעת עשרת הדברות.

תיקון ליל שבועות

שאלה - מה עיקר הלימוד בלילה? והאם צריך לסיים את אמירת התיקון עד חצות?

תשובה - עיקר התיקון והחובה בלימוד הלילה בקריאת פסוקי התנ"ך, שלושה פסוקים ראשונים ואחרונים מכל ספר כולל מכל נביא שבתרי עשר. [ולא כשיטות החולקים] לפי דברי רבנו האריז"ל, וכל שאר הלימודים הם תוספות.

יש הידור ללמוד דוקא את המקרא בתחילת הלילה כמש"כ הרב חיד"א בלב דוד (פרק לא), וכן יש משמעות מדברי הרב מקדש מלך [בישוב הסתירה לענין לימוד המשניות בלילה זה, ואף שהחיד"א לא נקט כמותו לענין המשניות], ודוק. אבל אינו חיוב ממש כמו בהו"ר ששם הוא ענין של חצות, ולכן במקום צורך אפשר להקל ולקריתו ולסיימו קודם עמוד השחר הראשון שהוא קודם השעה רבע לארבע בבוקר. כגון אדם שמכיר את עצמו שהראש שלו צלול רק בתחילת הלילה, והחכם עיניו בראשו וילמד באופן שלא יתבטל.

מעלת הלימוד בליל שבועות, גדולה ומבואר בזהר (בראשית דף ח), שתעלה לו שנתו, הוא ובניו אחריו. וז"ל שער הכוונות, כי כל מי שלא ישן בלילה הזאת כלל אפי' רגע אחד ויהיה עוסק בתורה כל הלילה מובטח לו שישלים שנתו ולא יארע לו שום נזק בשנה ההיא וכמ"ש הרשב"י בהקדמת בראשית וז"ל דיפוק ההוא שתא בשלם כו' ע"ש, ולא עוד אלא שהוראת חיי האדם בשנה ההיא תלויה בענין זה כי אם לא ישן כלל ודאי שלא ימות בשנה ההיא ודי בזה. ע"כ. פירושו שלא רק שמובטח שישלים שנתו, אלא שכל "איכות החיים" שתהיה לו במשך השנה, תלויה בהתעוררות הלימוד, וזו ההארה שתהיה לו עד ראש השנה (וי"א עד שבועות שנה הבאה). ובחמדת ימים (פרק ג דשבועות), כתב, שלש דברים א. שזוכה לבנים ובני בנים עוסקים בתורה, ב. יוציא שנתו בשלום, ג. פועל צדק להוציא את השכינה לישראל מהגלות, ותיקון לפגם העיניים, וזהר (דף ח), שכל העוסקים בתורה בלילה הזה יהיה נרשמים בספר זכרון ותפלתו תהיה נשמעת מכאן ולהבא, והקב"ה מברך אותם בשבעים ברכות ועטורים דעולם העליון, ע"ש, וכתב הרב בא"ח (במדבר), וגם בספרו בן יהוידע במסכת מכות (דף ג), לטוב יזכר רבינו חיד"א ז"ל שהיה נוהג ללמוד ליל חג השבועות וליל הושענא רבה הלימוד הקדוש מעומד, כדמוכח בספר זכרונותיו, תנצב"ה. עכ"ד. ובחמדת ימים בתב שיש ליזהר לא לדבר דברים בטלים בלילה הזה, והרב דביליצקי ביתד המאיר (סיון תשעט הערה 15), הביא שזמנו מתחילת התיקון עד סוף מוסף. ע"ש.

וכמה שיותר יכין את עצמו לתיקון וידבק יותר בתורה, כך יזכה יותר להבטחות הנ"ל. כמו שכתוב "יהי חסדך ה' עלינו, כאשר יחלנו לך", שכל שיותר מיחל לה' כך יותר מקבל מחסדו.

שאלה - מה עדיף לומר תיקוני זהר או אדרא רבה?

תשובה - בזהר פרשת בראשית (דף ח) איתא, שצריך שיעסוק בסודות התורה. ובשער הכוונות כתב שילמד לפי השגתו, ולכן מה שתיקן הרב חיד"א את האידרא רבה הוא להרויח תיקון כרת, אבל יש בזה חסרון היות וזה החלק הקשה של הזהר, ועדיף שילמד

דברים אחרים עם פירוש מתוק מדבש. והחכם עיניו בראשו. ולכן עדיף יותר לומר תיקוני הזוהר, שזה חלק פשוט יותר בזוהר, שהלשון בו יותר נוטה לעברית (ויש בו דברים מעניינים). ויש לתיקו"ז פירושים, כמו בניהו של הרב בן איש חי, וכן מתוק בדבש, (וגם יש בתיקו"ז זיכור לנשמה שלכן קוראים אותו בחודש אלול). ונכון שגם בלימוד בלא הבנה יש אור בנשמה, אבל עדיף להבין, ועדיף יותר לומר בהבנה, וטוב מעט בכוונה מהרבות שלא בכוונה. (והקטעים הקשים יכול לדלג).

תפילה של חג השבועות

שאלה – מתי אסור ללמוד בלא ברכות התורה, וממתי אפשר לברך ברכות התורה?

תשובה – המנהג להחמיר לא ללמוד תורה מעמוד השחר הראשון שהוא בבית שמש 3.43 [ובירושלים קודם ג' דקות], והמיקל בזה יש לו על מי לסמוך, ללמוד עד עמוד השחר השני שהוא 4.07, אבל לענין ברכות התורה אין להקל לכתחילה אלא מהשעה 4.24 לענין שיעור זמן עמוד השחר ישנם כמה שיטות בזה, ומאור לציון שמעתי שאמר שהמנהג להחמיר מעמוד השחר הראשון לא ללמוד תורה, אבל לא מברכים ברכות התורה עד עמוד השחר השני, ובינתיים שרים שירות ותשבחות לה', עכ"ד. וע' בשו"ת קול אליהו טופיק ח"א מזה, אך לדעת מו"ז אין לנו אלא עמוד השחר השני, גם בשיעור עמוד השחר השני, ישנו מחלוקת האם משערים אותו לפי שעות של המעלות או לא? לפי מו"ז בלוח אור החיים משערים ב72 דקות וזמניות, ולפי שיטת הרב נאמן"ן בבית נאמן (גליון 130), אין לחשוב בזמניות אלא רק לפי המעלות, וכן הוא בלוח עתים לבינה, וכן נראה עיקר, [ובחורף הוא נפק"מ גדולה, ולפי לוח אור החיים הוא פחות משעה, והוא קולא מאוד גדולה שאין להקל בו]. וי"א שאינו אלא 72 דקות שוות, ולכן לדינא מעיקר הדין הוא לפי שיטת המעלות, שהוא 4.08 דקות, אבל המחמיר לא לברך על 4.25 שהוא שיטת השוות תבוא עליו ברכה. וילמד בינתיים בהרהור הלב.

שאלה – מתי יש חשיבות של הטבילה לביל חג שבועות?

תשובה – מלבד הטבילה בערב החג מדין לטהר עצמו לפני הרגל ושהלימוד בלילה יהיה בטהרה, עוד יש ללכת למקוה כרבע שעה קודם עמוד השחר ר' יעקב קאפיל בסידורו כתב שהוא רבע שעה קודם עמוד השחר, והב"ד הרב דבליצקי ביתר המאיר (סיון תשעט הערה 17). ומעלתו גדולה בקבלת הכתרים ו"א שהוא מאה כתרים וי"א שהוא כתר שבכתר בלבד. ויש לטבול ג' פעמים כנגד בינה חכמה וכתר ולכוין בכל טבילה וטבילה לנרנח"י.

שאלה – האם ניתן להתפלל שחרית בשבועות מעמוד השחר?

תשובה – אין להקל להתחיל להתפלל אלא רק ברכות התורה מעמוד השחר וכו"ל שלכתחילה הוא 4.24 ומעיקר הדין 4.07 וכל זה באופן שלא יתחילו ברכת יוצר קודם לשעה 4.57, והמקילים בשעה 4.47 יש להם על מי לסמוך. וברכת הטלית אין לברך אלא לאחר תפלת שמונה עשרה.

כמובן שמצווה מן המובחר להתפלל עם הנץ החמה. אבל כתב מרן בכסף משנה, בשם ר' מנוח, שביום הושענות המנהג להקל להתפלל מעלות השחר. כמו שמצינו בגמ' בברכות (ל) שאבוא דשמואל ולוי הקדימו והתפללו, כשהיו צריכים לצאת לדרך. וכך נקטו להלכה המג"א והמ"ב וכו' ח"ב ס' פט. ולכן, לכאורה, אפשר להקל בזה. אלא שמתעוררת בכך בעיה מצד קריאת שמע. הרמב"ם פסק שזמן ק"ש הוא לכתחילה סמוך להנץ החמה (7 דקות). ובדיעבד יכול לקרוא מעמוד השחר, ולכן לשיטתו שאבוא דשמואל ולוי התפללו מעמוד השחר כולל ק"ש בברכותיה. אבל, הרשב"א כתב שזמן ק"ש הוא משיכיר את חברו, וכך פסק בשו"ע סו"ס פט, ופירש שאבוא דשמואל ולוי היו מתפללים בלי לסמוך גאולה לתפילה, והיו משלימים את הק"ש לאחר מכן בדרך. [ומה שהיקל בסימן נח סעיף ג מעמוד השחר הוא רק בשיירה שהוא פיקוח נפש וכמש"כ הרשב"א, א"כ מה שהכס"מ היקל בליל שבועות, כי הוא הולך בספרו זה בשיטת הרמב"ם. אבל בדעת הרשב"א והשו"ע אי אפשר להקל ולהתפלל מעמוד השחר, כיון שיאלץ לשנות את סדר התפילה לקבלת העלון במייל, לתרומות/הנצחות ניתן לפנות למייל

ולהקדים תפילת שמונה עשרה. (ולא נהגו כן כמש"כ המג"א וכנראה בהשפעת הקבלה כמש"כ כה"ח), וכל מה שכתב בכסף משנה הוא רק בדעת הרמב"ם. וכן כל ההולכים במנהגיהם בארחותיו כמש"כ בשו"ע המקוצר רצאבי.

אך עדיין יש כאן בעיה גם לשיטתם, והוא שצריך את הק"ש של לפיכך לומר בזמן ק"ש לשיטת רבינו האר"י שהוא אחד מארבע ק"ש, ובדיעבד נסמוך בזה על עמוד השחר, וכן את הקרבנות אי אפשר לומר בלילה, היות ואמירתם הוא בשביל שיהיה כאילו הקריב הוא בעצמו, ואיך יאמר אותם בלילה, ולפי זה אם מתחיל קרבנות בעמוד השחר השני, כבר יגיע ליוצר מאוחר. אבל הללו שמתחילים ברכת ברוך שאמר כבר בעמוד השחר זה קשה מאוד כנ"ל.

אבל יכול להתחיל ברכת יוצר מזמן שיכיר. ונחלקו הפוסקים בשיעור זמן זה. לדעת הרב טיקוצינסקי והכפ החיים הוא שעה לפני הנץ הרגיל. ובבית נאמן (גליון 130), הביא שמקורו הוא מהרב יהוסף שווארץ (מאמר איילת השחר דף כ"ד ע"א), שהיה בקיא בזה. בבגדד נהגו 50 דקות, וכדעת המרחשת. לדעת הרב יעקב קמניצקי והאג"מ והגרי"ש אלישיב, השיעור הוא 37 דקות לפני הנץ. למעשה, המציאות בשטח מראה ששעה לפני הנץ אין האדם מזהה את חברו כלל. ולכן אם מתחיל יוצר 37 דקות לפני הנץ, זה כמעט לכתחילה אמנם לא מצוה מן המובחר כמש"כ בשו"ע סימן פט שלהתפלל לפני נץ החמה הוא דיעבד, (ומה שכתב הרמב"ם בתשובה שזה דיעבד זה לשיטתו שזמן ק"ש הוא בותיקין ולא משיכיר, ודוק). ואדרבה כתב הב"ח, שלהשו"ע שפוסק משיכיר וכי ישב ויחלום עד זמן הנץ, ובוודאי שיכול להתפלל ומשמע שזה לא ממש דיעבד, אלא רק לא מצוה מן המובחר. וקצת יותר מכך. וע' בבאה"ל ר"ס פט שהחמיר בזה. וכאן שיש צורך כמו בשיירה, בזה הוא ודאי יותר לכתחילה.

והחסרון שיש בזה מתי יברך על הטלית, ומרן בשו"ע בסימן סו כתב, שאפשר לברך בין הפרקים שבפסוקי דזמרה או ק"ש, וכן העלה ביחוד חלק ו (סימן ד), שמאחר ודעת זוה"ק שק"ש בלא ציצית מעיד עדות שקר בעצמו יכול לברך, ולא רק בתפילין, ע"ש. וע' במג"א שם, אמנם הדברים מוקשים ביותר, למה יש לחוש לזה והלא יש לנו טלית קטן, וכן העיר בפרי מגדים, ולכן לא יכול לברך על הטלית, [ודוחק לומר שהוא בשביל העיתוף לרדב"ז חלק א (סימן שמג), שכתב שהמנהג הוא לחייב עטיפה וכגאונים ולא כעיטור כלל ועיקר, וע"ע בשו"ת רדב"ז חלק ג סימן תקעא (אלף), שהביא עוד מנהגי רבנים, ונראה שהאר"י הלך אחר רבו, וגם ט"ק צריך עיטוף, כי מרן לא סובר כן], ולכן לדינא אי אפשר לברך על הטלית אלא רק לאחר תפלת שמונה עשרה.

אך לומר לא ללבוש טלית גדול, לא בא בחשבון, מאחר וכתב הרמב"ם שתפלה צריכה להיות עם טלית גדול, וגם לפי הקבלה, ישנו צורך מסויים לפי קבלת רבינו האר"י גם בטלית קטן וגם בטלית גדול בשביל להפריד את הקליפות [וביום טוב לא נראה שישנו, אך ענין של העיטוף נראה מאוד שהוא הכרחי ביותר], ויש לעיין בזה שמניחם באמצע התפלה שכבר אין כאן סדר כל כך מה לעשות עם זה. ולכן ילבש את הטלית בלא ברכה, אבל לקיים מצוה בלא ברכה הוא איסור, וכמש"כ בתבואות שור (יו"ד סי' כח), והוכיח מדין ערום לא יתרום, והביאו בשו"ת רב פעלים, הרי שכאן יש חסרון גדול בתפלה שכזו מצד זה.

לסיכום יש אפשרות להתחיל ברכות התורה בעמוד השחר השני, ולהתחיל יוצר רק בארבעים דקות לפני נץ החמה. ובדרך כלל זה אפילו מאוחר מזה, ולא מרויחים הרבה רק כרבע שעה, ובשביל זה למה להקל בטלית וכו'.

שאלה – האם ראוי לקרוא תהלים ביום השבועות, או שיש בכך חשש ביטול תורה (באיכות)?

תשובה – הכן איש חי כתב לקרוא את כל התהילים בשבועות. סבא ביחוד דעת, לגבי ראש השנה, כתב שיש בזה ביטול תורה, ועדיף יותר ללמוד. והביאו סמך לזה ממה אמרו בגמרא (מגילה ג), שמבטלים תורה למקרא מגילה, וע' בשו"ת בית אפרים סי' סח, אך נראה שהפירוש שם הוא ללכת מבית המדרש לבית הכנסת בשביל להיות עם רוב עם, והזמן שהולך וממתין הוא הביטול.

ובמדרש איתא שביקש דוד המלך מהקב"ה שהעוסק בתהלים יחשב כאלו היה עוסק בנגעים ואהלות, שהן ההלכות הקשות ביותר; אלא שכתב על זה ר' חיים ולאזין בנפש החיים (ש"ד"ב) "ומי יודע אם הסכים הקב"ה ע"י בזה, כי לא מצינו בדבריהם ז"ל מה תשובה השיבו הוא ית' על שאלתו וכמו שמצינו ב"ב י"ז א'." "שבעה לא שלט בהן רמה ותולעה וכו' וי"א אף דוד דכתיב (תהלים טז, ט) אף בשרי ישכון לבטח ואיך הוא רחמי הוא" הרי שלא התקבלה תפילתו (למ"ד). ומאידך ר' חיים אבולעפיה, בסוף ספרו חנן אלקים, כותב שאכן יש מעלה בקריאת תהילים כנגעים ואהלות וכן הביאו בשם החיד"א מספר יוסף תהלות, וכן בספר "אוצר הידיעות" מהרב יחיאל מיכל שטרן (חלק א' עמוד קסה), שהביא מ"פירוש התפילות לרבי יהודה בן יקר" (רבו של הרמב"ן, עמוד ע"ד): וקורין בהם בתהילים והוגין ונוטלין שכר עליה כנגעים ואהלות".

בהר צבי מביא מהאדמו"ר מסאווראן שתפילתו של דוד התקבלה, וכדמוכח בגמ' בערכין (טז) שלשה"ר יותר גרוע משלוש עבירות, שנאמר לשון מדברת גדולות, וכך נפסק ברמב"ם בהלכות דעות בסופו. וזה נלמד מבקשת דוד המלך על דואג האדומי שלא יהיה לו חלק בעולם הבא מפני שדיבר לשה"ר שגרמה שהרגו את נוב עיר הכהנים, שנאמר "יכרת ה' כל שפתי חלקות, לשון מדברת גדולות". ואף בזה מי אמר שקיבלו את בקשתו? אלא שודאי שבקשתו של דוד מתקבלת, ואף בקשתו שישאר בשרו התקבלה. והפירוש בדברי הגמרא בב"ב "רחמי הוא" שפעל זאת ברחמים ולא מחמת מעלתו העצמית כהאבות ולפי זה אמירת תהילים נחשבת כנגעים ואהלות כפשוטו. וע"ש בהר צבי מזה.

אמנם בפלא יועץ כתב שיש באמירת תהלים ביטול תורה, אבל כתב שיחלק האמירה לשבעה ימים, הרי שמבין שהוא כמו שאמר שלמה שיש עת לכל חפץ.

היה לי מעשה, כשלמדתי בישיבה קטנה יקירי ירושלים, עשו שם תענית דיבור עם קריאת תהילים. ושאלתי את סבא, ואמר לי: אם תגיד עם פירוש רש"י, אין בעיה, שהרי אדם צריך לדעת את כל התנ"ך. שנפסק בשו"ע בהלכות ת"ת שלעולם ישלש אדם שנותיו, וקודם צריך ללמוד מקרא. והרבה פעמים אנחנו אומרים פסוקים בלי להבין אותם, ולפעמים חושבים שהפירוש הפוך מהאמת. וצריך האדם לדעת את כל התנ"ך, ופירושו הפשוט, א"כ יוצא שיכול לומר, וטוב מעט תהלים בכוונה עם פירוש. הרי לסיכום שיקרא תהילים במתינות עם פירוש לכו"ע מעלתו גדולה.

מאכלי חלב

שאלה - האם מותר לאכול בליל החג סעודה חלבית? ומה העצה הטובה ביותר בזה.

תשובה - הרמ"א בס' תצ"ד הביא מנהג האשכנזים "ונוהגין בכל מקום לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות. ונראה לי הטעם, שהוא כמו שני תבשילין שלוקחים בליל פסח, זכר לפסח וזכר לחגיגה, כן אוכלים מאכל חלב ואחר כך מאכל בשר, וצריכין להביא עמהן ב' לחם על השלחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זכרון לשתי הלחם שהיו מקריבין ביום הביכורים. ובמטה משה (עמוד העבודה דיני שבועות סימן תרצב), הוסיף, ועוד יש רמז לזה מן התורה, שנאמר (במדבר כח, כו) מנחה ח'דשה ל'ה' ב'שבועותיכם ר'ת חלב. וצריך לאכול גם בשר, כי אין שמחה בלא בשר (מנהגים שבועות סי' מ"ט). עכ"ד. ובמנהג ברורה הביא טעם נוסף "כי בעת שעמדו על הר סיני וקבלו התורה [כי בעשרת הדברות נתגלה להם עי"ז כל חלקי התורה כמו שכתב רב סעדיה גאון שבעשרת הדברות כלולה כל התורה] וירדו מן ההר לביתם לא מצאו מה לאכול תיכף ב"א מאכלי חלב כי לבשר צריך הכנה רבה". [אמנם לא משום גיעולי הכלים, כי בזה לא נצטוו אלא רק בסוף הארבעים שנה במלחמת מדין]. ונראה עוד לומר שבפרשת משפטים מובא לא תבשל גדי בחלב אימו סמוך לאמירת נעשה ונשמע, משמע שחלק ממתן תורה היה ציווי על בשר וחלב, וכן מסתבר שמיד הזהירים על מאכלות אסורות שגנאי הוא מאוד כדאיתא בתוספות בגיטין ו

ויש מהאשכנזים (הייקים), שנוהגים לאכול מאכלי חלב בלילה. וכן נהגו הסתייפלו והרה"ג טוביא וויס גאב"ד העדה החרדית, (כפי לקבלת העלון במייל, לתרומות/הנצחות ניתן לפנות למייל

שסיפר לאבי בשנת תשעא), אך בדרכי תשובה (יו"ד סימן פט) הביא מהדברי חיים, שיש חיוב שמחת יו"ט באכילת בשר גם בלילה, ולדעת בעל התניא **גם בלילה החיוב מדאורייתא**. אך לדעת השאגת אריה החיוב בסעודת הלילה מדרבנן, והביאו בחזו"ע בתחילת הלכות פסח, אמנם בספר סדר היום מיקל בזה, שאם נהנה במאכלי חלב, וזאת שמחת החג שלו, יוצא בזה ידי חובת שמחת יו"ט. והגר"מ אליהו זצ"ל בספר החגים (פרק כג הלכה כד), רק במהדורה השניה שיצאה לאחר פטירתו, כתב להקל בזה. ולמעשה יש מקום גדול להחמיר ולאכול בשר ויין גם בלילה.

שאלה - האם יש להקפיד להפריד בין חלב לבשר בזמן מסויים?
תשובה - מן הדין הדבר מותר ואפילו באותו הסעודה, אבל יש להחמיר לכתחילה להפריד את הסעודות, למחמירים הוא שש שעות, ולמקילים הוא שעה אחת, וגם לא באותו סעודה, והמיקל יש לו על מי לסמוך בנקיטת יסודי של השיניים, ואחר שינה יש להקל בשופי.

יש שני שיטות בהבנת דברי הזהר שהחמיר בבשר אחר גבינה, מדברי הבית יוסף (סימן קעג), נראה שהבין שהוא שש שעות ממש, וז"ל, "ויש מחמירין על עצמם שלא לאכול בשר אחר גבינה בסעודה אחת, מפני שכתוב בזהר בפרשת משפטים וז"ל אשכחן דכל מאן דאכיל האי מיכלא כחדא או בשעתא חדא או בסעודתא חדא, וכבר כתב המרדכי, שמהר"מ היה נוהג שלא לאכול בשר בהמה וחיה אחר גבינה, לפי שפעם אחד מסעודה לסעודה מצא גבינה בין שיניו גור להחמיר על עצמו להמתין שש שעות. ואין זה כחולק על התלמוד, ולא כמוסיף שהוא גורע, דהא חזינא בפרק כל הבשר "אנא להא מילתא כחלא בר חמרא" וכו' וכל חד מצי לאחמורי אנפשיה לעשות משמרת. והא ודאי שהוא ז"ל לא ראה ספר הזהר ואפ"ה היה מחמיר על עצמו משום מעשה שהיה ואף על פי שהוא מיקל בעוף היינו לפי שלא ראה ספר הזהר אבל אנו שזכינו לראותו טוב ונכון להחמיר אפילו בבשר עוף". עכ"ד הבית יוסף. ובברכי יוסף (בס' פט) יצא בחריפות גדולה נגד החמדת ימים [בלי להזכיר את שמו], שכתב שיש עניין לאכול חלב ואח"כ בשר בכדי להגביר חסדים על הגבורות. (וע' כה"ג במקור ברוך מסרט ויז'ניץ משם חמיו מהרי"ד מבעלז), והאריך הרבה החיד"א שיש להחמיר שש שעות כחומרת הזוה"ק אף שמן הדין הוא מותר, ע"ש. וכל זה לא כמו שציטטו בספר אור לציון חלק ה (פרק יט הלכה ה), בשם החיד"א בברכי יוסף כדברי החמדת ימים שיש מצוה לאכול בשר אחר גבינה ורבים שבקי לחסידותיהו, ואין מנהג שכזה להמתין אפילו שעה, ע"ש. וסיפרו לי אברכים שהיו מחמירים, והפסיקו לפי דבריו. וכל העתקה זו היא של שקר גמור כי החיד"א שם מאריך ויוצא בשצף קצף נגד דיעה זו ושצריך לחכות שש שעות לדעת הזוה"ק. ע"ש. וזה מהדברים שהכניסו בספר חמדת ימים מכת ש"צ.

אך הנה בזהר כתוב שאסור באותה סעודה, וגם כתוב באותה שעה, משמע שאחר הסעודה באותו שעה אסור, אך הבית יוסף הבין שש שעות כי הוא לשון סעודה שמוזכר בש"ס לענין מבשר לחלב הוא שש שעות, אך יש לחלק שלשון הש"ס מסעודה לסעודה אחרת, ובוהו הוא שש שעות, משא"כ כשכתוב סעודה אחת שאפשר שהוא רק שעה. וכ"כ לדינא בכה"ח (סימן קעג ס"ק ב), ואפילו בחלב, ע"ש. וכן רבים נוהגים רק שעה אחת כלשון זוה"ק, וכן נהג הרבי מליובאוויטש בחג השבועות לאכול חלבי ולאחר שעה בשרי.

הרב בא"ח (פרשת שלח לך סעיף טו), מביא להקל בחלב והחמיר רק בגבינה שכתבו בזה"ק, שבזה אף שמן הדין מותר, המנהג להחמיר שעה, ואם גבינה קשה של חדשיים שעתיים, ע"ש. ולא בא לומר שאם יש גבינה של חצי חדש הוא חצי שעה, אלא המנהג להחמיר שעה. ומה שתמה מאוד ביב"א חלק ב (סימן כה), על הרב בא"ח איך היקל בחלב ולא פסק כזוה"ק, והלא דרכו לפסוק בקבלה, הנה כאן מלבד שהוא זוהר נגד גמרא מפורשת שמוותר, למעשה הביא שגם בזוה"ק יש חילוק בין חלב, בין גבינה, והמנהג להחמיר שעה והוסיף י"א שש שעות, וכן הוא בזבחי צדק, בשם החיד"א, ע"ש. [ועוד י"ל שההסבר לקולת הבא"ח נגד הזהר הוא כמו שכתב בתשובות הרדב"ז שדברי הזהר והקבלה שלא התקבלו אי אפשר לחייב לנהוג כמותם, שלא

יהיו דברי קבלה יותר מחז"ל עצמם שגזרו במסכת ע"ז על שמן של נכרים, וראו שלא התקבל ובטלה, ע"ש. וע' מש"כ בבא"ח לענין ביטול קפה של גויים, ולכן אפשר לעשות כן ביום, ואם מחכה שש שעות תבוא עליו ברכה].

ולמעשה כיום הגר"מ אליהו (בהלכות חגים), המיקל בזה, שלמעשה אין לנו מנהג בזה, וכן הביא באור לציון שם, (וכנראה שהיות ובאחרונה לא נהגו להחמיר בזה, ושיטתו שמנהג אחרון תופס).

ולדינא יש לצרף שאם הלך לישון ובפרט אם הוא ג' שעות, שיש מאחינו האשכנזים שמקילים אפילו בין עוף לחלב וכמש"כ באשרי האיש אלישיב פ"ה סעיף כה), והמיקל יש לו על מי לסמוך. ובפרט בחג השבועות שיש בנועם אלימלך (פרשת משפטים) חידוש עצום, שיש בו קולא מיוחדת ומנהג להקל באכילת גבינה אחר בשר, ע"ש.

הרי לנו לסיכום כמה דרגות בזה, א. שש שעות, ב. שעה או סעודה אחת, ג. אם ישן.

ובאופן שאוכל באותה סעודה חלבי ואחר כך בשרי, יש מחלוקת בהלכות זימון. ואין לחוש לזה כלל, וכמש"כ במג"א ומשנ"ב (סימן קצו), ולא כמש"כ בשו"ת משנה שכיר ח"א (חאו"ח ס' כט') שכתב לאסור לאכול בשר אחר חלב בסעודה אחת וכמש"כ בפרמ"ג (ס' פט' שפ"ד ס"ק ו') בשם אחרונים שהוא כנה"ג. ובבאר מים חיים (פ' וירא), ובדרכי תשובה סי' פט' משם כנה"ג, ובהשטמות שם (אות ס') הביא שבספר ויכוח מים חיים לאחי מהר"ל (כלל ע"ז דין יו"ד) בהגהות ר' יוסף שאול ז"ל דכיון דמדינא שרי לאכול אף קודם ברכה"מ, ורק מכח חומרא הנהיגו שלא לאכול לגבי זימון סגי בזה. ע"ש. וביב"א ח"ו חיר"ד (סו"ס ו') הב"ד וציון לשו"ת בית ישראל, ע"ש. ובהגהות הגר"ח צאנזר כתב שלענין זימון הקילו מאוד. ותמוה מה שהחמירו בזה בשו"ת מבי"ט ח"ג (רס' סח), ותשב"ץ (חוט המשולש טור השלישי סימן כט).

רק המקור להחמיר בזה הוא כמש"כ כנה"ג ופרמ"ג שם הוא רק לפי חומרת זוה"ק הנ"ל.

ולמעשה צריך ליזהר לנקות את השיניים עם חוט דנטלי או מתז, כי רואים בחוש שנשארים שאריות שם. ואם אין לו, שלא יאכל רק אחר המתנת שש שעות, כי בחוש רואים שיש שאריות.

שאלה - האם צריך להסמיך את אכילת הבוקר לתפלה ואם צריך נטילת ידיים

תשובה - רוב האנשים אוכלים מאכלי חלב שברכתם מזונו לאחר התפילה בבוקר, והולכים לישון. וצריך לדעת שיש חסרון בכך שלא אוכלים פת. וכל המנהג לאכול חלבי הוא עם לחם וזכר לשתי הלחם, זאת ועוד, כיוון שמבואר ברש"ש שמה שפעלנו על ידי הלימוד והתפילות (כל הכתרים ותשלום הספירות נה"י הכללי והפרטי על ידי התיקון, וכל מה שחסר בפסח לתקן את הכתר נשלם על ידי הלימוד והתפילות), היות והוא על ידי דיבור, זה מתקן רק את פנימיות ונשמות העולמות. אבל את התיקון בחיצוניות פועלים רק ע"י מעשה. והיות ואין בחג השבועות מצוות מעשיות כלל ועיקר, אלא רק איסור מלאכה [ולא כמו בפסח וסוכות, ולכן נאמר "עצרת תהיה לכם" על ג' חגים, שבועות, שמ"ע, ושביעי של פסח, שאין בהם מעשה מצווה, רק מהות החג שאסור הוא במלאכה, כמש"כ בקדושת לוי], לכן תיקון חיצוניות העולמות נעשה על ידי האכילה, [שהוא כל העשר ספירות כפול עשר עד אריך אנפין בנרנח"י, ומה שנעשה בקרבן העומר וכיום על ידי ברכת הספירה כמש"כ בשער הכוונות בדרוש יא הוא בבחינת אחר, ובבוקר של שבועות הכל חוזר בבחינת פנים, אילת אהבים]. **ויש לומר שבזה יובן מדוע בעצרת החמירו שבעיני נמי לכם,** וככל שיקדים האדם את אכילת הפת, יזכה להארה מוקדמת יותר. והאול"צ אמר [כמו שאמר משמו הרב גדעון בן משה] שחייב האדם לאכול עד חצות לפחות, מכיון שההארה קיימת רק עד חצות, כמו בר"ח שמותר להניח תפילין אחר מוסף רק לאחר חצות דוקא. וכמו כן בפורים ההארה נמשכת עד חצות. וכן לענין ראש השנה האיסור לישון הוא עד חצות, ולכן לא יאחר את האכילה כלל ועיקר.

שאלה - באיזה אופן אפשר לחמם פיציות חלביות על גבי הפלטה הבשרית?

לקבלת העלון במייל, לתרומות/הנצחות ניתן לפנות למייל

תשובה - הדרך הנכונה, להקפיד שיהיו ב' כיסויים. לעטוף את הפלטה הבשרית בנייר כסף (ולחתוך מערב החג), ולחמם בתבנית מאלומיניום. שאם יחמם בתבנית בלבד, יש חשש שיניח את התבנית על השיש, ותהיה רטיבות. וכשיחזיר לפלטה, מטריף את החלבי שבתבנית כמבואר בשו"ע ברמ"א יו"ד סי' צב, לגבי ב' קדירות שיש רטיבות ביניהן. וכן איתא ברמ"א בהלכות פסח (סי' תנא ס"ד) שצריך להכשיר חצובה, שמא תהיה רטובה ותטריף. ובדיעבד, כשלא חתך נייר כסף, יניח בב' תבניות אלומיניום. אבל אופן זה אינו לכתחילה, מחשש שיפלו פירורים על הפלטה.

וגם כשמניח נייר כסף הוא צריך להיות נייר כסף עבה, כי אם הוא דק מעביר זיעה של בליעה מנסיון, ועל כן מה שירויח הוא רק שבכה"ג אם יפלו פירורים על הנייר כסף יהיה אפשרי להגעיל את הפלטה, ולא יצטרכו ללבן אותו, ולפי זה בדיעבד אפשר גם להשתמש בנייר אפיה, ואז גם אם יפלו פירורים יהיה מועיל להכשירו בהגעלה לאחר יום טוב.

שאלה - בחג השבועות מנהג ישראל שאוכלים מאכלי חלב מלבד מאכלי בשר, ודבר זה גורם לחשש תערובת בכלים של בשרי וחלבי, האם במקרה שכזה יהיה מותר לשטוף כלים ביום טוב?

תשובה - יש לעשות השתדלות ולאכול בחד פעמי ולא להגיע למצב שצריך לשטוף כלים ויש להזהיר הרבה שאין להקל באיסור שטיפת כלים במקום איסטניס וכדומה.

כתב הגרשז"א בספרו שלחן שלמה (סימן שכג סעיף ו אות ג), וז"ל, מסופקני אם אדם מדיח כלים מפני שקשה לו לסבול אי נקיון או מפני נמלים או שצריך אורח לבוא ויבקר את המטבח ומתבייש בכלים המלוכלכים, ונראה שחשיב צורך שבת וההדחה מותרת, עכ"ל. והביאו בחזו"ע ח"ו (ע' קד), אך נראה שהגרשז"א חזר בו לדינא.

ובהקדם מה שמובא בסימן תמד סעיף ג בדין ערב פסח שחל בשבת שכתב הכל בו משם רב האי גאון לאסור לבשל לשבת זו חמץ כיון שאסור להדיח את הכלים מהחמץ בשבת, וע' באוצר הגאונים (בפסחים מט. אוצר התשובות סי' קסג), שרב האי גאון סובר שהוא מנהג קדום והטעם הוא משום שלא יצטרך להדיח קערה מהחמץ וכיון שאין צריך לאכול בהן במנחה אסור להדיחן, וכן מצאתי לגאונים אחרים ז"ל. וכמו שהביא לשונו בשבולי הלקט (סימן רו), ואו"ח (סי' עט), כל בו (סי' מח), ובתניא רבתי (סי' מג), וכן פסק מרן בסעיף ג. אמנם דעת הרא"ש לא כן, כיון שמתיר לנקות באצבעו את הקערות ואת הפירורים לזרוק על הרצפה, וכמש"כ בתשובה (כלל כד סימן א), וז"ל, ששאלת ערב פסח שחל להיות בשבת אם יכול לומר לאינו יהודי להוליך המפה לביתו. שר"י ז"ל כתב בפ"ק [דשבת יט] דדוקא מזונו נותנים לפני הכותי בחצר אבל לא שאר חפצים משום דודאי יוציאם. לא ידענא למה צריך להוציא המפה והקערות מהבית אלא ינער המפה והקערות יקנחם באצבעו וטומנם מן העין עם שאר כלי החמץ. עכ"ל. וכן ביאר בספר מהרי"ל (מנהגים, הלכות ערב פסח), שהוא מחלוקת, שאחר שהביא דברי הרא"ש כתב, ויש פרושים אנשי מעשה כשחל ערב פסח בשבת מבשלין כל תבשילין בכלי י"ט דפיסחא ליזהר ממכשול ע"כ. וכתב הרמ"א בסעיף ג, ואם עבר ובשל והמאכל דבוק בקדירה וא"ל לקנחו, יש להדיחו מעט להעביר החמץ (מהרי"ו). ע"כ. וכתב המג"א שלא הותר לקנח אלא מעט ולא לגמרי וכך העלה במשנ"ב, אך בשו"ע אדה"ז משמע להתיר לגמרי.

היוצא מכל זה שאין לנו לגרום שטיפת כלים בשבת, וגם אין לנו להתיר משום איסניסטיות וכדומה שמפריע לו הלכלוך בעיניים, מכיון שאין לך יותר איסטנסטיות מזה שיש כאן חמץ בזמן איסור שהוא ערב פסח אחר חצות, והוא צורך השבת עצמה ואפ"ה אסור לשטוף, ואפילו אם היינו אומרים שמותר לשטוף כי מפריע לו כו', מ"מ יש איסור לגרום למצב של שטיפה. וכיון שיש כלים חד פעמים אי אפשר להתיר לו מצב שיגרם לשטיפה כגון אם הוא לא עומד בקושי הזה, כי מאוד מפריע לו. וגם בזה לא נראה שיהיה מותר.

ומעתה מש"כ בשלחן שלמה הנ"ל להתיר משום איסטנסטיות, לכאורה הדברים נסתרים מדין של חמץ שאפילו בחמץ שאין לך קושי לסבול כלים כאלו אסור, (וגם אסור לגרום שיהיה צורך

לשוטפם), רק נראה שכתב יד זה נכתב בעבר, וכמו שכתב בשש"כ מהדורא הראשונה פרק כח הערה קסז, מדוע הרמ"א החמיר ולא התיר שטיפת כלים בשביל איסור חמץ שבשבת, וכתב הגרש"א שהרמ"א מדבר שאין חשש חמץ גמור, ע"ש. וחזר בו מהדברים ונשאר בקושיא וכמש"כ בשו"ת מנחת שלמה תניינא (ב - ג סימן לו), וז"ל במש"כ בשש"כ פכ"ח הערה קס"ז, בער"פ שחל להיות בשבת דמש"כ הרמ"א דטוב להדיח את כלי החמץ ע"י גוי, מיירי שאינו חשש גמור, ואמרתי את זה מסברא, שאם באמת יש חשש חמץ אין לך צורך גדול מזה, כי שום בר ישראל אינו רוצה שישאר חמץ בביתו אף אם מותר ע"י ביטול או כפיית כלי, ולכן היה פשוט אצלי דלא מיירי כלל בחושש שלאחר הביעור עדיין יהיה חמץ גמור, ולכן עדיף טפי ע"י נכרי, אבל כעת הנני רואה ש"כ צודק, דמלשון המהרי"ל שהובא בחק יעקב בסי' תכ"ט סק"ב משמע דמיירי אפילו בחמץ גמור, ואפשר דלכתחילה אין זה חשיב כצורך היום כיון דבשבת וי"ט סגי בכפיית כלי, [אך עדיין צ"ע הרי הרגילות לנקות את הכלים מאיסור חמץ הוא לא רק בשביל החג אלא שלכתחילה לא רוצים שיהא חמץ משש שעות ולמעלה, כי לכסות בכלי הוא רק בדיעבד ולא לכתחילה ונמצא שהנקי הוא גם לשבת עצמה]. עכ"ד. הרי שהיה בדעתו לומר שלא מדובר בחמץ גמור ולכן גם באיסטניס מותר, אבל מאחר שחזר בו, גם באיסטניס ומפריע לו מאוד יהיה אסור.

למעשה שלחתי לשאול את הרב נבנצאל שליט"א ואמר שאף שיש לחלק שאיסטניס הוא יותר גרוע מחמץ, מ"מ למעשה לא שמע מעולם מהגרש"א להתיר דבר שכזה. ואין לסמוך על זה.

אבילות תספורת בספירה

שאלה – עד מתי אסור להסתפר בימי העומר לפי המקובלים?
תשובה – יש להשתרל לא להסתפר עד ערב שבועות אחר שיספור ביום האחרון, ואז גם כלילה מותר להסתפר, ומי שקשה לו עם הזקן והשפם יכול להתיר אחר לך בעומר, גם לפי הסוד.

לפי רבינו האר"י והרש"ש האיסור הוא עד ערב שבועות ממש. אנו משתדלים שלא להתיר אפילו בג' ימי הגבלה. דעת החיד"א בברכי יוסף להתיר אחר לך בעומר, ורק מי שחושש לדברי הקבלה לא יסתפר. אמנם בעבודת הקדש משמע שהמנהג פשוט לכל בני אדם להחמיר כדברי הקבלה עד שבועות, וכפי שהבינו בדבריו במנהגי החיד"א, והרב אביטן בהערותיו על ברכ"י הנקראים פאת דוד, שהוא לא רק מעלה בעלמא, אלא איסור ממש מחמת המנהג.
ולענין זקן ושפם, הסתפק באור לציון מפני שאין בהם את הטעם של האר"י שהשערות הם גבורות אלא הם חסדים ולכן מותר לספרם אחר לך בעומר, וכן הסתפק בזה באור לציון ח"ג, [ולמעשה היה לו אבילות של אימו לפני פסח וגמר את השלשים בתוך העומר, וביקש ממשפחת טהרני שנוולד להם בן בשביל להיות או סנדק או מוהל בכדי לסדר את הזקן]. וכן העלה לדינא בשו"ת וישב הים, ולכן יותר אפשר להתיר בהם.

התספורת צריכה להיות אחר הספירה האחרונה אפילו כלילה וכן נהג מהר"ח" וכן מש"כ הר"ה"ג מרדכי בן שמעון זצ"ל בשו"ת מאמר מרדכי אליהו ח"ד (סימן ו דף מז), שהרב פתח עינים להשמן ששון ח"ד (דף פח). שבספר בית מועד כ"י למהר"ח"ו שהתגלח בליל מט אחר הספירה.

אמנם כשחל חג שבועות במוצאי שבת לכאורה יש להחמיר בזה שהתספורת תהיה דוקא ביום שיש. וכן דעת הגאון בן ציון מוצפי בספרו תורת ציון. אך התירו גם בזה בשמחת כהן (חאו"ח סי' קמה), ושכן דעת השואל ונשאל ח"ב (סי' ס), ובברית כהונה (ספירת העומר סעיף טו) ומאמר רחמים חויתה הכהן ח"ב (ע' שמ סימן ה) ובתורת ציון מוצפי (שבועות פ"ז סעיף ג), משם השד"ה, וכ"כ מו"ז ביחוד"ד ח"ד (סי' כ), וח"ה (סי' מא בהערה), וכן נהג בעצמו.

ומכאן יש ראייה לשיטת השלחן הטהור והמנחת אלעזר שכל מה שהאר"י אסר להסתפר אחר הצהרים בכל יום, הוא לא משום דינים כהבנת החיד"א, אלא נאמר רק משום תפלת המנחה. וכמו שהביא בשו"ת יחוד"ד ח"ד (סימן כ), ובספר באור פניך על הרב מרדכי אליהו (ע' 265), שהיה נוהג להסתפר כלילה ולא חיכה ליום. ובתוספת לזה,

לקבלת העלון במייל, לתרומות/הנצחות ניתן לפנות למייל

קי"ל בכל דברי קבלה שלא התקבלו בעולם שאין חיוב מן הדין לחוש להם, וכמש"כ הרדב"ז וכן משמע מדברי הבא"ח (ש"ב פ' חקת ס' טז) לענין קפה נכרים. ומיושבת קושיא מו"ז ביב"א ח"ב, וביחוד"ד (ס' מב ע' רכה). ואכמ"ל.

יום טוב

שאלה – הדליק מערב יו"ט אש וכבה הנר מה יעשה?

תשובה – אבא היה מורה לכתחילה שיביא אש מצויה במאמץ קטן מהשכן. אבל אם הדבר קשה לו, יכול להדליק אש, על פי דברי החיד"א בברכי יוסף ס' תקב ס"ק א שכתב בשם ספר בית מועד (לר' דוד הכוכבי, ואינו מצוי בימינו. והדפיסו שרידים ממנו בגליון מוריה קצא, קצב), שמי שלא היה יכול להמציא אש מערב יום טוב, כגון שהיה במאסר או במדבר, ולא נודמן לו שידליק עד יום טוב, מותר להבעיר בי"ט, וכדין מכשירי אוכל נפש שאי אפשר לעשותם מערב יום טוב, שהדין הוא שיכול לעשותם ביום טוב עצמו. וכן הביא כף החיים, וכך סובר ביחודה דעת (חזון) (ח"א סימן לו), לדמות את הדברים שבמקרה שכבה הנר הדין דומה לזה, ע"ש. ודלא כמנחת יצחק בח"ד (ס' צט) שהחמיר, וכתב לחלק שאינו דומה לנידון הברכי יוסף שההיתר הוא רק במקרה שלא הייתה לו אפשרות כלל להדליק אש בערב יו"ט, כגון שהיה במאסר, אבל אם הייתה לו אש וכבתה לא התיר, ע"ש. ולא נראים דבריו. גם לדעת האור לציון (ח"ג פ"כ) אסור להדליק בלא אש מצויה, וסובר שכן דעת מרן, שהאחרונים (באה"ל והגר"א בסימן תקט) התקשו בדבריו, שבס' תצה התיר מכשירי אוכל נפש כשלא יכל לעשותם מערב יו"ט, ובס' תקט כתב לגבי שיפור שהתעקם שאסור ליישרו, וכמו כן סכין שאינה חותכת כלל אסור להשחיתה, הרי שדעתו לאסור. לדעת האול"צ ח"ג (פרק יט הלכה א), לא התיר מרן בסימן תצה מכשירי אוכל נפש אלא רק במלאכת טוחן, וכמו שמוכח מדברי הבית יוסף ועוד, ע"ש באריכות, אבל האחרונים מחלקים לומר שדין שפוד וסכין שונה ולכן החמירו בהם. וכמש"כ בבאה"ל והגר"א שם. והאריכו בזה בצי"א חלק א (סימן כ פרק ב), ועטרת פז (חאו"ח ח"א סי' ט אות ז ובהערה אות ב). וכן עמא דבר, שדעת מרן שמכשירי אוכל נפש, שאי אפשר לעשותם מערב יו"ט, מותר לעשותם ביו"ט. ולענין הדלקת הנר בפרט יש להקל. גם סבא בשיעורים בשנת תשע"ג אמר לכתחילה להחמיר ולהדליק על ידי גוי, אבל באופן שאי אפשר התיר להדליק בעצמו. ולכן אפשר להקל בזה ובפרט שהדלקת אש ביום טוב איסורו מדרבנן. ולא כשיטת הט"ז שהוא מוליד דאורייתא. [וע' בחזו"ע דף נג ס"ק צא שרומז לזה וכן כתב בשו"ת ומצור דבש (סי' ט). ע"ש. ועי' בהליכות עולם ח"ב פ' במדבר סי' ב מזה. ובמאור ישראל על ביצה דף לד.].

שאלה – האם מותר להשתמש במעלית שבת בשבת וביום טוב?

תשובה – הנה לענין שבת יש להחמיר ובפרט לענין ירידה, וכן הביא בהליכות עולם חלק ד (פרשת תצוה אות טז), היות וכשהמעלית יורדת צריכה להעלות משקולת וקשה לה לעשות זאת, וכל אדם נוסף במעלית הוא מאמץ יותר גדול של תוספת ניצוצות. אבל לעלות במעלית יותר קל, כיון שהמשקולת יורדת כנגד וקל יותר למעלית לעשות זאת. [אך לא מובן למה סתמו לומר כך, כיון שאם המעלית פחות שוקלת מהמשקולת, קשה להעלות את המשקולת, ואם נוסף כובד במעלית יותר קל להעלות את המשקולת, אא"כ נאמר שמדובר שהמעלית מלאה שיש יותר כובד מהמשקולת]. וכך מובא משם הגרי"ש אלישיב בישיב משה (עמוד לא). ודברתי עם מכון הטכנולוגי להלכה, ואמרו לי שגם כיום אין שינוי בנתונים ועדיין יש ניצוצות. ובגליונות 15 ו19 העלנו כדברי הגרש"א בספרו מנחת שלמה ח"א (סימן י), וכן בספרו מאורי אש (דפ"ז ע"א), שניצוץ הוי דאורייתא ונחשב לניחא ליה, כיון שכך נצרך לצורך הפעלת המעלית, ע"ש.

ובשנת תשס"ח הסבא זצ"ל בשבת חתן של נכדו (ר' רחמים בן דודי הרב יצחק), החמיר על עצמו ולא עלה במעלית שבת, וטרח לעלות שתי קומות ברגל, למרות שהיה אחר אירוע מוחי וסחב רגל אחת והיה לו קושי בזה מאוד. אמנם בחצי השנה האחרונה שלו עלה עם נכרי במעלית באופן שלא יראה אף אדם, והיה מקפיד שלא יראוהו. וכל זה סותר למה שכותב דודי הראשל"צ דוד יוסף שאמר לו לפרסם

שמונה שנים לפני פטירתו שהדבר מותר ואין לחוש לו כלל, וכמש"כ ביב"א חלק יא. וכן דעת הילקו"י, וכל הרואה שאין הדברים ברורים בכלל. ודודי הרה"ג אברהם יצא בהסרטה בוידאו, נגד אחיו, שהוא יודע זמן כתיבת התשובה בחלק יא ולאחר מיכן היה מחמיר מ"ז. וכמו שאמרנו לעיל.

וכן מו"א זצ"ל בחצי שנה האחרונה לא יכל לעלות, ונכרי היה מעלה אותו במעלות בשבת. והדבר צריך הבנה מדוע הקילו בזה, ונראה שהסבר הדברים הוא בגלל שראינו בסימן שכח (סעיף יז) שחולה שאין בו סכנה מותר לעשות לו מלאכה על ידי נכרי, כך גם כאן, היות והיה להם דין של חולה הדבר מותר. ואפילו הוספת ניצוצות מותר, אך יש להעיר ממש"כ במשנ"ב איש מצליח (סי' שכח סעיף יז הערה 6) שלא הותר מלאכה לחולה על ידי נכרי רק אם יכבד חוליו. וצ"ע. אך יש להבין כיון שכתב ביחוד חלק ג (סימן לו), שהכבוד של האדם שנמצא במכונת או מעלית גורמת ליותר ניצוצות יש איסור בדבר בעצם כניסתו לשם בעשיית מלאכת הבערה, ע"ש. וכן כתב בשו"ת יחוד חלק ו (סי' טז), משם מהרי"א (סי' סד), שבישיבתו בספינה מוסיף כח ניצוצות, ולכן אפילו בספינה של נכרים יש לאסור לשוט בה, אמנם יש לדון בזה האם מלאכת הבערה קיימת בגופו של אדם, וביב"א חלק ד (חיו"ד סי' כ אות ח, וע"ע ביחוד ח"ב סי' נו), פקפק בזה, והעלה שיש לומר שרק בפה יש מלאכת הבערה, משא"כ בגופו, וע"ע בחלק יא (סי' כד), שהרגיש מזה ותלה את הדברים זה בזה, והוא שאם ניצוצות דאורייתא יש איסור במעלית, ע"ש. וכ"כ בהשמטות ליב"א חלק ה (סימן כז), ולא דן על זה שהוא בגופו. [וגם לא דן לגוף הדברים שכתב בהליכות עולם שעדיין משמע מדברי הגרשו"א בשמירת שבת כהלכתה חלק א (פרק כג הערה קסו), ושלחן שלמה (סי' תקיא אות א.ב), שהיקל לענין מעלית שבת, או לעלות עם נכרי, אך לא ברור אצל הגרשו"א שם מדוע אין חשש לפעולת החשמל והוספת הניצוצות שנעשים כאן, ורק דיבר מדוע אין חשש בפעולת החשמל שנעשית בחברה. וי"ל בדעתו שמצד זה לא דן כאן במעלית, היות וכתב בספרו במנחת שלמה ח"א (סימן י), לענין מקרר שנחשב לא נוחא ליה ומקלקל, אבל לענ"ד הדברים לא ברורים שם כיון שכמו שהוכיח מהגמרא בשבת (טו) לגבי הכשר לקבלת טומאה, שנלמד מ"כי יותן מים על זרע" שצריך שינתנו עליו מים לרצונו, שאם היו ענבים תאומים - מחוברים, וכשמפרידם יוצא בעל כרחו מיץ, הוכשרו לקבל טומאה, מפני שנחשב לרצונו שיתרטבו, אף שלכאורה לא רוצה שיצא המיץ, היות וברור לו שבהפרדם יהיה פעולה שיתרטבו, הרי שנחשב לרצונו, וכ"כ להוכיח ביב"א חלק א (סו"ס כא), ושאלתי את הרב נויבירט זצ"ל ולא ידע להשיב על זה, וצ"ע. ומש"כ הרב אונטרמן בעטרת חכמים (ע' לג), שהמנהג לא לחוש לניצוצות לא נראים דבריו כלל. וע"ע בהלכה ברורה חלק יז בסופו שיש לדון הרבה על דבריו בזה. ושאלתי את דעתו של הרב נבנצאל באייר תשפה, והשיב לי לענין מעלית שבת רק לחולים או עובדי בתי חולים יש להקל הלא"ה לא. אבל נסיעה במכונת עם נכרי כל כח הניצוצות מתייחסים כלפי הנהגה שהוא נכרי ומותר. עכ"ה. אמנם באגרות משה ח"ב (סימן צה), אסר לעלות במעלית שהנכרי עולה לצורך עצמו, כיון שיש הוספה בניצוצות, ע"ש.

אמנם כל זה לענין שבת, אבל לענין יום טוב כיון שלמעשה קי"ל שכל מה שאסור להדליק אש חדשה אלא צריך להדליק מאש לאש, הוא רק מדרבנן, ולא כשיטת הט"ז שיש בזה משום מוליד, ועל כן הוי גרמא בדרבנן, שלצורך גדול יש להתיר. והיות וכשנכנס למעלית עדין אין פעולה, רק לאחר מיכן לכן הוי גרמא בדרבנן. ומה שבגופו יש כווד נחשב להבערה, הוא ספק כנ"ל אם ישנה מלאכת הבערה בגופו בדרבנן ובמקום צורך יש להקל.

שאלה - האם מי שהלך בשבת או ביום טוב לבית חולים לטיפול רפואי מחשש פיקוח נפש, וגמרו לטפל בו ורוצה לחזור לביתו האם יכול לחזור לביתו על ידי נהג נכרי?

תשובה - למתלה לחולה מותר לחזור, כשאין איסור תחומין דאורייתא, וגם לחולה עצמו מותר.

ביום שבת לכאורה אין מקום להתיר לחזור כיון שהישיבה במכונת מוסיפה בהבערת הדלק שזה דאורייתא לכו"ע, [גם למי שהיקל לענין לקבלת העלון במייל, לתרומות/הנצחות ניתן לפנות למייל

מכשירי חשמל בניצוצות, (כנ"ל ממנחת שלמה ח"א סי' י), כאן יודה שהוא ממש ההבערה של אש], אבל היות ונעשה על ידי נכרי יש להתיר כיון שהפעולה מתייחסת לנכרי, ועצם האיסור על ידי נכרי הוא איסור דרבנן סופן משום תחילתן כדאיתא בסימן שכט. אבל לחולה עצמו יש להסתפק בזה לומר שלא מועיל כמש"כ בחת"ס (חור"מ סי' קצד), אך חלקו עליו במנחת שלמה ח"א (סימן ח), וכן ראייה מסימן רמח ס"ד, וכמש"כ בתורת היולדת (פכ"ז), ובארחות שבת חלק ב (פ"כ הערה פו). ע"ש. וכ"ד מו"א זצ"ל גם מטעם שמא לא ילך החולה לטפל בעצמו ויתעצל בספק סכנה. ולכו"ע מותר בכה"ג. וכך שאלתי את הרב נבנצאל והורה להתיר.

וכ"ש ביום טוב שאם יש נהג נכרי מותר לחזור, מכיון שהנסיעה במכונת אסורה רק מדרבנן, כי הבערה חדשה היא מדרבנן כנ"ל, והתירו סופן, ולא כאגרות משה שהיקל במקרים מסויימים אפילו בדאורייתא כדאיתא במנחת שלמה ח"א (סימן ה). [ומש"כ החו"י שלא הותר אלא בשלשה דברים והביאו ליות חן שם, הוא מחלוקת שכ"ד הראב"ה (סי' קע), אבל חלק עליו תלמידו האור זרוע ח"ב (סי' שלח), וע"ה צבי ח"ב (סי' י), שחשש לאיסור דרבנן אך היקל בזה החת"ס].

אך אין להתיר לישראל עצמו לנהוג ברכב למרות שאיסורו רק מדרבנן, והוא מאחר והלא אם היה חולה שאין בו סכנה, בנסיעה ללכת למקום רפואי אסור, כי מותר איסור דרבנן לחולה שאין בו סכנה רק בשינוי כדאיתא בסימן שכח סעיף יז, ואיך נתיר חזרה יותר מההליכה עצמה? אבל על ידי נכרי מותר ללכת כדאיתא שם שחולה שאין בו סכנה מותר כל צרכו על ידי נכרי. [וע' באיש מצליח שם הערה 6 שכל זה כשיש חשש שיוורע מצבו, וכמש"כ במשנ"ב ס"ק לב] וגם יש בעיה עם העצירות שהוא מכבה כדלקמן בתשובה הבאה. אך לכאורה עדיין יש לנו בעיה לחזור אפילו עם נהג נכרי, כיון שיש כאן איסור עובדין דחול וכמו שכתוב בגמרא בביצה כב ובשו"ע סי' תקכב, שאסור ללכת בכסא שנושאים אחרים אותו, כיון שפעמים שנוהגים ללכת בו למסחר, ולכאורה ברכב אין לך עובדין דחול גדול מזה, וכך כתב הרב פני יצחק אבולעפיה בתחילת חלק ו, וכ"ד צי"א ח"א סימנים כא כב, וצידד בזה באגר"מ (או"ח ח"א סי' קלב), שיש בו עובדין דחול, אך ביב"א חלק יא (סו"ס כג אות ד), הביא שכל זה כשישראל הוא לבדו, אבל עם נכרי לא, ועוד חילוקים כתבו בזה בזבחי צדק ח"ב (סי' כד, וסימן כה), וכ"ש אם רבים צריכים לו שמותר, כדאיתא התם, ואפשר לזיום שימכור יפה יותר את העליות בבית הכנסת או יאמר דבר תורה, [וגם יתכן שבני ביתו לענין זה נחשב לרבים. ויל"ע].

אמנם אפילו בשבת אפשר לחזור אם זה מכונת ונכרי עם נפח מנוע גדול כמו אמבולנס, באופן שלא פותח דלתות בשבילו כלל. ולא עוצר בשבילו. ואם רבים צריכים לו כנ"ל, יש להקל. [ובהליכות שבת כתב שבכה"ג שאין ריבוי בהבערות אלא ההבערה הקיימת רק נהיית יותר גדולה יש לסמוך על שיטת האור שמח (הלכות שבת פרק י"ח הלכה א') דאין ריבוי בשיעורים במלאכה שאין לה שיעור כמו הבערה ונטילת נשמה. ועיין בבן איש חי שחולק, (עיין בכף החיים סימן שכ"ח אות פ"ז). עכ"ד. ולידיעתי אין ריבוי גם בהבערה הקיימת שגדלה, וכן הוא באגר"מ או"ח ח"א סי' קלב וצ"ע].

וכל זה באופן שאין בו איסור תחומין וכמש"כ ביב"א חלק יא (סי' כד), שלדינא גם ברכב גבוה עשרה יש איסור תחומין, ע"ש. וכן אסר באיסור תחומין הרב נבנצאל.

שאלה - אדם שנתקע בפקק בערב יום טוב במכונתו, ומתאחר להגיע לביתו, האם יכול להמשיך ולנהוג גם בבין השמשות?

תשובה - לפי הנזכר לעיל שנסיעה במכונת ביום טוב הוא איסור מדרבנן, היות וכל האיסור להבעיר אש חדשה לא מאש לאש הוא מדרבנן, ומרן בסימן שמב מתיר איסור דרבנן בין השמשות אם היה טרוד ונחפז, ואין לך דוגמא גדולה מזו. שיהיה מותר.

אמנם יש לדון האם בעצירות שנוסע במכונת יש בזה איסור של כיבוי דאורייתא, כי מכבה את השלהבות, אמנם יש טוענים שאין בעצירת מכונת משום כיבוי שלהבת, אבל במכונות החדשות יש בזה ודאי כיבוי גמור והדלקה חדשה.

ובאנו למחלוקת הגדולה האם כיבוי שלהבת הוא דאורייתא, שהוכיח באריכות הגרשז"א בספרו מאורי אש (דפ"ז ע"א), שהוא דאורייתא, ודלא כמ"ש בס' ישביל עבדי ח"ב (סי' י). ובשו"ת בית יצחק (חיו"ד ח"א ס' קכ, ובחיו"ד ח"ב ס' לא, ובמפתחות), שסברו שהוא מדרבנן, אך לבסוף בהשמטות למאורי אש חזר בו והעלה שהוא מדרבנן, ואין הפרש בין חשמל לשלהבת, וכן העלה כמה פעמים במנחת שלמה ח"ב (ס' ל בסופו), שנקט לדינא שכיבוי שלהבת ומכוננית הוי מדרבנן, עפ"ד היראים ועוד ע"ש. וכן במנחת שלמה ח"א (סי' יג) לענין שעון שבת וכן במנחת שלמה תנינא (סימן כז), כתב שהוא מדרבנן. וכל זה לא כמ"ש בשו"ת קול אליהו טופיק ח"א (סימן לט), ללמוד בדעת הגרשז"א שהוא מדאורייתא, אמנם מדברי המנחת שלמה (סימן י, אות ה וסימן יב) משמע שסובר שהוא דאורייתא, ע"ש. וגם קושיתו לא מתורצת, כמ"ש בהשמטות הנ"ל, רצ"ע. וע' בשו"ת אבני נזר (חלק או"ח סימן רכט וסימן רלד), שביאר בדעת הרא"ם בספר יראים (סי' רעד, דף קלח ע"א קמא ע"ב) וכן לשיטות הרמב"ם והראב"ד ותוספות רי"ד שהוא מן התורה אפילו שאין בפועל גחלת, וע"ע בצפנת פענח להרגוטשובר (בפי"ב מה' שבת ה"א), שכתב בדעת הרמב"ם שס"ל שבשלהבת גרידא אמרינן שחייב. אך אין דבריו מוכרחים. ע"ש. ובצי"א ח"א (סי' כ פרק ז), נוטה לומר שהוא דאורייתא, רק לתוספות ישנים ביומא הוי מדרבנן, וע"ע מש"כ בחלק ג (סימן יז). וע"ע במחזה אברהם מברודי (חאו"ח סימן מא) שכתב, להשיג על הבית יצחק והעלה שיש בכיבוי איסור דאורייתא, ואפילו בחשמל, ע"ש. וע"ע מה שהאריך עוד בזה ביב"א חלק ג (סימן יז).

אך יש מקום לטעון ולומר, שאפילו הפוסקים שדיברו על כיבוי שאין בו גחלת שהוא דרבנן משום מלאכה שא"צ זהו בכיבוי גמור, אבל בכיבוי של האש של המכוננית, בזה הוא חלק מהפעולה והנסיעה שאי אפשר בלא זה כלל. ולמה יחשב מלאכה שא"צ. ודוק היטב.

ולגבי המשך הנסיעה ביו"ט אפילו אם נאמר שהכל הוא איסורי דרבנן, עדיין יש לדון כיון שיש כאן אלפי הבערות [כעשר אלף בדקה] ולא פעם אחת בלבד, ומניין שהתירו גם שבות כזה בבין השמשות, וראינו מחלוקת אחרונים גבי מה שהתירו שבות בבין השמשות, האם שני שבותים בבת אחת ג"כ מותרים? שדעת רבינו עובדיה מברטנורא (בפרק ג' דעירובין), להחמיר בזה, וחולק על דבריו המגן אברהם. והנה בעצם הענין מצינו חומרא מיוחדת לענין שני איסורי דרבנן (איסורים קלים) שחמור מאיסור דאורייתא אחר (שהוא חמור), ובתניא (לקו"א פרק כה, ובאגה"ת פרק ז), והחיד"א בחסדי אבות (פרק ד משנה יד), משם רבני האשכנזים, ע"ש. [וכמ"ש כ רבינו יונה בשערי תשובה (שער א אות לח), שאיסור לשון הרע שיש בו צד שהוא קל והוא חמור מע"ז וכו' כיון שכופל את איסור לשון הרע פעמים רבות, וכ"כ בדרשות הר"ן (דרוש עשירי)].

אמנם בעירובין (דף לב עמוד ב), מוכח בהדיא שאפילו שני שבותין מותרים בבין השמשות דהיינו הוצאה מכרמלית לרה"ר וכמ"ש רש"י וגם השתמשות באילן, ולא כמחמירים בזה ודוק. אמנם התם הוא דברי רש"י ולא תוספות וכבר כתב הרש"ש שם, ובאבן העזר (בעירובין דף לה. ובביצה יח.), שכל זה כשהוא לא בבת אחת, ע"ש. אך עדין אין ראיה שיהיה אסור. ודוק. וע' מה שציין ביחוד ח"ו (סי' טז), ובחזו"ע ח"ה (ע' קכד), ושבת הלוי ח"ט (סי' קד). אבל מסתבר שכאן שהוא אלפי איסורים של הבערה חמור יותר, וגם יש כאן מלאכת כיבוי, שקשה להתיר. ובקושי יש מתירים באוכל נפש עצמו כנ"ל, וכמו ששמעתי מהאור לציון שהבעיה בנסיעת מכוננית ביום טוב הוא יותר בכבוי מאשר הבערה, כיון שכשהוא נוסע נצרך לעצור כמה וכמה פעמים, ועצירת רכב הוא מכבה ניצוצות. ובה חמור יותר מהבערה, עכ"ד. מלבד האיסור של עובדין דחול. [כיון שלא נוסע עם נכרי שבזה הקילו יותר, (ע' בדברינו לעיל). אמנם ראיתי בשו"ת ברית אברהם דניאל חלק ג (סימן טו), שהביא מהגרשז"א במנחת שלמה חלק ב (סימן ל), ושלחן שלמה (שכט אות טז, ב), שכתב שאין בכיבוי המנוע משום מכבה אלא שאין כאן תוספת הבערה. אך עדיין הביא שהיות ובכל עצירה נדלקים האורות מאחור לקבלת העלון במייל, לתרומות/הנצחות ניתן לפנות למייל

יש כאן מלאכת הבערה, ע"ש. וכיום אפילו שהם לדים יש בו משום בישול של ה"כבל" א"כ יש כאן תוספת הבערות.

שאלה - אדם ששכח בשבת או ביום טוב ולא הדליק חשמל בשירותים, ונזכר בבין השמשות, האם מותר להדליק בבין השמשות?

תשובה - ביום טוב יש להקל בזה, היות וכל איסור הבערה של ניצוץ שהוא לא מאש לאש הוא מדרבנן, על כן בזה בבין השמשות בטרוד ונחפז מותר. אבל בשבת חמור יותר מכמה צדדים.

א. מלבד המחלוקת על ניצוץ אם הוא דאורייתא, ע' בגליון 19 ב. הנה יש בהדלקת נורות לדים גם בישול של שמן ב"כבל" וכמו שכתבו בזה במכון צומת, ובזה כתב באור לציון (בדין המקרר), שלכו"ע יש בישול אחר בישול בלח. והיות והוא חלק מהתהליך של ההדלקה של הנורות על כן לא נראה שיש לו דין של מלאכה שאינה צריכה לגופה, [ואפילו אם הוא מלאכה שא"צ החמירו בבין השמשות כנ"ל פרמ"ג ובאה"ל אמנם יש לדון מצד חצי שיעור].

ג. אפילו אם תאמר שהוא מלאכה שא"צ וניצוץ דרבנן, הנה כאן עושה שני איסורים בבת אחת ויש מקום לומר בזה ששני שבותים גם הניצוץ במתג וגם הבישול של השמן אפילו אם הוא ח"ש ואין צריכה לגופא ואסור בבין השמשות.

וכל זה לרווחא דמילתא, כי האמת שיש בזה שני איסורי דאורייתא, מבעיר בניצוץ, ומבשל בשמן.

שאלה - האם מותר להדליק נר נשמה ביום טוב? ומהו נר של בטלה שאסור ביום טוב?

תשובה - יש להחמיר לכתחילה ולא להדליק נר נשמה ביום טוב, אפילו בלילה כיון שאין הנאה מן הנרות כיום שיש חשמל, ואם האדם מצטער בכך שהוא לא הדליק נר נשמה לקרוביו, נחשב לצורך שמותר להדליק עבורו נר נשמה, וכמ"ש בכת"ס והביאו בבאה"ל סי' תקיד. [ולכן התיר מהרש"ל סי' מזו אמירה לנכרי בביה"ש של שבת לנר נשמה, וכמ"ש במעט מים סי' צב], אמנם אם אין לו צער מזה אסור, כיון שלהרבה פוסקים לא הותר אלא לתוספת תאורה ולא ביום, ולכן שוא"ת עדיף.

בשו"ת יביע אומר חלק ג (חיו"ד סימן יט), כתב, שבשו"ת אמרי אש (חאו"ח סי' מ), כ' שאין להדליק נר יא"צ ביו"ט, מפני שאינו עשוי אלא לכבוד המת ולעילוי נשמה. ודמי להא דקי"ל (סי' תקיד ס"ה) נר של בטלה שאינו צריך לו אסור להדליקו ביו"ט, ואף למאי דקי"ל (שם) כדעת הרא"ש שמותר להדליק נר של בהכ"נ, שאני התם דה"ט כמ"ש הרא"ש משום דלשם מצוה ולשמחת יו"ט מדליקין אותו, ושרי ע"י מתוך. וא"כ בנר יא"צ דליכא משום שמחת יו"ט אולי מודה לאסור. ע"כ. ותנא דמסייע ליה הוא הפמ"ג במש"ז (סי' קלב סק"ב) ד"ה עוד. ע"ש. אולם בשו"ת כתב סופר (חאו"ח סי' סה) העלה להתיר הדלקת נר יא"צ ביו"ט, ע"י שיעמידנו בחדר שאוכלים בו, והגם שאין נוהגים להשתמש לאורו, מ"מ הוא מוסיף אור בחדר ונהנה ממילא. ע"ש. וכן העלה להתיר בשו"ת מעט מים (סי' צב). ע"ש. וכן פשט המנהג להתיר להדליק נרות נשמה בליל חג השבועות, והמדקדקים נוהגים להדליקן סמוך לשלחנות הלימודים, כדי לקרות לאורן. עכ"ד.

ויש לבאר את הדברים מאחר והשו"ע פסק שניר של בטלה אסור כשיטת הירושלמי, ולא כרמב"ם פ"א (מהלכות יו"ט הלכה ד), שהתירו, ולאחר מיכן כותב שניר של בית הכנסת מותר, וחילוק זה הוא מדברי הרא"ש בפרק ב' דביצה (סי' כב) וטעמא משום דלשם מצוה ושמחת יום טוב מדליקין אותו ושרי על ידי מתוך, אך מסיים הב"י והרשב"א בתשובה (ח"ג סי' רעז), כתב, שלכאורה צריך להיות אסור כיון שהוא רק לכבוד, אבל בירושלמי אמרו לא תאסור ולא תשרי, ומנהג העולם להתיר, ע"ש. וכוונת הרשב"א מובאת בספרו עבודת הקדש שסובר שם שניר של בית הכנסת נחשב נר של בטלה, והירושלמי לא אסר נר של בטלה אלא לא מתיר ולא אסר, והוא כעין גדר של "הלכה ואין מורין כן", ואם נהגו להתיר מותר, וכפי שביארו בחיבור עבודת עבודה על עבודת הקדש, שכל מקום שכותב הרשב"א יראה לי, הכוונה ירושלמי או תוספתא, וכל זה לא כהגהות הגר"ח פלא"ג (שנקראים רחמים לחיים בסוף שו"ת הרשב"א ח"ה ע' סג בדפ"ו), שהבין שניר של כבוד נהגו להתיר, ולא של בטלה.

היוצא, שנהר בית הכנסת לרשב"א הוא בטלה, ולרא"ש הוא לא בטלה, ואם נהגו להתיר הוא רק בבית הכנסת, ומאחר והשו"ע פסק שנהר של בטלה אסור ולא כרשב"א שמתיר, אם היה יודע מדברי עבודת הקדש שנהר בית הכנסת נחשב בטלה, לא ברור לנו אם היה מחמיר או שעדיין היה פוסק כרא"ש¹.

ומעתה מאחר ויש מחלוקת גם בדעת הרא"ש מה התיר, ונראה בשיטת רבינו ירוחם (תולדות אדם וחווה נתיב ד חלק א דף כט טור ג), בדעת רבו הרא"ש, שנהר של בטלה לגמרי אסור לכו"ע, והנידון בירושלמי על נהר בטלה, הוא בנהר של כבוד, ונהר בית הכנסת שרי, ע"ש. ולא ברור בדבריו למה בית הכנסת התיר, ונראה יותר שהוא צורך כי הוא לילה ומוסיף אורה, אבל לא התיר כשהוא רק נהר של כבוד ולכן אינו בכלל הנידון, או שסובר שנהר של כבוד שאסור הוא בבית אבל בית הכנסת הוא נהר של כבוד שהתירו וכדעת השו"ע, והוא קצת קשה לומר. הרי שיש צד לומר שנהר בית הכנסת שמותר הוא רק לצורך. (והדברים מתחברים עם שיטת הרשב"א שנהר של בטלה הוא רק בבית הכנסת ולא בטלה לגמרי).

אמנם שיטת מהרש"ל ביש"ש בדעת הרא"ש שנהר של בטלה הוא לא כבוד, אבל נהר כבוד אפילו בביתו מותר, וכ"כ הט"ו, ואין הלכה כן כמש"כ שעה"צ (ס"ק לט). ונראה יותר שמרן ככה הבין שביירושלמי הוא בטלה לגמרי אסור, אבל בית הכנסת לא בכלל בטלה אלא כבוד. אבל היות ולא ראה דברי הרשב"א בעבודת הקדש, ונוסף לזה הוא ביאור של רבינו ירוחם ברא"ש, (שהזכירו בבית יוסף וכתב ע"ד שלא משמע כן ברמב"ם אלא בטלה הוא לגמרי, אבל אנחנו רוצים ללמוד ממנו לענין בית הכנסת), על כן יש מקום לומר שלא מותר בבית הכנסת אלא רק לצורך של תוספת אורה ולא כבוד בעלמא.

וע' בבאה"ל ד"ה שהרי, שכתב להסתפק אם מותר גם ביום כשיש אנשים, ואם אין אנשים ביום צ"ע אם מותר, למרות שמהרא"ש משמע שמותר, מ"מ אפשר שיש אנשים, ובשבולי הלקט משם ר' ישעיה משמע שרק כשיש אנשים, ובאמת בעבודת הקדש לרשב"א החמיר בכל זה וצ"ע. ע"ש. ולא הזכיר מרבנו ירוחם הנ"ל. גם בהגהות רחמים לחיים פלאג'י (ע' סג בדפו"ו), כתב שנראה יותר שבתשובה מדובר בלילה ולא ביום, והשיג על הבית יוסף שהבין בדבריו שמותר אפילו ביום, וסיים ויש לדחות, וגם רוצה לומר בדעת הרשב"א בתשובה שאוסר לדינא נהר בבית כ"כ רק שנהגו להתיר, נגד הב"י, ע"ש. אך למש"כ בעבודת הקדש נראה שמתיר לדינא כי זה הפירוש הלכה ואין מורין כן שאם נהגו נהגו, וכנ"ל. וכן העיר בא"ר ע"ד הב"י שהב"ד הרשב"א, שמספר עבודת הקדש נראה שלא מסתפק אלא ביום ולא בלילה, וגם ביום סיים שהבא להדליק אין מונעין אותו, ע"כ. ובחידושים לתלמיד הרשב"א הביא מספר עבודת הקדש.

אך למעשה כנ"ל אין ראייה לומר שמותר להדליק בבית הכנסת גם ביום, מאחר והרא"ש חולק וסובר שאסור נהר של בטלה ביום טוב, ורבים כך סוברים וכפי שפסק לפני כן השו"ע, הרי שהדלקת נהר בבית הכנסת הוא ספק גדול. וכן מוכח במקור דברי הרא"ש שהם מדברי שו"ת מהר"ם מרוטנבורג (לבוב סי' קכה), שסובר שמותר במקום שיש בו הנאה אפילו ביום וכמש"כ התוספות בביצה כב שלכן מותר להדליק ביו"ט ראשון סמוך לחשיכה, ע"ש. הרי שכל זה כשיש הנאה מן הנרות.

ומו"ז ב"ב"א שם כתב שרק בלילה שעוזר לתאורה מותר, מאחר שאין איסור נהר בטלה ברור כ"כ, וכדמסיק בירושלמי ביצה (פ"ה סוף ה"ב) לא תאסור ולא תשרי. (והובא בתוס' והרא"ש ביצה כג). ומד' הרמב"ם (פ"א מה' י"ט ה"ד) מוכח שפוסק להתיר אפי' בנהר של בטלה.

¹ וכן מוכח ממש"כ בב"י סי' תקיא משם הרשב"א בתשובה ח"ד להחמיר במים שהוחמו מערב יו"ט, ולמעשה בעבודת הקדש מתיר בהדיא. כ"כ בחזו"ע שבת ח"ו ע' עו

אמנם ע' במבוא לנתיבות הבית על עבודת הקדש בית נתיבות, (אות יב), שהביא משם ח"א כלל מט אות ב שהשו"ע לא היה לו ספר עבודת הקדש לרשב"א אלא מה שהביא משמו במ"מ, וכה"ג כתב במחזיק ברכה סימן תקא ס"ו, שמסופק בזה אם הב"י ראה את עבודת הקדש, ע"ש. והב"ד בארץ חיים סטהון (כלל ד), אמנם במבוא לנתיבות הבית, לקבלת העלון במייל, לתרומות/הנצחות ניתן לפנות למייל

מאחר שהבבלי חולק על הירושלמי, וכן פסק המאירי בס' בית הבחירה (ביצה יב). וע"ע ביש"ש (פ"ב דביצה סי' לה) שאין העולם נוהגים בדין נהר של בטלה, ויש להם ע"מ לסמוך, כי לדברי הרמב"ם משמע דשרי. ע"ש. והובא במג"א (סי' תקיד ס"ק יב). ולכן עכ"פ כשיש צורך קצת כגון שמדליקים נהר היא"צ בלילה, דממילא נהנים קצת מאורו, אע"פ שאין עיקר הדלקתו לשם זה, שפיר דמי להקל. עכ"ד. [משמע שאפילו כשיש חשמל שנמצא לידו נהר נחשב תוספת אור, וכך שמעתי מהאור לציון שדיבר על תוספת אור בהדלקת נרות שצריך להדליק סמוך לשלחן את הנר, הרי שהבין שהוא נחשב לתוספת]. ולהנ"ל הכרחי יותר לומר שהוא רק בלילה ולא ביום, אך בחזו"ע יו"ט (ע' נו), סתם להתיר גם ביום, והחמיר שיהיה בבית הכנסת, ומשמע קצת שגם בבית מותר. ולהנ"ל אין להתיר אלא בבית הכנסת וגם זה רק כשיש לו צער וכנ"ל.

ומכל זה תשובה למה שכתב באליה רבה (סימן רסג ס"ק יח), לבני אשכנז שמדליקים בתוספת אורה, שכתב מג"א שכל זה לא במנורה אחת מכיון שאין כאן תוספת, וכתב א"ר שיש להתיר אפילו במנורה אחת היות ומותר להדליק נהר נשמה אפילו ביום בבית הכנסת, ע"ש. ולהנ"ל קשה מאוד להתירו. וגם מי שהתיר הוא בגלל צער החיים, וגם הוא רק בלילה ובתוספת אורה, ועוד שלכאורה יש לדמותו לנהר נשמה ביום בבית ולא בבית הכנסת שאין כאן מצוה של באורים כבדו ה' ובוזה רוב פוסקים החמירו וכמש"כ כאן בבאה"ל.

שאלה - האם יש משמעות להדלקת נהר לעילוי נשמת הנפטר, והיכן להדליק?

תשובה - הבן איש חי (בשו"ת תורה לשמה, שאלה תק"כ) מאריך במעלת הדלקת הנר, ומביא רבנו בחיי (בפרשת תרומה) שכתב שבאש יש חמשה צבעים כנגד חמשה דרגות שבנשמה, נפש רוח נשמה חיה יחידה, ואם מדליקים על הקבר הנשמה נהנית מזה, ובמקום אחר צריך להיות רק בבית כנסת ולא בבית, שהרי הבית הוא לא בית קברות, והענין בבית הכנסת כיוון שכתוב: "באורים כבדו ה' (ישעיהו כד, טו), יש בהדלקת הנרות שני עניינים, האחד, להאיר את בית הכנסת ולשלם את החשבון חשמל וכמו שמצינו בחזקיהו שנאמר לו מת אתה ולא תחיה, וביקש שיעמוד לו זכות גרבי שמן שהעמיד בשביל שילמדו בבית המדרש, והענין השני הוא, לכוון, אף כשלא נהנים לאורו. כיום, רוב בתי הכנסת לא מרשים להדליק נרות וצריך למצוא מי שייסכים, וכ"כ בחזו"ע (בהלכות יו"ט), אמנם הביא שבספר כנף רננה מקל בזה, וכן מנהג המרוקאים להדליק בבית,

[ויש להוסיף שלפעמים גם בבית כשיש חדר שלומדים בו יש גם קצת מעין קדושת בית המדרש, וכפי שאמר לי מו"ז הרב עמרם אזולאי].

שאלה - האם מותר לחפוף ראש בשבת ויום טוב כשיש לאדם נשירת שיעור?

תשובה - יש לאסור, ואין למחות במתירו.

הנה יש להביא ראייה לאסור, מדין שמפורש בגמרא בשבת (דף נ סוף עמוד א), שאסור לחוף ראשו בנתר ובורית מפני שמשיר את השיער, ולפי זה גם נזיר אסור לחוף כלל.

ובפשיטות ההסבר הוא שהחמירו במלאכת תולש שיער כמו שראינו בסימן שיש שאסור לקנח אם הוא לא בשינוי מפני שמשיר את השיער אפילו שהוא פס"ר במלאכה שא"צ, אף שיש לדחות ולחלק ולומר כמש"כ ב"ב"א חלק ה (סימן לד אות ב), שאם הוא לא בכלי או רק שיערה אחת, לא נחשב למלאכה דאורייתא, ומה שחילק בזה יפה הרב שבדרון בהערותיו על דע"ת (סימן שיד עמוד קעה), שאם הוא

משני מקומות בהלכות עירובין שראה דבריו, בסי' שסג וסימן שמה, וחוץ מזה לא ראינו שמביא משמו, ולהנ"ל גם מביא רק דבריו שבתשובה.

בחזו"ע שעבודת הקדש עיקר נגד התשובות, וכ"כ באריכות בדברי דוד טהרני ח"א סימן כט, אמנם במבוא לעבודת הקדש אות יח איתא בפרמ"ג מש"ז סי' סח סס"ק ו שהעיקר בדברי התשובה, כיון שאותם חיבר באחרונה, ובשד"ח בכללי הפוסקים תמה ע"ד שבתשובה כתב כמה פעמים שאין אנו יודעים אם התשובה היתה מאוחרת.

באופן שאין דרכו בכלי, חייב גם בלא כלי, מה נאמר כן על שיער שבראש ששם ודאי הדרך הוא רק בכלי ואפ"ה אסור לחוף ראשו. ולחדש ולומר שהיות ואי אפשר לו לשטוף שערו בלי שינשור שערו, ולכן לא אסרו, הוא חידוש. אבל בנויר שהדבר בלתי אפשרי יש להתיר, וגם נראה שמותר לו להשתמש במרכז שיער וסוגי שמפו שגורמים השרת שיער, וצ"ל שהיות והוא לא פס"ר מותר.

שאלה – האם מותר להתרחץ במים שברור שמש ביום טוב?

תשובה – השו"ע בסימן תקיא כותב, שמים שהוחמו ביום טוב (אפילו לצורך אוכל נפש), אסור לרחוץ בהם, וכשהוחמו מערב יו"ט מותר, וכשהוחמו מאליהם בדוד שמש נחלקו בזה אחרוני זמננו. הרב אורבך² והחזו"ע התירו, [למרות שבעבר היה מו"ז מחמיר כמש"כ במעין אומר, ואבא היה אומר גם אז, שסובר מו"ז להקל כמו שאמר בשיעורים הראשונים שהיו בירושלים]. מאידך באול"צ החמיר בדוד שמש³, והביא ראייה מהשו"ע בסעיף ב לגבי חמי טבריה, שהם מים שהוחמו מאליהם ואסור לרחוץ בהם ביו"ט. ובאמת כתב הרב מרדכי אליהו לחלק שדווקא בתוך כלי אסור, אבל שלא בתוך כלי מותר. ולפי דבריו יוצא שבמקלחת מותר, ובאמבטיה אסור. [ואע"פ שאמבטיה היא בקרקע, כתב הגר"א בסי' שכו סעיף ב שהתוספות בשבת קט. אסרו גומא והוא כמו כלין]. אמנם לדעת האול"צ בזמננו גם במקלחת אסור, כשם שאסור באמבטיה, מפני שאי אפשר להבחין כיצד התבשלו המים, האם מהבויילר או מהדוד שמש, ולכן גם במקלחת שייכת גזירת הבלנים. והגר"מ אליהו ס"ל שהוא גזירה חדשה. עוד מאחרוני דורנו דנים את הדוד עצמו ככלי, ואוסרים רחיצה גם במקלחת.

ויש פתרון לצאת מידי מחלוקת, להדליק את הבויילר מערב יום טוב, ולחמם את הדוד באופן שבבוקר כשהדוד שמש מתחיל לחמם יהיו מים חמים בחלק העליון של הדוד, ואז המים שיתחממו מעתה יחשבו למים שהוחמו מערב יום טוב ומותרים. ומעתה כל המים שנכנסים יש להם דין "קמא קמא בטיל" וכל המים מותרים בשימוש⁴. וכל זה כשהדוד לא רותח לגמרי, אבל כשהדוד רותח, מתעוררת בעיה כשפותח את הברז ונכנסים מים חמים בדוד מלמטה, ומתבשלים בשביל רחיצה, שאין בכך היתר של אוכל נפש ביום טוב. בחזו"ע מתיר באופן כזה, דהוי פס"ר דלא ניחא ליה, אך אין הדבר פשוט. ולכן, אם מתאפשר, כדאי להכניס ילד קטן ראשון שיתקלח בעצמו ראשון.

שאלה – האם מותר כיום לעשן סגריות ביום טוב

תשובה – יש לאסור בתכלית האיסור לעשן ביום טוב ואין להקל בזה כלל ועיקר.

בתורה נאמר אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו יעשה לכם, ופסק מרן בסי' תקיא את דברי הגמרא בביצה (בא.), שדבר שלא שוה לכל נפש אסור לעשותו ביום טוב, ונחלקו הרב חיד"א במחזיק ברכה סי' רי והרב זרע אמת האם דבר שהוא רוב ככל העולם אבל לא כולו ממש, האם הוא בכלל שוה לכל נפש, שלדעת הרב זר"א הוא רק ממש לכל העולם כולו, אבל להרב חיד"א כל הוא רוב, והנפק"מ בזה הוא לענין עישון הנרגילה ביום טוב, שלהרב זרע אמת אסור כיון שיש מיעוט שלא מעשנים, אבל להרב חיד"א מותר כי רובם ככולם מעשנים, ולא מתחשבים במיעוט. [וע' במחב"ר סימן תקפב סק"ו על מלך על כל העולם כולו, שכן יש לגרוס כי כל בעלמא הוא רק רוב, ע"ש], וכן דעת הרב פרמ"ג (סי' תקיא א"א ס"ק ד), שסגי ברובו, אבל בבית מאיר (יו"ד סי' קצז ד"ה עיין), וכן בכת"ס (סי' סו) ברישיה, הוכיח כן מדברי הפני יהושע (בשבת לט:), שבעינין כולם ממש, ע"ש. עוד מחלוקת ישנה, שבפרמ"ג (ס"ק ט), הסתפק האם אזלינן בתר רוב דעלמא או רוב המקום, ובבאה"ל סי' תקיא סוד"ה אין עושין, כתב שתלוי במנהג המקומות, הרי שלא הולכים אחר רוב העולם, וביד דוד שבת מהדורא בתרא (דף קמד ע"ב תד"ה מי דמי), כתב להשיג על הזר"א (סי' עג), והעלה שתלוי במנהג המקום, ואין צריך מנהג

העולם. ע"ש. וכן יש לחקור בזה האם הולכים מצרפים גם את הערבים ימ"ש, או לא.

ולפי זה גם להרב חיד"א שהתיר לעשן הנה כיום שפחות מרבע מהאוכלסיה מעשנים אין היתר לעשן ביום טוב. שהוא מיעוט לגמרי. [ובספר נחזה בכ' (במערכת ע', עישון הסגריות ע' רסד), הביא מהאדמו"ר מקאמרנא בז"ו חלק ז (והובא בסידור מקאמרנא אחרי הלל), שהראו לו בחלום שאסור לעשן ביו"ט כיון שהנשים אינן מעשנות אינו שוה לכל נפש, ומה דאיכא שיש קצת נשים שמעשנות אינו שוה לכל נפש דרך פרוצות מעשנות ושכך הסכימו מן השמים, עכ"ד, וכנראה בזמן הרב חיד"א גם נשים היו מעשנות נרגילה, וכידוע על התימניות הצדקניות בדור שלפנינו].

ותמהים בזה מאוד דברי הרב אגר"מ (חאו"ח ח"ה סי' לב), שכתב שהיות ובכללות העולם יש מעשנים סגי, אפילו שאינם רוב. ע"ש. הנה דבריו תמוהים ביותר. והאריך בזה הרב מנחם מנדל פוקס בקונטרס שהוציא על ענין עישון ביו"ט.

בירור דעת מו"ז בזה

אמנם בשנת תשעא שאלתי למו"ז שכתב ביביע אומר חלק ה (סימן לט), להקל שמותר לעשן ביו"ט מדוע מיקל בזה, והלא אינו שוה כיום לכל נפש, והשיב היות ויש צער גדול אם לא מעשן לכן הדבר מותר, וכן הוא במפורש בדבריו בהליכות עולם חלק ב (פרשת במדבר אות יג), והדברים לא מובנים שלמשל מה שאסור לחמם מים בשביל לחמם כל גופו ביום טוב כי אינו שוה לכל נפש, וכי לרבן גמליאל שהיה איסטניס ולא היה נרדם בלילה אם לא מתרחץ וכי יהיה מותר לחמם מים לרחוץ כיון שהוא מצטער, ודאי שאסור כיון שאינו שוה לכל נפש. [ראיתי בשו"ת יביע אומר חלק א (חאו"ח סימן לג), שכתב, וכבר כתב בשו"ת הר הכרמל שם, שאפי' ברחיצה קי"ל (בסי' תריג ס"ד), דמי שהוא אסטניס ואין דעתו מיושבת עליו עד שיקנח פניו במים מותר אפי' ביוהכ"פ, וכ"ש בט"ב. וה"נ למי שהורגל לעשן, ואין דעתו מיושבת עליו בלא זה, אין לאסרו משום תענוג והנאה. ע"ש. ודפח"ח. הנה הוא מיירי לענין לעשן בט"ב. אבל מצד לא שוה לכל נפש ודאי אין היתר זה, כיון שלא התירו לאסטניס לרחוץ גופו רק קינוח פניו במים. ודוק].

אמנם מקור הדברים הם בדברי הרב מו"ק (סי' תקיא), שכתב שאפילו תימא שאינו שוה לכל נפש, מ"מ אינו משום עונג בלבד אלא שצער להם העדרו משו"ה דלא לאימונעי משמחת יו"ט, ודאי שפיר דמי טפי. אמנם נראה שלא סמך על טעם זה לבדו, ואין לקחת ממנו ראייה להקל בזה, כיון שסיים שם, ותו מאן לימא לן דלא שוה לכל נפש הוא ובודאי הוא יפה לכל אדם הבריא ולא משום תענוג והנאה, אלא משום "שמירת הבריאות ורפואה", ודמי לחמין לרגליו דמותר, אע"ג דלא רגיל ביה, כיון דלא משום תענוג הוא לרגלים בו, אבל מחמת שצער הוא אצלם מניעתו חשבינן ליה שוה לכל נפש, וכל אדם ראוי לו אף מי שלא רגיל בו. ועוד האריך שם שהוא בריא לגוף והוא שורש הבריאות, עכ"ד. וודאי שכיום לא היה אומר דבר שכזה. וקי"ל בכללי הפוסקים שפוסק שמביא כמה טעמים לדבריו אין להתיר אלא בצירוף כל ההיתרים. וכמש"כ כנה"ג בכללי הפוסקים ובשד"ח (בכללי הפוסקים סי' טז אות ט), וכמובן שכיום לא היה כותב דבר שכזה, ודברים הללו היו דמיון שהיה באותו הדור שחשבו שיש בזה חיזוק הבריאות, ומה דמיון לזמן הזה שהוא נזק גדול לבריאות ויתכן שלא היה אומר דברי שצער בלבד מתירו.

הטעם משום תרופה האם שייך בזמן הזה

ולאחר מיכן ביאר מו"ז והסביר את דבריו באריכות בשני שיעורים סמוכים, בפרשת אמור תשעא, ובפרשת בהר תשעא, והחל את אמירת השיעור בלשון סיגריות לא שוה לכל נפש, והיה צריך להיות אסור כמו מוגמר, ואפילו הכי יש להתירו היות והוא תרופה היות ומי שרגיל לעשן הרבה לא יכול לצאת לנקביו בלא העישון ומצטער צער גדול מאוד, וחשיב הדבר לתרופה ולכן יש להתירו, כמו שכתבו פנ"י

³ והב"ד הרב ברוך שרגא בברוך שאמר על הלכות יום טוב

⁴ ואין לומר דבר שיש לו מתירין אפילו באלף לא בטיל, כיון שהוא ספיקא דדינא, וע' בס' תיקו, ועוד שבמוצאי שבת המים יתקדירו.

²² אך צריך לדעת שכל ההיתר הוא רק לספרדים, כי כתב רע"א בסי' שכו שמים שהוחמו מאליהם יש להם דין כמו הוחמו מערב יו"ט, ולרמ"א נהגו להחמיר גם בהוחמו מערב יו"ט.

ובינה לעיתים איבשיץ ובשו"ת דרכי נועם סי' ט, שכיון שהוא בריאות אין בו צורך שיהיה שוה לכל נפש, ואף שכיום ידוע שהוא מזיק, מ"מ היות ועוזר לו לעיכול על כן חשיב רפואה ג"כ שיהיה מותר, שאף אם מזיק וגם מרפא שרי, וכ"כ במפורש ביב"א חלק ה (סי' לט אות ג), ע"ש.

ומעתה נבין את ההבדל בין מש"כ ביב"א ח"ה (סי' לט), להתירו בשופי, משא"כ בחזו"ע שלחלק יצא שרק מי שמעשן כבד מותר לו לעשן ביו"ט, והדבר ניתן לשיעורים מהו מעשן כבד עשר סגירות או חבילה או שתים, ומה מקום לחילוק זה אם מעשן כבד או לא, והנראה בדעתו על פי מה שהסביר בע"פ שכל ההיתר הוא רק באופן שלא יכול להשתחרר בלא זה, והוא רפואה הוא לו, ולכן במעשן כבד מסתבר שהוא כן, אבל אם מעשן רק מצער הניקוטין שיש בו וכדומה בזה לא יתיר. כך משתמע מדבריו שאמר בעל פה כנ"ל.

היוצא שכל מה שמותר הוא באופן שהגיע למשכב כחולה שאין בו סכנה ולסמוך על האומרים שמותר לעשות מלאכה עבור רפואה ביום טוב, אבל מי שלא הגיע למצב שכזה יהיה אסור לו לעשן. וזה למעשה דבר מאוד מאוד נדיר להגיע למצב שכזה.

ועוד יוצא לפי זה שצריך להיות שדוקא אם מעשן בשביל רפואה שהוא להשתחרר בבני מיניים שרי, הלא"ה שמעשן להנאתו וצורך הניקוטין והדומה אין להתיר ופשוט.

זאת ועד יש לפקפק למעשה גם בטעם זה, אף שכתבוהו הפנ"י והרב בינה לעיתים, שהתירו משום רפואה, הנה בומן ההוא אדם שהיה כאב בטן ועצירות הרופא היה מיעצו לעשן, אבל כיום שאין זה בכלל תרופה כלל, ואדם שילך לרופא לא יאמר לו ליקח סגירה לרפואה והלא לשוטה יחשב, ומאן לימא לן שבזה יתירו שהרי כל ההיתר של תרופה הוא שכל בריא אם יגיע למצב שכזה יעשה תרופה לכן חשיב שוה לכל נפש, משא"כ בענין הסיגריות לא, ודוק.

ובאמת במאור ישראל (בביצה לט:), אחר שהביא דעת הפנ"י והדרכי נועם ומו"ק שהוא לרפואה ומותר, סיים, אך בזה"ז נתפרסמו דברי הרופאים שיש סכנה בעישון סיגריות, וכבר העיר בזה בשו"ת עמודי אור (סי' כט) לאסור העישון ביו"ט ע"פ ספרי הרפואה, ויש לחוש לספק איסור תורה. ע"ש. אולם כמה אחרונים כתבו לדחות דברי העמודי אור. ומ"מ בודאי שנכון לחוש לדבריו. וע"ע בשו"ת השב"ט ח"ג (דקל"ד רע"ב). ואכמ"ל. עכ"ד. הרי שהחמיר בזה מאוד על פי הרופאים.

זאת ועוד כתב בלבושי מרדכי (חאו"ח סי' צו), שכתב שהיות ונודע שהסגריות הם מזיקים לבריאות לכן חמיר עתה ואין להתיר. והב"ד בשו"ת כוכבי יצחק ח"ג (סי' י אות ב), אמנם בלבושי מרדכי על ד"ח שו"ע סי' קה, כתב שאף שמזיק לריאה מ"מ היות ומועיל לשאר הגוף, לכן שרי, וא"ש מה שלא מברכים על שמן זית כי מזיק, ולאידך מברכים על קמח שעורים אף שקשה לקוקאני, (והוא תולעים שבבני מיניים). כי לא מזיק לכל הגוף כמו בשמן זית, וה"ה בנ"ד. ע"ש. וע' בעירובין נד. אדם נותן סם לחבירו לזה יפה לזה קשה.

אמנם האמת היא שהסיגריות מזיקות לכל הגוף כולו ולא רק לריאות, וכפי ששמעתי מרופא שאמר שאפילו אם יהיה לו ניתוח בנימי הרגל שלו רואים שמעשן. ועוד שאינו דומה ענין הלכות ברכות לנ"ה, שבזה מנלן להתיר, שלא ראינו בגמרא שמותר אלא רק בזיעה שהיא רפואה בלא היזק. ודוק. והתקשה בזה גם הרב צי"א ח"י"ז (סי' כא), ונדהק לישב שהמדובר במעשנים כאלה שאם לא יעשנו מרגישים שזה כבר מזיק לגופם ולעצבים שלהם עוד יותר מה שזיק להם העישון לריאה בכעין שכותב היעב"ץ במור וקציעה או"ח סי' תקי"א והפנ"י בשבת ד' ל"ט יעו"ש. עכ"ד.

והנה הסביר שמותר לעשות מלאכה עבור רפואה לחולה ביום טוב שהיקל בו באבני נזר (סי' שצד אות ח), אף שאינו מיועד אלא לחולים, מ"מ סוף מחשבתו שיבריא מחוליו ויהיה בריא ככל האדם והבריאות שוה לכל נפש. ע"ש. וכה"ג פסק בבית מאיר (יו"ד סי' קצו ס"ג), אבל החמיר בזה בזה באמרי בינה (הלכות יו"ט סי' ב), ובנשמת אדם חלק ב (הלכות שבת ומועדים, כלל צה בסופו), הסתפק בזה.

אמנם ע' במשנ"ב איש מצליח (סי' תצו משנ"ב ס"ק ה בהערות שבסוף הספר), שהביא שמאחר ובהדיא כתב הרא"ש מלוניל בשו"ת תמים לקבלת העלון במייל, לתרומות/הנצחות ניתן לפנות למייל

דעים (סי' קכ אות ג), וכן משמע מתורת האדם (סוף שער המיחוש), ולבעל אסופות (לתלמיד ר"ג בעל השלמן, בקובץ נתיבות התורה קובץ א חנוכה תשנב), שהחמירו לאסור תרופות ביו"ט ראשון, ומה שבחזו"ע (סעיף ז), דייק מדברי השטמ"ק בביצה כב. משם הריטב"א להקל בזה אין שם ראייה להקל דבר שאין בו אכילה ושתיה, וכו' ע"ש. ודפח"ח. ועוד נראה שהריטב"א גם לא קאי אלא על גזירה של שחיקת סמנים ולא על מלאכה עצמה. אמנם ראיתי במשנ"ב איש מצליח החדש שחזרו בהם והתירו, ולא עשו טוב שחזרו בהם, כי באמת במפורש ברמב"ן שם לדון רק על יו"ט שני אם מותר ולא ביו"ט ראשון כלל ועיקר. ודוק. אך הטעם שחזרו בהם הוא מפני דברי הרב יוסף לקח (פרץ, מועדים ג סימן ח), ושם כתב שאין ראייה מהרמב"ן כל כך, אבל במלאכה דאורייתא לכו"ע אסור, ע"ש. וכאן שהוא הבערה שהוא דרבנן מדין מתוך, אבל מצד שני הוא לא שוה לכל נפש, רצ"ע אם הוא דאורייתא, וכ"כ בחידושי הר"ן בשבת לט: ד"ה וב"ה, ודוק. ועיין עוד במשנ"ב איש מצליח (סימן תקיא), שדעת הרב נאמן לאסור בזמן הזה לעשן ביום טוב. מהטעם שאינו שוה כיום לכל נפש, ע"ש.

הבערה וכיבוי ביום טוב

שאלה - האם ביום טוב מותר כיבוי לצורך אוכל נפש כגון, להנמיך את הגז?

תשובה - דבר זה הוא מחלוקת גדולה בראשונים ובאחרונים. וישנה כעין סתירה בשו"ע בזה, והיא שבסימן תקיד "ואין מכבין הבקעת, ואפילו כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה", ומפשיטות דברי המגן אברהם (בתחילת סימן תקיד) משמע שהוא דין של מכשירי אוכל נפש, ואפילו שאי אפשר לעשותם בערב יום טוב אסור לעשותם ביום טוב, ולכן אסור לכבות שריפה בשבת, ע"ש. רק הרמ"א מתיר יותר אם אי אפשר אחרת וישרפו כלי אכילה שלו, ע"ש. וכן האריך האור לציון להחמיר בזה בדעת הבית יוסף, ועוד יש לאור לציון (פרק יט בתחילתו), חומרא גדולה שלא הותרו מכשירי אוכל נפש אלא רק במלאכת טוחן, וכמו שמשמע בבית יוסף והסמ"ג, ע"ש. ולכן כתב שעדיף להדליק אש חדשה נמוכה, מאשר להנמיך.

אמנם, ראינו בשו"ע סו"ס תקז שמותר לגרוף את הטיט והגחלים שעל ריצפת התנור כדי להניח על גביו את הלחם, "וכשם שמותר להבעיר לצורך אוכל נפש כך מותר לכבות לצורך אוכל נפש, והרי זה כמניח בשר על הגחלים, וכן נהגו". ע"כ. רואים שמותר לכבות לצורך אוכל נפש, ומה החילוק בין הדברים? א. בשער הציון (סי' תקז ס"ק מ), כתב שכיבוי לצורך אוכל נפש בשעה שמתקן את האוכל שרי ולא קודם לזה, ע"ש. ולפי זה יהיה מותר להנמיך את האש, וכן דעת האגרות משה והחזו"ע.

ועוד יש לומר סברא להתיר בזה, שבכיבוי בקעת היא לא שורפת את האוכל, אלא מכבה על מנת שלא יתעשן הבית, ולכן החמירו, אבל באופן שהאוכל ישרף לא. וכה"ג יצא לחלק בשו"ת קול אליהו טופיק ח"א (סי' לו), והסתמך על דברי אדה"ז בסי' תקיד שכתב שכל מחלוקת מרן ורמ"א הוא רק באופן שהוא ממשיך את הבישול באש שתתפוס בעץ, ולא מכבה את כולו אלא רק את מקצתו שבצדדים בכדי שלא יעשן, והיות והוא רק היזק על כן הוא אסור, אבל כיבוי האש לצורך שהמאכל לא ישרף מותר, ע"ש. אך אין ראייה לאדה"ז כיון שפוסק כרמ"א שהיקל במקום הצורך.

אך הנראה יותר לחלק בזה שלשה חילוקים על פי מש"כ הרמב"ן (במלחמותיו בביצה יא), ורבינו ירוחם בנתיב ד' ח"ב (לב), האחד דבר שאין בו מכשירי אוכל נפש ממש החמירו בו ואסור, כגון כיבוי הנר מפני תשמיש המטה או כדי שלא יתעשן הבית או לכחול העין וכיוצא בזה. והשני מה שקרוב לאוכל נפש, דבר דאי לא שרית ליה אתי לאימנועי משמחת יום טוב, כגון גריפת תנור וכיריים וכיוצא התירו אותם לכתחילה, אבל בסכין שעמדה ולא חותכת (שם כח:), מתוך שאפשר בשאלה, שהסכין מצוי הוא אצל הכל, לא התירו לגמרי אלא על ידי שינוי, כיון דאפשר בכך. ולא יבוא להמנע משמחת יום טוב. והשלישי מכשירי אוכל נפש שאפשר לעשות עם אחרים, [נ"ל פירושו שאפשר להסדר באופן אחר] כגון השחות סכין ושפוד שנעקם שאסור, ע"ש. ולפי זה יש לחלק שאפיה על אפר תגרום שלא יאפה טוב, לכן הקילו. אבל לכבות תוך כדי בישול חמור יותר. ובפרט

שאפשר להסתדר עם אש חדשה, שידליקוהו מתחילה כשהיא נמוכה.

לסיכום, נראה לומר שבבישול אורז יש יותר מקום להתיר להנמיך את הגז, מאחר ואי אפשר לבשלו אלא באופן שבתחילה מבשלו על אש גבוהה ולאחר מכן צריך להנמיך, ולכן הוי ההנמכה לצורך ממש, ואם לא נתיר לו יבוא להמנע משמחת יום טוב, ולכן אם רוצה להנמיך ביו"ט את הגז יבשל לבסוף את האורז ובוזה יסיים את הבישולים. אך המחמיר להדליק אש נוספת עושה טוב יותר.

[עוד נראה שגם באורז אין הדבר פשוט שמותר, מכיון שאפשר להרתיח את המים ולשפוך על האורז כשהוא באש נמוכה ויצא [טוב].

שאלה - האם מותר לעשות מנגל ביו"ט?

תשובה - באופן שמעביר מאש לאש, מותר. ואין חשש איסור בטפטוף הנוזלים מהבשר, שמכבים הגחלים, כמבואר בשו"ע סימן תקז בסופו שמותר. ומותר גם לנפנף ברוח. רק שמצוי חסרון שלא לובשים בגדי יום טוב, ויש בכך משום זילותא לחג. ולכבות ממש את הגחלים אפילו לצורך האוכל, אסור.

שאלה - האם אפשר להקדים שעון שבת ביו"ט?

תשובה - ביום טוב, גרם הדלקה מותר. כי איסור הבערה ביו"ט דרבנן. ולא כמו הט"ז. ולכן אפשר להקדים הדלקה. ושלא כמו בשבת, בה מותר רק להאריך מצב קיים. ולהקדים כיבוי חשמל, כגון בפלטה, מותר רק במקום הפסד או מצווה. (ואף שסבא ביבי"א חלק ג סימן יז כתב להתיר גם להקדים בשבת, חזר בו, והיה מורה בלשכתו כדעת הרב אורבך במנחת שלמה חלק א שאסור). וצריך תמיד להזהר שיהיה במרחק של שני זיזים, כדי שלא ידלק מיד ויכשל. אבל לחבר שעון תקע, אפילו כשהחשמל כבוי, אבא אמר שאסור גם ביו"ט. כיון שההארכה והאפס פועלים, קיימת פעולה חשמלית, כפי שאמרו חשמלאים מומחים.

שאלה - אם אדם הכין מיחם של מים מערב שבת או יום טוב ושכח לכבות את הכפתור של ההרתחה, ורוצה לכבותו (וישאר רק הכפתור של מצב שבת פועל), ונזכר בבין השמשות האם מותר לכבות את הכפתור של החימום?

תשובה - בשבת אסור וביו"ט מותר גם הדלקה אם שכח ואין אפשרות של חימום אחר כמו בגז.

בשבת אין להקל בזה לדינא, אף שלכאורה צריך להיות מותר לכבות בבין השמשות, כיון שאיסור דרבנן של כיבוי שאין בו שלהבת בין השמשות מותר אם הוא טרוד או נחפז, אמנם באה"ל (סי' שמב), הביא משם פרמ"ג להחמיר במלאכה שא"צ, (ע' בגליון 19), וכאן היות וכל איסור הכבוי הוא מדרבנן מלאכה שאינה צריכה לגופה באנו לדברי פרמ"ג הללו. ועוד יש לומר שכאן הכיבוי נחשב למלאכה הצריכה לגופה, כיון שמכבה ומשאיר את הכפתור השני, ואם ישארו שני הכפתורים הכל היה מתאדה והולך לאיבוד, ועל ידי הכיבוי נשארו המים, [ולכאורה הוא תלוי במחלוקת רש"י ותוספות בשבת דף קו. אם במבשל יש בו דין של מלאכה שא"צ] והוא כיבוי של תועלת שנחשב לצריכה לגופה כמש"כ בבאה"ל בסימן שמ במלאכת מוחק.

אבל ביום טוב בבין השמשות יש להתירו, כיון שאם לא יכבה את המיחם ילכו לו המים לאיבוד, ומטעם זה לכאורה יש צד להתיר לכבות אפילו ביו"ט עצמו, אך לפי הנוכח לעיל אין להתיר כיבוי ביום טוב כשאינו בדרך בישול, אבל בבין השמשות יש להקל.

אבל אם יש לו אפשרות לחמם מים אחרים בגז וכדומה אין להקל. ואין לחוס על המיחם שילך לאיבוד. וכל שכן אם יש לו כפתור שמונע שישוף, אבל אם על ידי זה שישוף המיחם כל החשמל בבית יקפץ, ימנע משמחת יו"ט ולא יהיה לו מקרר ובישולים וכו' בזה המיקל יש לו על מי לסמוך.

אבל לכבות מצב חול וללחוץ מצב של שבת ודאי אסור. כדין מי שלא הכין נר שאסור להדליק אש חדשה.

שאלה - באיזה אופן מותר לכבות את הגז ביום טוב? והאם מותר להשתמש במכשיר חג?

לקבלת העלון במייל, לתרומות/הנצחות ניתן לפנות למייל

תשובה - האופן המותר לכבות אש ביום טוב, הוא רק בגרם כיבוי ודוקא במעשה שיעשה קודם ההדלקה, אבל אחר הדלקה אסור, וכמו שכתב בשו"ע סי' תקיד סעיף ג, ולכן מכשיר החגז שהדרך לעורכו קודם ההבערה, מותר להשתמש בו ביום טוב, וכן פשט המנהג, אבל אחר הדלקה אסור לגרום לכבוי ביום טוב.

יש מתירים להרתיח מים לצורך שתיה עד שיגלושו וככה יכבה הגז, אך מלבד מה שכיום אין זה יעיל, מכיון שהצלחות שעל המבערים הם עודפים ולא מתכבת האש על ידי גלישה, גם יש להחמיר ולאסור לעשות כן ביום טוב.

הנה לענין כיבוי על ידי הרתחת מים, מו"ז ביבי"א חלק ג (סימן ל), וביחו"ד ח"א (סימן לד), כתב להקל בזה, אף שהוא אחר הדלקת האש ולכאורה צריך להיות אסור. ויסוד היתירו הוא מדברי הנהר שלום שמקשה על דין זה שמותר לגרום כיבוי רק לאחר הדלקה, מדברי הגמרא בשבת (קכ:): ומרן בסימן שלד (סעיף כב, כד), כתב שמותר לכבות דליקה בשבת על ידי חביות, או ששופך על הבגד משקה מסביב, וכשהאש מגיעה לשם נכבית, הרי שמותר גרם כבוי אחר הדלקה. ולחלק יצא בין אם עושה את הגרם כיבוי על ידי פעולה שנוגעת בנר עצמו שאז קודם הדלקה אסור, וזה שהשו"ע אוסר בשעוה, לבין אם עושה את הגרם כיבוי ע"י פעולה בדבר אחר שחוצה לו כגון בחביות, והקשה מג"א מסימן שלד סעיף כד שהתיר השו"ע לשפוך מים על בגד, ועונה נה"ש שבאמת להרא"ש אסור, ע"ש. ומה יענה בדעת השו"ע שהיקל שם, והחמיר כאן, וצ"ל במקום הפסד סמך על המקילים, [ולתירוצים האחרים דלמן יבוא טוב יותר]. ולפי זה דין מו"ז שם להקל בגלישת מים על האש מכיון שהוא לא נוגע בדבר המיועד להדלקה אלא באש, ע"ש. ויצא לחלוק עליו הרב קול אליהו טופיק חלק א (סימן לט), שגם נגיעה באש עצמה אסורה לא פחות מאשר נגיעה בחפץ הנובער שמיועד לו. ע"ש. ולמה שכתבנו מה שכתב במפורש בנהר שלום, שחילוקו לא יבוא אלא לדעת הרא"ש, אבל בדעת השו"ע לא הרווחנו כלום. לא מתחיל חילוק זה. ופלא שלא הרגישו בזה.

זאת ועוד, מצאתי ראייה גדולה לאסור גלישת מים מדברי הרשב"א, שאם נופל לתוך האש אסור לכו"ע, והוא הכרחי ביותר, בהקדם קושי הראשונים, מה השתנה דין של שריפה שמותר להניח חביות עם מים, שהוא גרם כיבוי להא דאיתא בסימן רסה סעיף ד, נותנים כלי תחת הנר לקבל ניצוצות מפני שאין בהם ממש ואין כאן ביטול כלי מהיכנו; אבל לא יתן לתוכו מים אפי' מבע"י, מפני שמקרב זמן כיבוי הניצוצות. ע"כ. והוא מדברי המשנה בסוף פרק כירה (מז:): ובגמרא מפרש דטעמא משום שמקרב זמן כיבוי הניצוצות, ואיתא בברייתא בגמרא דאפילו ליתנו מערב שבת אסור. ע"ש. ומאי שנא שבדליקה היתירו בכלים, וכתב הרשב"א בשבת קכ: משם הראב"ד והרמב"ן בדעת הר"ף שלא הותר אלא במחיצת כלים דאפשר דלא מתבקעו אבל במחיצה של מים לא שרי ואין הלכה כרב יהודה שהיקל בנתינת מים על גבי הטלית, וכה"ג העלה שם הריטב"א, דניצוצות אי נפלי ודאי יכבום המים, אלא הכא מי אמר שיגיע האור עד המים, וכי מטי להתם מנ"ל דכבו המים דילמא לא כבו, תדע דנקט בלישניה דרב יהודה ואם כבתה כבתה אלמא אפשר דלא כביא כלל, ע"ש. אמנם הרשב"א חולק ע"ד והעלה בדף מז: לחלק באופן אחר והוא שבדליקה שהקילו משום שאין המים תחתיו אלא מן הצד ואין האש נופלת לתוך המים להדיא לא חשבינן ליה מקרב כבוי, ע"ש. והאריך בשיטות הראשונים בזה בריטב"א בשבת מז: ובמגיד משנה (בפרק יב מהלכות שבת הלכה ו), שלא התירו בחביות אלא היות ויש מחיצות, ואפילו אי נקטינן שמותר אבל לא כשהאש נופל לתוכו כבניצוצות, ופסקו במג"א (סי' רסה ס"ק ח). ומאחר והשו"ע בסי' שלד סעיף כב היקל בנתינת מים על טלית ואפילו כשאין מחיצות, על כרחך לחלק שאם נופל לתוך האש חמור יותר. [אך בחידושי הר"ן המיוחס בשבת קכ: כתב לחלק שאין בנותן מים בצד הטלית במקום שאין שם אור הוא נותן ואין כאן כבוי כלל אם לא יתפשט האור מעצמו ודומה לעושה מחיצה בכלים. ע"ש]. ולכן כאן שהמים נופלים לתוך האש, נראה שהוא חמור בדיקו כמו שהאש נופלת לתוך המים.

עוד יש לישב בזה כמה ישובים בדעת השו"ע, א. הנה גם הפרי מגדים התקשה בזה, ומחלק בין אם גורם כיבוי בדבר שמיועד להדלקה כמו בשעוה, שאוסר השו"ע להניחו במים, בכדי שיכבה כשיגיע לשם, כיון שהוא אחר הדלקה, (ורק לפני הדלקה מותר), משא"כ בשריפת בגד שאינו מיועד להדלקה שבוה מותר בגרמא אפילו אחר הדלקה, ופסקו במשנ"ב (סי' תקיד ס"ק כ), וכן העלה הרב אהלי יהודה (בדף מג ע"ב וע"ג באות ג), והביאו בימי יוסף דלקמן. ב. האמת שהשאלה כלל לא מתחילה, וכמו שכתב בחמד משה הביאו מחצית השקל, מאחר ויש את החילוק הפשוט שחילוק המרדכי ופסקו לדינא הרמ"א (סימן שלד סעיף כב), שלא הותר גרם כיבוי אלא רק במקום הפסד, אבל כשהוא לא במקום הפסד לא, ולכן רק בדליקה שיש שם הפסד הותר. משא"כ בנר שאין כאן הפסד, וכמש"כ באריכות ביבי"א חלק ג (סימן יז אות ז), הרי שמעיקרא אין כאן שאלה. והרגיש בזה במג"א (סי' תקיד ס"ק ז), ואף שבימי יוסף ידיד בתרא (סי' יב), היקל שגרם כיבוי אין צריך שיהיה הפסד והעלה בדברי הרב זרע אמת שגרם כיבוי מותר אפילו בלא הפסד, ולא כמרדכי שהוא יחיד בדבר. והביאו ביבי"א חלק א (סי' כא אות יד), וחלק י (סימן כו), ויחוד"ד ח"ו (סימן כא). אמנם האמת היא שבמקום אחר כתב הרב יוסף ידיד תשובה ארוכה ומנומקת להחמיר בזה, (בימי יוסף ח"ב עם שארית יוסף, בהשטמות ע' תיט), [וכבר כתב הרב יח"ס בספרו נר יהודה (סימן ד עמוד פה, ובסימן ז ע' קנא, וסימן ח ע' קסז), שדרכו של הרב יוסף ידיד סתור עצמו בספריו]. ושם כתב לישב כל קושיותיו והוכיחם מדברי התשב"ץ ח"א (סימן ב), ועוד. מלבד שבבית יוסף הביא דברי המרדכי, וגם קי"ל בדברי הרמ"א כשאין שו"ע ולא אומרים שחזר בו, (וכמש"כ במשפטים ישרים בירדוגו ובויקרא אברהם אדאדי בקונטרס זה הכלל הנקרא יוסף לאמר באות פז משם הרב תקפו של יוסף ח"ב סי' נא, והביאו בימי יוסף הנ"ל). ולא ראה זאת מו"ז, זאת ועוד הנה בשער הציון (סי' תקיד ס"ק לא), צידד לומר שכל דברי הרמ"א לפסוק דברי המרדכי הוא רק בדעת השו"ע, אבל לרמ"א יש להקל בזה, ע"ש. הרי שלשו"ע נפסק שדוקא אם יש הפסד מותר כיבוי בגרמא. מלבד דברי החזו"א (ס' לח אות ז), שכתב שיש להשיג על מש"כ המג"א להוכיח מהרא"ש שאין איסור בגרם כיבוי אפילו לא במקום פסידא, ע"ש. ובאמת הרגיש בשאלה זו ביחוד ח"א (סימן לד), וכתב שיש היתר לכבות גז, כיון שיש חשש הפסד של שריפה, אך נכונים הדברים אם מניח גז דולק בלא כיסוי, אבל אם מניח ברזלית שמניחים לבישול איטי וכדומה או נחושת בלך ודאי שאין חששא זו, ומעשים בכל שבת שאנו עושים כן.

ג. שיטת הגרשז"א בזה, שגרם כיבוי מותר ביו"ט, וכמש"כ במנחת שלמה ח"א (סימן י אות ו). אך כאן בגלישת מים על הגז, כתב בשש"כ משמו, להחמיר בזה משתי סיבות, א. שאין זה נחשב גרמא היות וכן דרכו תדיר ביו"ט לכבות את הגז וע"כ אסור, שלא אמרו גרמא אלא באופן שהוא במקרה שקרא, והאריך בזה בספר אשמרה שבת (גרמא), ב. כיון שהדליקו על מנת לכבותו אסור, ורק אם שכח לכבות מע"ש מותר לכבותו על ידי מים שיגלשו, ע"ש. והוא דבר גדול, ולא כמש"כ בעולת יצחק רצאבי ח"א על דבריו. תדע ששמעתי ממו"ז שאמר בשיעור במוצאי שבת שמי לנו בקיא בהלכות שבת כגרשז"א. ומאוד החשיב את דעתו. אמנם מתיר בשלחן שלמה (סי' רעז אות ו בסופו), אם שכח מערב יו"ט לכבות את הגז ויש הפסד ניכר, ע"ש. אמנם ביבי"א חלק ג (סי' יז) כתב שהפסד הנר והגז לא נחשב להפסד אלא רק שריפה, ע"ש. על כן לספרדים חמור יותר ואין להקל בזה.

שאלה - האם אפשר להניח כפית על החיישן של הגז בכדי שיכבה לאחר כמה שניות?

תשובה - יש לאסור להניח כפית בכדי לכבות את הגז ביום טוב.
הנה פעולת החיישן היא פעולה מכנית שנעשית אפילו בלא חשמל, על ידי האש שנוגעת בו, והוא יוצר מעגל חשמלי שמזיז למטה בגז את השסתום לפתוח או לסתום את יציאת הגז. ולכן בכדי להדליק את הגז אנו צריכים ללחוץ כמה שניות על המצת, בכדי שתתחמם הכספית שבחיישן, וישחרר את השסתום ויצא גז. וזה גם מה שקורה כשמניחים כפית לכבות, שאז הכספית מתקררת קצת וגורמת לסגור את יציאת הגז. ומעתה, היות ונוגע במכשיר הגז עצמו בהדלקה לקבלת העלון במייל, לתרומות/הנצחות ניתן לפנות למייל

והכיבוי, הרי זה דומה למניח מים מסביב לשעוה עצמה שמותר בו גרמא רק קודם הדלקה ולא אחר הדלקה. ומעולם לא שמענו מי שהתיר בחגז לעשותו אחר הדלקה, ושניהם פועלים באותו האופן, שגם בחגז אתה מזיז רק את הקפיץ והוא זה שמזיז את המתג שמפסיק את הגז. וכאן חמור יותר מכיון שכאן הוא בפעולה מיידית של הפסק שניות אחדות שהוא נראה גרמא חמור יותר, וכמש"כ בספר נתיבות שלום גלבר (סימן נג אות יא), אחר אריכות גדולה בהגדרות של גרמא, כתב שנראה שאין להקל אלא רק באופן שלא ניכר ההפסק בין הגרמא למלאכה עצמה, ע"ש. וכאן יש קשר ישיר מאוד ורצוף, וכן לפי דברי נהר שלום הנ"ל גם אסור בכה"ג, וכ"ש לדברי פמ"ג ושאר שיטות שאסור בזה. וכנ"ל. [אף שיש כאן קצת סברא של גרמא בנגיעה שקצת חוץ לגז והשמך, משא"כ בחגז שקצת נוגע ישירות, וקשה מאוד לחלק בזה, מלבד שאר הטענות]. אבל נראה שיש לאסור זאת משום שזה כיבוי על ידי גרמא. וביבי"א חלק ג' וחלק י', שדן לגבי הפתרון שהמים שיגלשו יכבו את האש נחלק עם הרב טופיק בקול אליהו ח"א. שניהם דנו לבאר את הסתירה בדברי השו"ע תקיד"ד ס' ג' שכתב שאסור לאחר את ההדלקה להניח נר במים ע"מ שיכבה, אלא רק לפני שמדליק ניה. ומאידך בס' שלד מתיר להניח חביות מים, ולגרום בכך כיבוי דליקה. ומצינו ב' דרכים באחרונים לישב הסתירה א. הפמ"ג תירץ שדווקא בנר שמיועד להדלקה אסור לעשות גרם כיבוי, משא"כ בחביות, שהבגד הנוער לא מיועד להדלקה, ולפי זה יוצא שגם בגז, שהוא מיועד להדלקה, אסור. ב. הנהר שלום מתיר שיש הבדל בין כשעושה פעולה בנר עצמו שנוגע שעות הנר שעתידה לבעור במים שאסור, לחביות שזו פעולה חיצונית לבגד הנוער ומותר. ולדעת יבי"א גלישת המים נחשב כאינו נוגע באש. אבל הקול אליהו, טוען שהמים שגולשים נחשבים כנוגע באש ואסור. אמנם בכיבוי בכפית לכאורה גם מותר לשיטת היבי"א הנ"ל, אלא שיש עדין מקום לומר, שכיון שהכפית נוגעת באש זה בעייתו גם לנהר שלום. ועוד שהשיגו האחרונים ואמרו שהשאלה לא מתחילה כלל, כיון שגרם כיבוי מותר רק במקום הפסד, [וכן יש להעיר על משנ"ב איש מצליח בהערות] ואיזה הפסד יש לו (שאם ישאר דלוק יעלה אולי עשרים שקלים).

וכמש"כ ביבי"א ח"א ג' שהפסד הנר לכו"ע לא נחשב. ולמעשה, כיבוי על ידי גלישת המים לא כדאי, שלמעשה אין האש מתכבית כיום שהברזלים של המבערים רחבים. והטוב ביותר שישאר דולק, והיות ואסור להשאיר גז דלוק ללא כיסוי, יקח ברזלית מפח (בלעך).

זאת ועוד, היות ונעשית כאן פעולה של ביטול מעגל חשמלי, והיא לא רק בחוטים בעלמא שבוה נחלקו עם החזו"א אם יש בכך בונה וסותר במנחת שלמה תחילת חלק א, ודעת האור לציון משם הגר"ע עטיה, שאין בזה בונה וסותר, וכן אמר לי הרב יוסף כהן (ה' ישלח לו רפואה שלימה), שכך דעת האור לציון היתה. אך שמעתי במפורש מהאברך סיני שהתוכח בשיעור עם הרב בזה, והוא ודאי סבר לחוש לחזו"א, וכן דעת הגר"מ אליהו. ונראה שכאן לכו"ע יש לחוש, כיון שממש נעשית פעולה של הזזת המתג על ידי סגירת המעגל וכפי שהראני הרב משה משה שיחיה, וכן כתבו להחמיר בזה בחוט שני ובמכון צומת. [ובהדלקת הגז מאש לאש אף שגורם פעולה של מעגל חשמלי, מסתבר שהותר לצורך יום טוב].

שאלה - מה הדרך הטובה ביותר לכבות את הגז?

תשובה - נראה להתיר באופן שהוא מפעיל מאוורר מבעוד יום בשעון שבת, באופן שידלק מתי שרוצה שהוא יכבה את הגז, ואף שצריך שיהיה הגרם כיבוי קודם הדלקה, היות והמעשה שלו נעשה קודם ההדלקה, שהוא ההכנה מערב שבת יש להקל, וכן היקל בזה בהליכות מועד, להרב אופיר מלכה.

אף שלכאורה שיש לטעון מצד שני שאין להתיר בזה מאחר ובפועל לא מתחיל הגרם כיבוי אלא אחר ההדלקה. אך נראה למעשה שהיות וכל המלאכה נעשית מערב יום טוב אין מקום להחמיר בזה.

שאלה - אדם ששכח לנתק את כבל החשמל של כירת הגז, וביום טוב כשבא להדליק את הגז מאש לאש, יוצאים לו ניצוצות רבים מהצתות החשמל, מה עליו לעשות?

תשובה - יש לאסור להדליק את מערכת הגז וידאג לפתרונות אחרים או אצל השכנים או לבשל על נרונות. או אפשרות נוספת להוריד את מתג החשמל בלוח בגופו שאין בזה מוקצה.

באור לציון חלק ג (פרק כ סעיף ה), כתב, שהיות והוא מדליק עם גפרור מאש לאש, מה שיוצאים ניצוצות שמבעירים הבערות נוספות שאין לו צורך בהם, הוא דין של פסיק רישיה דלא נחא ליה בדרבנן, כי איסור הבערה ביו"ט שהוא לא מאש לאש איסורו מדרבנן, ומותר. אך יש להעיר על זה מאוד, שהוא בעצמו באור לציון חלק א (סימן כה), האריך שלדינא קי"ל פסיק רישיה דלא נחא ליה אסור, ורק אם הוא שלש דרבנן שלא נחא ליה יש להקל, ומה שציינו שם למש"כ באור לציון חלק ב (פרק ל הערה י), שם היקל בשתי דרבנן, אבל במחלוקת ולכן קל יותר, (ששם דן לענין לערות מכלי ראשון אל כוס רטובה ממים שהיו רתוחים, בצירוף הרמב"ם שאין בישול אחר בישול בלח, ועירוי, ולא נח"ל, שהוא ג' סניפים, אבל מסיים שגם צינונית שבמיהם מותר, ושם אין סניף של עירוי), וצ"ע איך כאן אפשר להקל לגמרי וכשאין שום שיטה שמתירה אותו בפני עצמו, ועוד שכאן הוא עובר על הרבה מאוד איסורי דרבנן דלא נחא ליה, אולי אפילו מאה, וכי בזה גם מותר?

לכאורה יש פתרון אחר שהוא להוציא עכשיו את השקע מהתקע, ואפילו שבהוצאה ישנו גם איסור של ניצוץ, אבל הוא רק אחד, אבל הבעיה שיש בזה איסורים נוספים א. מוקצה (שהוא עבור אוכל נפש), רק בעקיפין שיש ספק גדול אם הוא מותר, ב. יותר מזה מה שכתב הגרש"ז אויירבאך שהתקע שבדרך כלל נמצא תמיד בשקע, יש בהוצאתו דין סותר בשבת או ביום טוב, ומלאכת בונה וסותר ביום טוב דאורייתא לרמב"ם כמו בשבת, וע' בבית יוסף.

והפתרון האפשרי לבשל על גבי נרונות, ואפילו שיקח יותר זמן, לא מפני כן נתיר לו לעשות איסור. או אפשרות נוספת להוריד את מתג החשמל בלוח בגופו שאין בזה מוקצה.

מלאכת הוצאה ביום טוב

שאלה - האם צריך לרוקן את הכיסים לפני שיוצאים מהבית ביום טוב, או שאין כלל איסור מלאכת הוצאה ביום טוב? ומה הדין במקום שיש עירוב?

תשובה - מעיקר הדין אין צריך לרוקן את הכיסים אבל יש להחמיר לכתחילה אם אפשר. ואם יש עירוב יש להקל יותר.

קי"ל שהוצאה ביום טוב מרשות לרשות מותרת, אפילו לא לצורך אוכל נפש, שהיות והותר לצורך אוכל נפש הותר נמי שלא לצורך אוכל נפש, כדאיתא בגמרא בביצה (יב). ובזמן הזה שאין רה"ר המיקל יש לו על מי לסמוך, ואם יש עירוב יש להקל יותר.

נחלקו הפוסקים האם הוצאה הותרה לגמרי אפילו שאין צורך כלל בהוצאה, או שמותר רק בדבר שיש בו עכ"פ צורך קצת. ובבית יוסף כתב בדעת הרמב"ם והרי"ף שצריך צורך קצת, אבל הר"ן כתב בדעת הרי"ף שאין צריך צורך כלל. ובשו"ע סי' תקיח סתם השו"ע ולא כתב שצריך צורך, והרמ"א פסק שצריך צורך, ובאחרונים נחלקו לשיטת הגר"א בדעת השו"ע אין צריך צורך, אבל למאמ"ר צריך צורך קצת.

ונראה בס"ד ראייה לדברי מאמ"ר, והוא ממה שכתב בב"י בס' תקיג (סעיף ה) לענין הבערה, שגם בה נאמר "מתוך שהותר לצורך הותר נמי שלא לצורך", ששיטת הרמב"ם שגר של בטלה אע"פ שאין בו צורך כלל מותר להדליק מאש לאש, כשיטת הירושלמי, וחולק על זה השו"ע ואוסר, ע"ש. ואילו אצלנו בהוצאה הבית יוסף לומד בדעת הרמב"ם שצריך צורך קצת, אע"פ שבהבערה ראינו שאין צריך לשיטת הרמב"ם צורך, וע"כ שלב"י הוצאה חמורה יותר מהבערה. ולכן אפילו אם נאמר שמה שסיים מרן גבי הוצאה בדברי הר"ן שא"צ צורך, הוא חוזר בו היינו דוקא בדעת הרמב"ם, [והוצאה שוה להבערה], אבל בדעתו של מרן עצמו שפסק בס'י תקיד בהבערה שלא הותרה אלא לצורך, כ"ש בהוצאה שצריך שיהיה בו צורך.

ובאור לציון ח"ג (פרק כא הערה ב), העלה שיש להחמיר רק לכתחילה היות ובב"י הסתפק בזה, ע"ש. וכה"ג היקל בהליכות עולם (פרשת במדבר), שמעיקר הדין אין צריך שיהיה צורך קצת, ע"ש. ולדברינו איננו פשוט כלל בדעת מרן לומר כן. אמנם לא יצא הדבר מידי ספק, מאחר ואין ברור מה שכתב הבית יוסף שדעת הרמב"ם לקבלת העלון במייל, לתרומות/הנצחות ניתן לפנות למייל

שגר של בטלה מותר, אלא יתכן שלרמב"ם צריך תמיד צורך, וכמש"כ בדעתו בפר"ח ובערול"נ (בסוכה מח).

ובמהדריק"ש הקשה, אילו נאמר שהוצאה ללא צורך מותרת כפשוט השו"ע, א"כ מדוע אסור להוציא לצורך נכרי ובהמה, כמש"כ מרן בסעיף ב, אך לשיטת הגר"א וערך השלחן שונה נכרי, וע' באה"ל ע' יבי"א חלק ב (חאו"ח סי' כו).

ולמעשה לא יצא הדבר מידי ספק ויש להחמיר לא לטלטל סתם ביום טוב. אמנם בהליכות עולם (פרשת במדבר), כתב שלדעות שרה"ר הוא רק ששים ריבוא, ואין רה"ר בזה"ז, (ועל זה נסמך דין העירוב), כאן אפילו בלא עירוב יש להקל כיון שהוא כרמלית מדרבנן, ע"ש. אך אע"פ שלענין עירובי חצירות ראינו מחלוקת מרן ורמ"א אם יש ביום טוב, שמרן היקל והרמ"א החמיר בס'י תקיח (סעיף א וע') במשנ"ב (שם). מ"מ לענין כרמלית לכו"ע אסור ביום טוב, כמש"כ הבית יוסף משם התוספות בפרק קמא דכתובות (ז. ד"ה מתוך), ואיך אפשר להתיר טלטול בכרמלית, וי"ל שכונת מו"ז כיון שכרמלית דרבנן ויש ספק מה דעת מרן, גבי הוצאה שלא לצורך ביו"ט, לכן אפשר לומר בזה ספק דרבנן לקולא. ובאור לציון התיר דוקא במקום שיש עירוב, ונפק"מ בין הדיעות אם יש עירוב שאינו מתוחזק היטב, האם להקל בזה. [ומה שכתב בבא"ח לסמוך ביו"ט על העירוב, צ"ל ששם דלתותיהם ננעלות בלילה, שהרי בספרו רב פעלים החמיר בדעת מרן שיש רה"ר בזה"ז, ודוק].

אמנם בשו"ת משנה הלכות חלק יג (סי' סג) החמיר, שהיות ומי שמחמיר בשבת, ולא סומך על העירוב, לא יכול להקל ביו"ט כי יבוא מזה קולא לשבת, כמש"כ הש"ך (סוף סי' רמב יר"ד כללי הוראה אות י), בכה"ג. אך למעשה יש כאן ס"ס, ובפרט שיש עוד צירופים, ויש ספק בעיקר דעת השו"ע ויש להקל מעיקר הדין.

שאלה - האם מותר להחזיר את הלולב או את הסידור אחר התפלה ביום טוב, במקום שאין עירוב מתוחזק היטב, בכדי שלא ינזק או יגנב? ומה הדין בהוצאת מפתח?

תשובה - יש להקל להוציא מפתח בצירוף הנ"ל שיש עירוב, אבל בלא עירוב מתוקן ומתוחזק, אם מפני כן לא יצא מהבית מותר לכו"ע, וגם בלא כן ובשעת הדחק יש להתיר בכל אופן. וה"ה לענין להחזיר סידור, אבל לענין לולב מותר יותר בשופי להחזירו היות והביאו ביו"ט. וה"ה בסידור אם הביאו ביום טוב, ולא כשהביאו מערב יום טוב [אא"כ צריך את המחזור בבית לומר בו קידוש וכדומה].

הרמ"א (בס'י תקיח סעיף א), מתיר להוציא מחשש גניבה, אך במשנ"ב הביא שהיות ודעת רוב הראשונים להחמיר, יש להחמיר בזה. ולבני ספרד שיש ספק בדעת השו"ע אם צריך צורך כנ"ל יש להקל מס"ס. והעירו במשנ"ב איש מצליח, שאם עי"ז שלא יכול לטלטל את המפתח ימנע משמחת יו"ט, ולא יצא מהבית, לכו"ע מותר, כמו שהתירו מטעם זה הוצאת קטן, ע"ש.

אבל בלולב שהביא אותו ביום טוב עצמו, יש להקל מצד אחר, [לא מבעיא אם מחזירו בשביל שאשתו תנענע בו שיש מתירים בזה זאת ועוד ישנו טעם] שהתירו סופן משום תחילתן, וכמש"כ בב"י ודרכי משה ומשנ"ב להקל בזה. אבל בסידור תלוי, אם הוציא ביו"ט עצמו שאז יש כאן צד להתיר גם מצד שהתירו סופן משום תחילתן, אבל אם הביאו מערב יו"ט אין קולא שכזו, אלא יש לצרף את דעות המתירים מפני גניבה, וכאן הוא אבידה. והמציאות מראה שאם אדם שוכח מחזור בבית הכנסת הוא נעלם בדרך כלל עם שאר המחזורים וקשה למצואו, ולכן בזה יש להקל. בתוספת זה שיש עירוב או כרמלית כנ"ל. והוא הדין במפתח הנ"ל.

שאלה - אדם שיש לו צרור מפתחות, שבחלקם אין לו צורך ביום טוב, כגון מפתחות של המחסן וכדומה האם צריך להפרידם בכדי לא לעבור על איסור הוצאה ביום טוב?

תשובה - יש כאן בעיה של ריבוי בהוצאה, שבשבת נחלקו הראשונים בזה. הרשב"א, והביאו בית יוסף (סי' שיח), סובר שהוא דרבנן. ולשיטת הר"ן שהביא הבית יוסף בסימן שלא הוא מדאורייתא, ולמעשה נקטינן לחומרא. ולא שכנויים יש קולא יותר בדבר היות והרמ"א בתשובה (ס"ס עו), היקל בדברי הרשב"א, ונדחק

המשנ"ב להקל בזה בספרו מחנה ישראל, וכן בארץ צבי פרומר (סי' עה), וכמש"כ ביבי"א ח"ח (סי' לד אות ו). אבל לא יצא הדבר מידי ספק, וכאן יש לצרף לסניף את הספק אם מרן אסר הוצאה ביו"ט, שבזה למ"ד דרבנן שרי, וגם רה"ר בזה"ז דרבנן, וכ"כ בחזו"ע (ע' עז לענין הסיגריות). והחמיר בזה באגרות משה חאו"ח ח"ה (סי' לה).

שאלה – אדם שמוציא הרבה טישו או סוכריות אפילו שוראי שאינו צריך אלא רק חלק מהם האם הדבר מותר ביום טוב, והאם מותר להוציא חפצות תרופות אפילו שאינו צריך אלא אחד?

תשובה – מעיקר הדין הדבר מותר.

באגרות משה (חאו"ח ח"ב סי' קג), כתב להקל היות וכל נייר וכל כדור ראוי לשימוש, ולא יודע מה יבחר ויקח לכן בזה מותר להוציא, ע"ש. ויש להביא ראיה לדבריו בס"ד מהגמרא בפסחים (ע"ה); "דלמא שאני התם דאי ממשיכי הני חזי להני", לענין קרבן פסח שצריך כזית לכל אחד במנוייו, שאם לא היה ראוי כזית לכל אחד, אפ"ה מועיל הקרבן למי שנשאר לו, כיון שכל אחד יכול לטעון שאצלו הכזית ואחרים ירדו ולא יהיו, ע"ש. אמנם מהסוגיא בפסחים (מח). לענין הפרשת חלה ביום טוב משמע להחמיר, וצ"ע. אמנם בחזו"ע (ע' עו), כתב להתירו מצד אחר הנ"ל, שהיות ויש כאן ריבוי בהוצאה ולכן הדבר מותר, ע"ש. אבל יש להעיר שבטישו משתמש רק בעליונים. ואם הוא באריזה י"ל שמסתכלים על האריזה כדבר אחד.

שאלה – האם הריגת יתוש קלה יותר ביו"ט מאשר בשבת?

תשובה – יש שרצו להקל בזה, ובשעת הדחק גדול כגון שיש תינוקות וכדומה, המיקל יש לו על מי לסמוך.

הנה כמו שמצינו שהותרה הוצאה והבערה לא לצורך אוכל נפש מדין "מתוך", כתב משנ"ב בתחילת סימן תקיח, משם המגיד משנה, שהוא הדין לענין מלאכת בישול ונטילת נשמה, ולפי זה נשאל הגרשו"א בשו"ת מנחת שלמה תנינא (סימן ס, אות כח, ובהוצאה אחרת סי' נח אות ה), שיהיה מותר להרוג יתוש, אע"פ שאינו צורך אוכל נפש, אבל מדין "מתוך" יהיה מותר גם בזה, והשיב שהיות והוא מעשה שלילי ולא חיובי, שהורגו רק בשביל להסיר הנזק מעליו לכן הדבר אסור, אך אין הדבר ברור, ע"ש. ובספר מלכים אומניך (ע' רעט), הביא להקל בזה משם הגר"י קמינצקי, ומה שהחמיר בזה בחוט שני לא נהירא. אמנם כיום יודעים שהיא מחלוקת ראשונים כמש"כ בזה בספר הנייר (בהלכות שבת צידה), שהרב ברוך חיים התיר, מפני שהוא צורך הנאת גופו ודבר השווה לכל נפש הוא, אמנם החסיד היה אסור כמו בשבת. עכ"ד. הרי לנו במפורש מחלוקת בזה. והנה לענין הריגת הרבה יתושים ויש צער גדול, יש קולא גדולה להגרי"ש אלישיב באשרי האיש ח"ב (ע' רסב) אפילו בהלכות שבת, ו. שכל מה שאסר בבית יוסף שלהרג פרעוש אפילו עוקצו אסור, והסבירו בבאה"ל (סי' שטז סעיף ט ד"ה ואסור) וז"ל, ולא דמי לצידה דמקילינן בעוקצו, היינו לפי שאין במינו ניצוד, וליכא איסור דאורייתא כלל בזה. משא"כ בהריגה דכשצריך לגופה חייב, לכן לא מקילינן משום צערא בעלמא אפילו כשאנו צריך לה. עכ"ד. [הנה יוצא מדבריו יסוד גדול שאין במינו ניצוד פטור הוא לא רק מפני מלאכה שא"צ אלא פטור יותר רחב]. והסביר דברי הגריש"א בספר וביום השבת (ע' ריז סימן טז סעיף כב), שכל זה דוקא בצער רגיל אבל בצער גדול כגון שיש הרבה יתושים יודה באה"ל שגם מותר להרוג, ע"ש. וכמו שכתב משנ"ב (ס"ק מו), שבצער גדול מותר, אבל לא לרמב"ם שסובר מלאכה שא"צ לגופה חייב.

אך גם הגרי"ש אלישיב לא היקל אלא בהרבה יתושים, ואף שבשבת יש לומר שיותר טוב לצוד שבזה קל יותר. כיון שהוא לא מינו ניצוד, ולא בחד שחיה, ולא רוצה אותו. וכן היקל הגריש"א באשרי האיש להקל בתפיסת מקק שמצער את בני הבית, משום מלאכת צידה להקל, וכמש"כ בשו"ע סי' שטז לענין כינה ופרעוש שאין בו בעיית צידה. אבל לענין יו"ט היות ויש מתירים נטילת נשמה, וקל יותר מצד זה, ולא הותרה ביו"ט צידה. הרי שבינו"ט לכאורה עדיף הריגה, וצ"ע גדול לדינא.

שאלה – האם מותר להפעיל מכונת כביסה בשבת עם טיימר באופן שיגמר במוצאי שבת ויהיה אפשר לתלות, והאם מותר להפעיל ממטרות בשבת?

לקבלת העלון במייל, לתרומות/הנצחות ניתן לפנות למייל

תשובה – מלאכה שהחלה מערב שבת ומשמעת קול, נחלקו הראשונים בסימן רנב האם יש בזה איסור, והרמ"א החמיר בזה, ומרן היקל. ובלשונו בבית יוסף כתב, "ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם ורבינו תם מתירים ועוד דמילתא דרבנן הוא הכי נקטינן אלא שבמקום שנהגו איסור אין להתיר", ע"כ. ולא ראיתי מי מהאחרונים שדן בזה, מה הכוונה מקום שנהגו איסור, האם הכוונה שנהגו את כל הדין לאיסור, או שהכוונה מקום שנהגו למקרים מסויימים. והנפק"מ בנ"ד שאם נאמר למקרים מסויימים, לא מקובל לשמוע מכונת כביסה ומכשירים פועלים בשבת, ולכן גם נהגו להחמיר לא להניח נגן עם שעון שבת בכדי שישמיע דברי שיר בסעודת שבת, ולחדש שיש בו גזירה שמא יתקן כלי שיר כמש"כ ביבי"א ח"ה, הוא קצת קשה. אלא נראה יותר ששורש האיסור משום דאורשא מילתא, והוא כעין עובדין דחול, בדברים שלא נהגו להתיר. ולכן כל מקום תלוי לפי ענינו.

וביחו"ד ח"ג (סימן יח), כתב להקל בחייל שממהר לחזור לבסיסו במוצאי שבת וכו', להניח כביסה בערב שבת, ולמה לא מיקל לגמרי, משמע שיש בו דוחק. וגם לא דן במקרה שמתחילה העבודה בשבת, וע"כ שהוא מפני שהוא עובדין דחול, ולכן יש להחמיר בזה. אבל לענין מדיח כלים שלא משמיע רעש, ואין בו בעיה של סגירת מעגל חשמלי בסגירת הדלת, המיקל יש לו על מי לסמוך. רק צריך ליזהר מאיסור הכנה, כי ברוב המקרים מכינים את הכלים בהוצאת לכלוך גדול, ולאחר מכן מכניסים למידח. והגרי"ש אלישיב בהלכות המועדים (פי"א הערה 23), החמיר שמא יניח שם כלים יותר מצרכו שלא צריך לשבת, שכן הדרך למלאות כמה שיותר, ע"ש. וע' בהקדמת הרב נאמן למשנ"ב איש מצליח חלק ג שמצינו שגוזרים גזירות חדשות בכה"ג.

ובשו"ת מאמ"ר אליהו ח"ד (סימן א), ובספרו על שבת ח"ג (פרק נד הלכה כח, וחלק א הלכה מד), חשש שמא ישנה תוכנית הפעלה, ע"ש. וחשש זה קיים מאוד כשמתחיל פעולה בשבת, ועוד הביא שאף שהב"י למד בדעת הרי"ף להתיר, אבל בערה"ש (סי' רנב אות ה), הביא שהרמב"ן לומד בדעת הרי"ף להחמיר כדעת הרא"ש, וכ"ד עוד ראשונים, לכן יש להחמיר בזה. ובמקום הדחק היקל בכיסוי הכפתורים ובאופן שלא ירעיש, ע"ש.

ולענין ממטרות מסתבר שאם הוא בעיר אסור, אא"כ נהגו להתיר אבל אם הוא במושבים המנהג שם יותר להקל. והכל תלוי לפי מנהג המקום.

והנה נחלקו ב"ש וב"ה בשבת (יט) האם אדם מצווה על שביתת כליו, והלכה כבית הלל. ואעפ"כ הב"ח הביא משם הרוקח הסבר נפלא למה צריך להחמיר בזה כשיטת בית שמאי, ולכן כתב הגרשו"א בשש"כ שכדאי לאדם להפקיר חפציו להרויח שיטה זו.

שאלה – האם אפשר להשאיר מיקסר עם שעון שבת, בכדי שילוש ביום טוב?

תשובה – לשיטת הרמ"א שאסור משמיע קול, גם בזה אסור. וכך העלו הגרי"ש אלישיב ועוד, והביאו דבריהם במשנ"ב שדרשו (סי' תקד הערה 8), משם הלכות המועדים (פרק יא הערה 23). אבל לשיטת מרן שמותר משמיע קול צריך להיות מותר, וכ"כ בחזו"ע יום טוב, ולהנ"ל תלוי במנהג המקום, וקצת קשה לומר שהמנהג להקל בזה. ולכו"ע יש ליזהר לכתחילה להניח את החפצים קמח ומים קודם שהתחיל לפעול, כי אם יניח לאחר מיכן גורם למנוע להתאמן מיידית, וגורם הבערת ניצוצות. וע' בשלחן שלמה וצ"ע.

מלאכת טוחן ביום טוב

שאלה – האם מותר להכין סלט ירקות בסלייסר ביום טוב?

תשובה – נראה ודאי שדין מכשיר זה כפומפיה. וע' בבית הלל גליון האחרון מזה. ובשו"ע (סימן תקד סעיף ג), כתב בשם הריב"ש (סי' קפד), שמותר להשתמש ביו"ט במורג חרוץ, שהוא פומפיה, רק במאכל שיפוג טעמו אם יעשה אותו מערב יום טוב. ולכן מובא במסכת בביצה (דף יד) שאסור לכתוש מלח ביו"ט משום שאין פג טעמו. אך בסלט ירקות, רגיל ודאי שיפוג טעמו, ולכן מותר לעשותו ביום טוב אף בסלייסר ופומפיה.

אבל בשאר סלטים ומאכלים, בזמנינו שישנם מקררים, ואפשר שלא מפיגים טעמים, יש מחלוקת איך לדונם. לדעת הגרי"ש אלישיב מסתכלים על המצב בזמן חז"ל, ולא מתחשבים בכך שיש אפשרות לקרר היום. ולכן כיון שבזמן חז"ל היה מפיג טעמו הדבר מותר. [וכעין דעת החזו"א שביעור שביעית נחשב רק מה שהיה בזמן חז"ל]. אבל בחזו"ע, לגבי שחיטת בהמה, מחמיר לאסור בזמנינו. וכתב הטעם מפני שיש מקררים, נראה שיחמיר בנידון שלנו.

והנה מצינו לעניין אוכל נפש שאפשר לעשותו מערב יו"ט, ישנה מחלוקת נוספת. הרמ"א (בסימן תצה סעיף א) אוסר בכל אוכל נפש שאפשר לעשותו מערב יום טוב, ומו"ז ואור לציון פסקו שדעת מרן שסתם ולא פירש, דעתו להקל. וכ"כ בבאה"ל (סימן תקי ס"ג ד"ה אין מסננין חרדל, וכמו כן בסעיף ה בדיון של גבינה שכתב במשנ"ב (ס"ק כא). אבל רבים סוברים שדעת מרן להחמיר כדעת הרמ"א, כמש"כ בב"י בדעת הרמב"ם. והארכנו בזה בהערות על הספר בעתה אחישנה.

למסקנה, בצירוף דעת הגרי"ש אלישיב שפוסקים כאילו שאין מקררים כיום, כמעט הכל נחשב כמפיג טעמו, ולכן להלכה אם יכול יכין מערב יום טוב, ומעיקר הדין יכול להקל לסמוך שנחשב למפיג טעמו ומותר.

שאלה – באיזה מקרים מותר לטחון כיום ביום טוב? כגון לגרוס פלפל שחור או מלח?

תשובה – המיקל לגרוס באופן ידני פלפל שחור יש לו על מי לסמוך. אבל מלח אסור בין בשבת ובין ביום טוב.

בגמרא בביצה (יד). מובא שמותר לטחון דבר שמפיג טעמו מערב יום טוב, וכך נפסק בשו"ע בסימן תקד. אבל כתב כה"ח שהיות וכיום מנהיגו שאע"פ שכל התבלינים שלנו מפיגים טעם, ולא טוחנים אותם בד"כ באותו היום, לכן יש להחמיר ולאסור בזה. ובמשנ"ב איש מצליח כתבו שיש לפקפק, שאף שדרכו בחול לא לאכול כה"ג, אבל אם רצונו ביום טוב לאכול כן, למה לאסור עליו. ומודים בכרכום שי"א שלא מפיג טעמו כמש"כ במשנ"ב, יש להחמיר, ע"ש. ויש להסתפק האם הגדר "שוה לכל נפש" שייך כאן כיון שאין דרך לטחון בחול, ובספר ויאמר מרדכי אליהו (שבועות ע' קצג), החמיר כי דרכנו לטחון הרבה, וכדברי בא"ח לענין שוקולד וריבה, ע"ש. ובהליכות עולם במדבר חלק ע"ד שלא גוזרים מדעתנו, ע"ש. אך בסימן תקי ס"ג לענין חרדל, ובס"ה לענין גבינה גזרו ומאי שנא. [וע' לעיל בדיון הפעלת מכונות מערב שבת]. ולכן למעשה קשה לאסור, ובפרט בגריסת פלפל שחור, שהרבה נוהגים לגרוס, ואז יוצא יותר חריף. ואפשר להקל בזה.

אבל לכו"ע צריך ליזהר מגריסת מלח שאסור ביום טוב, שלא התירו בגמרא אלא בשינוי גמור.

שאלה – האם אפשר להפעיל מטחנת בשר חשמלית בשעון שבת? תשובה – אסור לטחון ביום טוב עם מיקסר חשמלי, משום עובדין דחול.

תשובה – אמנם בדבר שהוא מפיג טעמו, בחזון עובדיה היקל שאפשר להניח מבעוד יום שעון להפעיל מטחנה אפילו שמשמיעה קול. אבל יש להעיר שבגמרא מובא שאסור לטחון בריחיים, משום עובדין דחול, [וי"א שהוא מן התורה כדעת הרשב"א, ע' שעה"צ ס"ק יג וסותר א"ע כמש"כ בהערות של הגרי"ש אלישיב ע' קיז]. והיקל המשנ"ב במטחנת קפה שיש בה מעט ככפית או שתים כיון שאין דרך בחנות לטחון כך, ולפי זה כיום שהמטחנות החליפו את הריחיים קשה מאוד לבוא ולומר שהוא לא עובדין דחול. והוא ממש כריחיים של היום, וכל האחרונים העלו להחמיר ולאסור בזה. [אך אין ראייה מהאשכנזים שפוסקים כרמ"א שצריך שינוי גם בתבלין, ולכן החמיר באשרי האיש בכוח שום, משא"כ לדין].

שאלה – האם מותר להשתמש בפומפיה ומגדרת ביום טוב?

תשובה – בדבר שמפיג טעמו מותר, ובדבר שלא מפיג טעמו צריך שינוי, כדאיתא בתשובות הריב"ש והביאו הרמ"א (סי' תקד סעיף ג). ונחלקו אחרוני דורנו בדבר שיכול להשמר במקרר, ואז אינו מפיג טעמו, האם מחמירים עליו כדיון אינו מפיג טעמו. דעת הגרי"ש אלישיב להקל בזה, וכמש"כ במשנ"ב דרשו (סי' תצה הערה 7 משם לקבלת העלון במייל, לתרומות/הנצחות ניתן לפנות למייל

הלכות המועדים פ"ב הערה 37), וכן הביא בפסקי תשובות (סי' תצה אות ה), שלא חייבו חכמים לעשות פעולות חצוניות ע"מ שלא יפוג טעמו, וכ"כ בשש"כ במבוא להלכות שבת הנד"מ (פ"ג הערה כח). אך בבאר משה ח"ח (סי' רכה) כתב להתיר רק מטעם שאינו דומה טעם אוכל טרי שהתבשל עכשיו למה שבמקרר. ע"ש. ולפ"ז יחמיר אצלנו אם הוא ממש אותו הטעם, וכן דעת הרב אז נדברו ח"ח (סימן נד), וכן נראה שהחמיר בזה בחזו"ע יו"ט בדיון השחיטה שהוסיף שהרי יש מקרר, וי"ל.

ולפי זה בכל מיני סלטים, כמו גזר מרוקאי או חצילים למיניהם, שמשתבחים כשהוא יום קודם ונשמרים במקרר, תהיה בעיה להשתמש במורג חרוץ ביום טוב עבור זה.

אבל לבשלם ביו"ט, מאוד נראית דעת הרמב"ם, שהביאו בב"י בסי' תצה, להחמיר באוכל שמבעוד יום יכל לעשותו ולא מפיג טעמו, ופסקו הרמ"א שם. ומה שהיקל בחזו"ע והליכות עולם בזה הוא לא פשוט, וכמש"כ בס"ד בספר בעיתא אחישנה באריכות, וע' גם בהערות שבמשנ"ב איש מצליח. אבל אם לא מפיג טעמו רק בגלל המקרר, יש ס"ס להקל.

שאלה – האם מותר לנפות קמח ביום טוב?

תשובה – בשו"ע סימן תקו סעיף ב מבואר שבפעם הראשונה שמנפה אותו אסור אפילו בשינוי, מפני שיכל לנפות מערב יום טוב. אבל, אם לאחר הניפוי נפל בקמח קיסם או אבן, מותר לנפות, ואין צריך שינוי. ומעתה יש לדון בקמח שלנו שהוא כבר מנופה, ומנפים רק מחשש תולעים, י"ל שדינו כאילו נפל בו אבן וקיסם ומותר לנפות. כך דעת החוט שני לר' ניסים קרליץ. אבל לדעת האול"צ אסור לנפות קמח שלנו, כיון שהסיכוי למצוא תולעים קטן מאוד, וזהו חשש רחוק (באופן שמאוכסן היטב), ולא נתיר בגלל חומרא כזאת לנפות אלא צריך לנפות בשינוי, ע"ש. ויש עוד טעם להחמיר, ממה שכתב במשנה ברורה שרק כשנפל בו הקיסם ביום טוב מותר, אבל אם נפל מערב יום טוב אסור וצריך שינוי. ולכן בקמח שלנו, כיון שיכל לנפותו מערב יום טוב, צריך לעשות שינוי, ובמקום לנפות לתוך כלי ינפה ישירות על השולחן וכדומה.

שאלה – איך לנהוג בהדלקת נרות של יו"ט בהוצאת הפתיל צף הישן.

תשובה – אם יכול להדליק בלא להוציא את הפתיל צף ידליק, אבל אם לא יכול להדליק יש איסור מוקצה על הפתיל צף, ואין להתיר להוציאו בידים, ויש מתירים באופן של נייעור, כשהוא לא מרים אותו ממש בידים, או באופן שמוציאו בנייעור של סכין, אבל היות ויש בזה מחלוקת הפוסקים גדולה, ובפרט אם כשהוא יו"ט של ראש השנה שכתב השו"ע שצריך להחמיר בהלכה, שב ואל תעשה עדיף. וידליק בנרונות העיקר שלא יתעסק בהלכות מוקצה ובמחלוקת. ועל זה נאמר לא עם הארץ חסיד.

ולטלטל את הפחיות של הנרונות יש להתיר כיון שראוי לשימוש חוזר, והוא כדיון כלי שאין בו מוקצה. כ"כ בהליכות מועד (ר"ה פרק ג הערה טז).

לענין הדלקת נרות בשמן זית, נחלקו הפוסקים האם יש הידור מצוה להדליק בשמן זית דוקא, ובאגרות משה כתב שכיום ששמן פרפין שממנו נעשים הנרונות דולק יפה יותר משמן זית אין הידור דוקא בשמן זית, וכן נוהגים רבים מאחינו האשכנזים, וכמו כן העיר מו"א זצ"ל שהפער במחיר בין נרונות לשמן זית הוא גדול יותר משליש, ואין חיוב להדר במצוה אלא עד שליש כדאיתא בסימן תרנו.

אבל אנו חוששים ללשון חז"ל בשבת (כג עמוד ב), שאמרו הרגיל בנר יהיו לו בנים תלמידי חכמים, ובגמרא בסוף ברכות (נו ע"א), הרואה שמן בחלום יצפה לחכמה דכתיב כי נר מצוה ותורה אור, ובזוה"ק איתא ששמן זית הוא חכמה, וכדאיתא בסוף הוריות שהוא מפקח, ולכן יש הידור דוקא לשמן זית.

אבל צריך לדעת שאין לעשות חומרות כשבא על חשבון ההלכה, והחומרא היותר גדולה הוא לחשוש לאיסורים לא לעשותם לכו"ע, ולכן היות ויש מחלוקת בהיתרים לטלטל פתיל צף, שב ואל תעשה עדיף, ולהדליק בנרונות עדיף מאשר להידליק בשמן זית ואז יכנס למחלוקת. והנה הפתיל צף שנחשב למוקצה, כיון שהדליקו בו ואין

ראוי להדלקה שוב, [אך יש יכולים להדליק בו בשעת הדחק שוב, וקשה לומר בגלל זה שאינו מוקצה], וכדמצינו בשבת מז. בתורה הנח ששיירי פתילה שהולך לאיבוד יש בו מוקצה, [וע' ברע"א שם בתוספות למשניות (אות סה) הסבר משלו ע"ש]. והאם מותר לצורך הדלקה אחרת, יש להחמיר בזה כדעת הגרש"א, במנחת שלמה ח"ב (סי' לט אות א, ובדפוס אחר סימן מב), לחלוק על רע"א בסו"ס תקא להקל בזה, בתרתי, שלא נאמר שמותר לטלטל מוקצה לצורך אוכל נפש אלא רק בכה"ג שהוא לא רק מתוך, וכאן ההדלקה הוא מדין של מתוך, שמתוך שהותר לצורך אוכל נפש הותר נמי שלא לצורך אוכל נפש. ולזה לא הותר מוקצה, ועוד כשיש חשש להחשיבו צורך נפש הוא קשה מאוד. ע"ש. [ושם כתב שבהבנת השטמ"ק בזה הוא ספק, כי כתב שהוא מכח מתוך, ואפילו לבית שמאי שלא סוברים מתוך מודים בכה"ג שיש בו הנאת הגוף, פירושו שבכה"ג יש בו מתוך, ולא שאין צורך בדין של מתוך, כך נראה נכון לבאר, ולפ"ז באמת הוא מכח מתוך, ולכן אפילו בכה"ג שנכבה החשמל אין לטלטלו].

והנה נלעזר בכף ארוכה הוי לכאורה טלטול מן הצד לשיטת הט"ז (סו"ס שי), והב"ד משנ"ב שם, אבל אדה"ז (בקו"א סי' רנט) חלק על הט"ז, ויתכן שלא ראהו משנ"ב, כיון שכתבם אדה"ז לא במקומו אלא בהלכות הטמנה, ובזכרון יוסף רישא בסימן שי האריך להוכיח כשיטת אדה"ז. וכן החזו"א (סימן מז אות יד), השיג שנחשב מעשה בידים, [ולמעשה היקל כדאיתא בדרשו סי' שח הערה 120], זאת ועוד ישנה טענה שלא נאמר טלטול מן הצד אלא בשצריך שצריך את ההיתר עצמו, אבל כאן שהוא צריך רק את מקומו, לא הותר, ודוק. ולכן אין ליכנס למחלוקת בכל זה ושב ואל תעשה עדיף.

שאלה – האם מי שמדליק בשעווה בכוס זכוכית מותר לו לנקות את הכוס משאריות של השעווה ביום טוב?

תשובה – הדבר אסור ואף שכתב החיי אדם (כלל צב ס"ב וקצשו"ע סי' צח סעיף כד), להתיר מכיון שהוא נקיון של הכוס, ואין איסור מוקצה בנקיון כלים והביאוהו בכה"ח (סימן תקיד ס"ק מא), וחזו"ע יו"ט (ע' סא). אך האמת היא שמקור הח"א הוא מדברי המג"א (סי' תצט ס"ק ט), ושם כתב במפורש טעם ההיתר, **כיון שמשמתיים בשעווה להדלקה אחרת**, וזה לא שייך בזה"ז ולא כבאר משה ח"ח (סי' קל), וע' בקצוה"ש (סי' קטז ס"ק י), שאפילו לאדה"ז שאוסר בנוצות ושערות שעל הבגד, מתיר אם הוא דבוק, ע"ש. ורצה חכם אחד בקובץ אור ישראל (לג תשסד נ – סד), להתיר גם כאן כשהוא דבוק, ע"ש. אך יש לחלק בין לכלוך דבוק לומר עליו שהוא לא מוקצה, לבין כלי שמיועד לשעווה שהוא מוקצה, כקליפות. [ובגליונות הבאים נדבר על מוקצה זה בלי נדר שהעיקר כאדה"ז].

לגבי פתיל צף לכו"ע הוא חמור יותר כיון שהוא דבר בפני עצמו, ויש לדון עליו האם נידון כדיון נקיון הכלי ויהיה מותר או שהוא מוקצה ואסור, ועל זה העיר בארח דוד בהר"ן (סי' רכב) לאסור להוציא את הפתילה. והסכים עם זה בצי"א ח"א (סימן כ פ"ג אות ט ד"ה והנה), וחמיו של הרב דוד בהר"ן, בשו"ת רבי עקיבא יוסף (או"ח סי' קסה). ובהלכות חג בחג קראפ משם הגרי"ש אלישיב שאין לחוש לזה כיון שהוא כמו נקיון הכלי. ע"ש. אך גם הגרש"א מתיר נקיון הכלי משעווה, וכמש"כ הגאון רבי שמואל בנו והביאוהו בארחות שבת ח"ב (ע' צט הערה רפו, וכן הוא בשלמי יהודה (פ"ד ס"ק ח), שהובא בש"ש (סימן שח אות ע), אך סותר א"ע בש"ש בסימן שלו ס"ג), **אבל לענין פתילה הוא נידון בפ"ע כקליפות ועצמות (ויותר מזה כדלקמן), ונראה לאסור**, וכמש"כ הגרש"א במנחת שלמה ח"א (סימן מב, ובדפוסים אחרים סי' לט), ומה שהעתיק משמו בשמירת שבת כהלכתה (הערות פרק יג הערה פז), להתיר לטלטל את השיירי הפתילה משום הצורך בתאורה, ורק כשיש חשש של יסור לאסור, ע"ש. **הוא לא מדויק** והאמת כמש"כ במנחת שלמה שאפילו לרע"א שמתיר, יודה שאסור כשיש תאורה, ואפשר שיתיר, ע"ש. אבל אליבא דאמת חולק על רע"א משטמ"ק ואוסר. וכפשט דברי תרוה"ד (סימן פא), להחמיר בזה. וע' בספר יום טוב כהלכתו (מהדורה שלישית ע' תכ). וכן החמירו בזה בקובץ אור ישראל (לג תשסד נ – סד), ושגם רע"א לא יתיר כשיש תאורה חשמלית שהיא בודאי עיקר התאורה, והנר טפל, עוד י"ל שכל ההיתר הוא רק כשאין אפשרות

לקבלת העלון במייל, לתרומות/הנצחות ניתן לפנות למייל

להדליק אלא בהוצאת המוקצה, אבל אם יש מקום לפתילה נוספת אין להתיר, וכ"ש אם אפשר לטלטל מן הצד שי"א שאסור לטלטל כמש"כ בבאה"ל סי' תרלח ד"ה ובינו"ט, ושכ"כ פרמ"ג (מש"ז ס"ק ד בסופו). וכן העלה בזה בקובץ תל תלפיות (ס' תשסה ע' עח, עט). והעיר מדברי המשנ"ב (סי' תקז ס"ק כא), שאף שהותר לטלטל טיח מוקצה לצורך אפיה ביום טוב כל זה כשלא נפל הטיח מערב יום טוב ואין תנור אחר, ע"ש. ולכן כאן כיון שיש אפשרות להדליק בנרות אחרים אין להתיר לטלטלו. עוד העיר שאם מדליק מבעוד יום בר"ה הראשון, אין כאן איתקצאי לבין השמשות, אבל יש כאן מוקצה לחצי שבת כשהמוקצה עדין עליו, כמש"כ בבאה"ל סימן שי סעיף ז ובמשנ"ב שם ס"ק לו, סי' רסו ס"ק כו. ובחזו"א. וחמור מדין קליפות כיון שהתחלת הנחתו להדלקה היתה ברצונו, ולא רק זמני בכדי להעבירם מהשלחן. ע"ש. ודפח"ח. וע' במשנה אחרונה (סי' שי ס"ט באה"ל ד"ה מטה), וש"נ. שאם מטלטלו אגב היתר אחר המיקל יש לו על מי לסמוך, ע"ש.

שאלה – איך לנהוג ביו"ט אם מתארחים בביתו מחללי שבת?
תשובה – צריך מאוד להשתדל לא להזמין מחללי שבת בכל יום טוב, ובידעבד גדול יבשלו הכל מערב יו"ט ויקנו למחלל שבת את האוכל שלו.

לענין יו"ט מובא בשו"ע ובמג"א סי' תקיב שאסור לבשל עבור מומרים ומחללי שבת, ואסור אפילו להזמין שמא ירבה בשבילו, והעיצה לדבר זה אמר הגרי"ש אלישיב (הב"ד במשנ"ב דרשו סי' תקכו הערה 39), שאם יקנו לו את האוכל וחשיב משלו ולא חשיב מזמינו שיש גזירה שמא ירבה בשבילו.

שאלה – האם אנשים לא דתיים אסור להם לבשל עבור עצמם ביו"ט מדין לכם ולא לנכרים, וכתבו הפוסקים שה"ה מחלל שבת בפרהסיא שדינו כגוי ופשט הגמרא בחולין דף ה שהוא מן התורה, [ומה שכתב ביב"א ח"א חיו"ד סי' יא שהוא מדרבנן לא נהירא]. כמו כן האם אסור להם לעשות קידוש על יין לא מבושל מדין יין נסך?
תשובה – מעיקר הדין אין לחוש לזה וכלפי עצמם הדבר מותר, ולא אמרו דינם כגוי אלא כלפי אחרים משום סייג וריחוק, משא"כ כלפי עצמם לא.

כך כתב להקל בזה באריכות בתשובה עם הגר"מ שטרנבוך בשו"ת ציץ אליעזר ח"ח (סימנים יח – כ), ובמשנ"ב דרשו (סי' תקיא מספר 10), הביאו שכך דעת הגרי"ש אלישיב ולא כחוט שני, ע"ש. ובזה אתי שפיר מה שהתקשה ביב"א חלק ב (חיו"ד סימן י), שנוהגים כמה רבנים בישראל לתת מכוס של ברכת אירוסין, או מכוס של שבע ברכות, לחתן מחלל שבת בפרהסיא. והרי מיד כשנגע בו נתנסך, נמצא דספי ליה איסורא. ואף על פי שבשעת המסירה היה עדיין יין כשר, כיון שידוע שסופו להתנסך, הרי הוא כמושיט לו איסור. וכעין מושיט יין לנזיר (ע"ז ו:). וכן יכול לקרות ד"ז במי שנתארח אצלו בשבת וי"ט אדם שמחלל שבת בפרהסיא, והוא נותן לו כוס הקידוש לטעום. ע"ש. ולהנ"ל כלפי עצמו אין איסור.

אך כל זה אם נאמר שמחלל שבת בפרהסיא דינו כנכרי הוא רק מדרבנן, וכמו שהאריך ביב"א חלק א (חיו"ד סי' יא בתחילתו), אבל לפי דעתי נראה שהוא מן התורה וכפשט הסוגיא בחולין דף ה, ורק הנגיעה ביין שהוא סתם יינם הוא מדרבנן, לפי זה קשה לחלק בזה סברות דאורייתא. ועוד יל"ע.

שאלה – האם מותר לבשל ביום טוב עבור אדם שמחלל שבת כי חושב שמותר, כגון שהוא שוטר או רופא ונוסע וחוזר בשבת?

תשובה – נראה שנחשב לשומר שבת להלכה בהר צבי טל מלאכות (מלאכת גזוז), נשאל אודות נערות שמסתרקות בשבת, שיש בו איסור דאורייתא כמו שהביא בתשובות הריב"ש שהביאם בבית יוסף (סו"ס שג), האם נחשבות למחללות שבת בפרהסיא וינם יין נסך, והשיב על פי דברי רע"א שהיות ולא שמיעא להו לאינשי איסורא, וחושבים שאביהם מחמיר עליהם ובאמת אין בזה איסור מן התורה, כיון ששומרות את כל הלכות שבת, לא נחשבות מחללות שבת שדינם כגויים מחמת זה.

וע' בשו"ת יביע אומר חלק י (אבן העזר סימן לב ד"ה אמר המחבר), שכבר העלה ביביע אומר חלק ט (חאה"ע סי' לג), שלא לחוש בידעבד

למגלח זקנו בתער והיה עד. ע"פ מ"ש הגאון שב יעקב (חאה"ע סי' יז), שאין לפסול את העד מחמת השחתת הזקן, כי בעוה"ר רוב העולם בזה"ז פרוץ בעבירה זו, שחושבים הדבר להיתר מפני הבושה, ואומרים שגדול כבוד הבריות וכו'. ע"ש. וכ"כ הגאון רעק"א בתשובה (סי' צו), שבהשחתת הזקן שנתפשט בעוה"ר אצל הרבה אנשים ולא משמע לאינשי איסורא, **"ללא ידע העד שזהו איסור חמור, שיהיה נפסל לעדות בכך, וכבר כתב הסמ"ע (סי' לד ס"ק נז), שכל שלא ידוע לעד חומר האיסור, ושהוא נפסל לעדות בעבירה זו, לא נפסל לעדות. ע"ש. וכ"כ הגאון ר' יצחק למפרונטי בס' פחד יצחק (מע' פסולים מן התורה). וכ"כ הגאון ר' חיים עוזר בשו"ת אחיעזר ח"ג (סי' כה), ויש לסמוך על כל הני רבנותא, בפרט שהגיטין ניתנו במעמד הרבה אנשים, ועדי מסירה כרתי, ורק יש איסור מדרבנן משום מזויף מתוכו, שחתום עליו עד פסול, מ"מ בדרבנן סמכין על הפוסקים הנ"ל להקל וכו'.** ע"ש. וע"ע ביב"א חלק ג (חאה"ע סי' כא אות יב), במי שהולכת בגילוי ראש בלא התראה, שתלוי איזה חינוך קבלה בשביל לדון אותה כעוברת על דת, ולהוציאה בלא כתובה.

ולכן גם בנ"ד היות וחושב שהוא שומר שבת, נחשב לשומר שבת, ואפילו שאנו יודעים שאפילו אם נאמר לו שאסור הוא לא ישמע, זה עצמו לא שמיטע להו לאינשי איסורא. ואין צורך להוכיחו כי לא ישמע וכל עוד של הוכיחו כשר לעדות.

וכן הוא בשולחן ערוך חושן משפט (הלכות עדות סימן לד סעיף ד), משם הרשב"א שכן מוכח מדברי הגמרא (בסנהדרין כו:), **קוברי המת ביום טוב ראשון, כשרים.** אפילו נידו אותם ושנו בדבר, כשרים, מפני שהם סוברים שמצוה הם עושים, ושלא נידו אותם אלא לכפרה. הגה: וה"ה בשאר דבר איסור שנוכל לומר שעברו מכח טעות (ריב"ש סי' שיא). ע"כ. וכמו כן מובא משם הרשב"א שם בסעיף יא, **(אפוטרופוס) המלוה מעות יתומים,** אפילו ברבית קצוצה, לא נפסל, משום דסבר מצוה קא עבידנא להרויח נכסי היתומים. ע"כ.

וכן כתב דרכי תשובה (יו"ד סימן קיט ס"ק מג), משם שו"ת אבני צדק (חיו"ד סי' נא), שאנשים ששומרים מצוות אבל עושים מלאכה בשבת ע"י פועלים עכו"ם ובבהמתם, וגם נתנו ילדיהן לבית הספר של האומות ואינם מלמדים אותם תורה, כשרים לעדות לכשרות לפסח, אם יקבלו עליהם להשתנות, כי לא יודעים איסורם, דשביתת בהמתו אינו אלא עשה ואינו חשוד עי"ז להכשיל את חבריו באיסור חמץ בפסח החמור בעיני כל ומה"ט יש לצדד ג"כ במה שלומדים ילדיהן בלימוד האומות ואינו לומדם תורה דבמה שעוברים על ולמדתם אותם את בניכם הוא בשו"ת ואינו מקיים העשה ולא חשוד בשביל זה על איסור חמץ בפסח, ע"ש.

ומו"א זצ"ל הביא הרבה מקרים שכאלו, שבכולם אסור לעשותם, אבל אם עשאו היות ולא חושבים שהוא אסור הרי הם מותרים אפילו לעדות, א. כתב הרדב"ז **דגונב ממון מנכרי,** כשר לעדות, דלא משמע לאינשי דאסור, וכן ראוי לדון, והביאוהו מהריק"ש (חור"מ סימן לד סעיף ד), ורעק"א. אבל אם התרו בו תחלה, והודיעהו: שיפסל לעדות, מחמת זה פסול, וכמ"ש הרדב"ז. ב. ולפ"ז נראה דה"ה **פקידי מס הכנסה** וכיו"ב אף למ"ד דאין דינא דמלכותא דינא, והווי מוסרים מ"מ לא משמע לאינשי הכי. ג. וה"ה **לגונב מחברת ביטוח.** או שתיקן רכב במוסך שחלקי חילוף גנובים וכמ"ש הריב"ש, והרמ"א חור"מ סימן לד (ס"ז) שהחולק עם הגנב אינו נפסל, כמ"ש כ הריב"ש (סימן רסו), וצ"ח הגר"א (ס"י) ב"מ (ה'). **לא תחמוד בלא דמי משמע להו לאינשי,** וכן הוא בשער המשפט שם (ס"ק ה), ולא כתומים ונתיבות המשפט שם. שתמהו מנליה לומר כן, ע"ש.

ד. וכן פסק הגרי"ש אלישיב **שראש ישיבה שמדרווח על יותר ממספר התלמידים שיש לו, למשרד הדתות,** דאף דאסור לכתחלה, כשר לעדות, אלא שאינו מהודר. והאור לציון התיר לכתחילה ועשה מעשה. ה. והמבי"ט ח"ג (סימן קמט), פסק שאין לנדות ולהחמיר על יהודי מצפת (עם הארץ) שניגן ביו"ט שני בדמשק, ברחובה של עיר, ואין לנדותו, ע"ש. [כיון שחשב שמותר לו לעשות מלאכה ביו"ט שני] ו. ויותר מזה כתבו התוס' בסנהדרין (כ"ד:) **שהמלוה ברבית קצוצה פסול לעדות "רק מדרבנן"** משום: דלא משמע ליה איסור, כיון שחושב שאין בזה ריבית כי מדעתו הוא נותן, עכ"ל. ובתוס' בדף לקבלת העלון במייל, לתרומות/הנצחות ניתן לפנות למייל

שאחריו כתבו כן בלא תחמוד, וכמ"ש המהרש"א. וכתבו דיש לחלק בין ידיעה לידיעה, שרק אם טועה שאין איסור כלל, לא נפסל כלל, אבל אם חושב שהאיסור הוא קטן, או שמחלק בין זמנם לזה"ז יפסל מדרבנן.

ולהרדב"ז (ח"ד סי' ר"ה), העד שאינו יודע חומר האיסור **"ושהוא נפסל לעדות בעבירה זו"** לא נפסל לעדות, וכ"כ הסמ"ע (בס"ק נ"ז) ברכ"י (ס' כ"ח) פחד יצחק, יהודה יעלה, מהר"ש ענגיל, פ"ת (ס"ק ט"ז) עזרת כהן (קוק) הר צבי (בסנהדרין ס"ח:) זקן אהרן, משפטי עוזיאל, יבי"א (ח"ח אה"ע סי' ה' א' ב')

ז. פסק בשו"ע חור"מ (סימן לד סעיף טו), **אריס שלקח דבר מועט מהפירות, שלא מדעת בעל השדה אינו גנב,** וכשר לעדות שאין בעל השדה מקפיד עליו. אבל רש"י (שם) פירש: משום דמורי התירא.

ח. ולהרמב"ם **גט שנחקק על גוף חבריו כשר,** אע"פ שחייב משום: וכתובת קעקע, וכ"פ הטוש"ע (אה"ע סי' קכ"ד) למרות שהעדים חתמו באיסור. ומש"כ בית שמואל שהוא מדרבנן, הוא נגד הרמב"ם, שגם בגוף חבריו אסור מה"ת.

ט. זוג שלא שמרו טהרת המשפחה קודם החתונה, נאמנת אחר כך. י. משנ"ב בסימן נה צידד לענין הליכה לערכאות שכיום רק באזור חרדי יודעים את חומר האיסור, משא"כ בשאר העולם, שטועים שדינא ד"ד, וה"ה בא"י. וה"ה לעו"ד או עד בערכאות, אך הש"ך (סי' לד ס"ק טו), הכשירים בדעת הבית יוסף והטעם שלא שמיטע להו איסורא. **ויש עוד להרגיש ולחלק בזה** שיש לחלק בין ידיעה לידיעה, שרק אם חושב שאין איסור כלל, לא נפסל כלל, אבל אם חושב שהאיסור קטן, או שמחלק בין זמנם לזה"ז פסול מדרבנן. עכ"ד מו"א. וכן העלה הפר"ח (יו"ד סי' קיט ס"ק כ"א), מתשובת מהרי"ל, דהאפיקורסים הנזכרים בפרק חלק בסנהדרין שאין להם חלק לעוה"ב כגון מבזה ת"ח, או מגלה פנים בתורה שלא כהלכה ודומיהן, אף על גב דגדול עונם מנשוא, מ"מ לא מיחשב בזה"ז כחומר גמור עי"ז, משום שדבר זה הוא דבר קטן בעיניו, וחוצפא יסגי, ולא חשוד עי"ז לעבור שום עבירה, והסכים עמו הפר"ח וכתב, דאף שיודע חומר העוון ומודיעים לו שאסור, מ"מ אין לחשבו בשביל זה כנכרי כיון דלא עביד להכעיס ישראל קרינן ליה דומיא דמומר לשאר עבירות, עכ"ד והביאוהו דרכ"ת (ס"ק לח), והאבא בכה"ח (שם ס"ק סו) משם פר"ת (ס"ק יד), לחה"פ (ס"ק יג). שו"ג (ס"ק לג). וכ"פ התב"ש (ס"ס ב) והובא בזב"צ (שם ס"ק מט) ובכה"ח (שם ס"ק פ). וע' שו"ת מהר"ם שיק (חור"מ סי' סא אות ח).

[וסיים הפר"ח, ואף ביועד ומודיעים לו שאיסור עשה, כל שאינו עושה להכעיס, ישראל קרינן ביה, דומיא דמומר לשאר עבירות, לענין מומר לכל התורה כולה]

ואף שראיתי בדרכי תשובה (סימן ב ס"ק עז), שהעיר שבשו"ת בית שמואל אחרון (חיו"ד סי' ד), מ"ש בדברי התב"ש בזה דלכאורה דבריו הם נגד דברי הש"ך (ס"ק י"ז) שכתב מהרמב"ם דאפיקורס דינו כעכו"ם לכל דבריו ושחיטתו נבילה וכו' שם דאפיקורס הכופר בתורה שבע"פ גם התב"ש מודה שדינו כעכו"ם לכל דבריו עי"ש באורך. עכ"ד הדרכי תשובה, אבל האמת היא שסיים שם בבית שמואל כדברי התב"ש ואפילו אפיקורס אם הוא מעשה אבותיו בידיו אין דינו כגוי. וכן הביא משמו ביב"א חלק א (חיו"ד סי' יא אות יב, וסימן יח אות יא). ע"ש.

ולכן היקל מו"א זצ"ל לענין רופא שסגי בזה שהוא צם ביוה"כ, לענין נאמנות שיאמר אם האדם צריך לצום, אפילו שהוא מחלל שבת, כיון שחמור בעיניו יוה"כ לענין זה נאמן, וכ"כ בדברי יציב (חאו"ח סי' רסד), אך יש לחלק הרבה שמאחר והוא מחלל שבת שבזה נחשב מומר, למה שיהיה נאמן לענין יוה"כ, וכמו שהעיר בבית שמואל אחרון שם, ולדינא קשה לומר שהם תינוקות שנשבו לגמרי לענין שבת ואכמ"ל.

להצלחת הנדיב הנכבד יהונתן בושארי בן ר' שמעון הי"ו וכל משפחתו שיחיו לנחת מכל יו"ח בגו"ר שלום בית ופרנסה, ולהוריו ר' שמעון בן סעדיה וכוכבה בת יעקב שלום בית ורפואה שלימה ולסבותיו יעקב בן זוהרה ולונה בת יקוט לרפואה שלימה בגו"ר